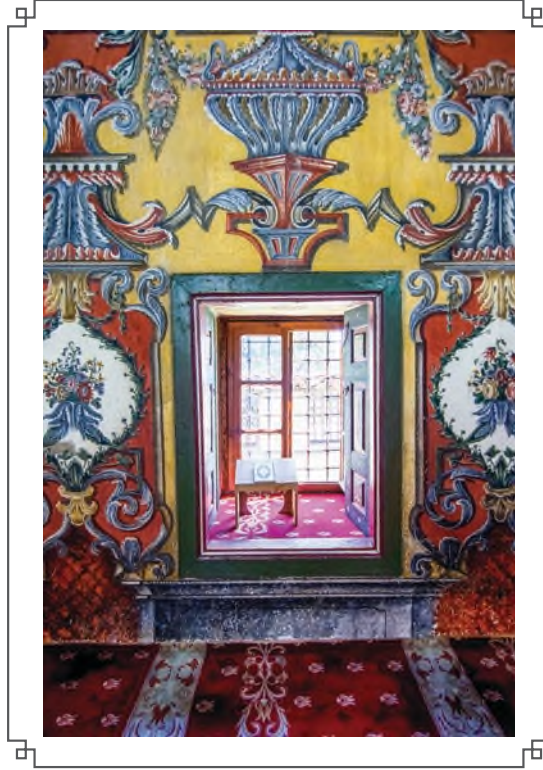

Dergimize bu kare kodla
pdf olarak ulaşabilirsiniz

Alaca Camii - Makedonya

Bizi Takip Edin!

www.ytb.gov.tr

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

memleketim

Yönetim

Abdullah Eren

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
adına İmtiyaz Sahibi, Başkan

Abdulahdi Turus

YTB Başkan Yardımcısı

Yakup Halit Bulut

YTB Kurumsal İlişkiler ve İletişim Daire Başkanı

Yayın Yönetimi

Muhammet Sağlam

Genel Yayın Yönetmeni

Zülgaip Akkuş

Murat Arslan

Yazı İşleri

E. Elif Gönüllü

Düccane Demirtaş

Metin Editörü / Redaksiyon

Mehmet Can Üçgül

Grafik Tasarım

Taha Bilhan

Mehmet İpek

Dijital / Web

Yasin Çetin

Çizim / İllüstrasyon

YTB Yayın Kurulu

Abdulahdi Turus

Yakup Halit Bulut

Muhammet Sağlam

Ali Işık

Hacı Murat Terzi

Yayın Türü

3 Aylık Süreli Yayın

ISSN

2717-7327

Basım Yeri

Ütopya Grafik Tanıtım Matbaacılık

Tel: 0312 481 5153

Faks: 0312 480 5125

Basım Tarihi

Aralık 2020

İletişim

Tel: +90 312 218 4000

Web: www.ytb.gov.tr

Mail: memleketim@ytb.gov.tr

• Dergide yer alan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Yazı ve fotoğraflar kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Kapak Fotoğrafı / Ağdam Ulu Camii - Azerbaycan

Balkanlar'da Almanya ve Türkiye

Dilek KÜTÜK 6

Bir Mütefekkir, Bir Lider: Alija İzetbegoviç

Dr. Süleyman GÜNDÜZ 13

Evlâd-ı Fatihân'dan Kadim Sesler: Balkan İlahîleri

Dr. Ubeydullah SEZİKLİ 18

Acı Bir Kahve Sonrası: Balkan Sinemasından Kesitler

Ömer KADIÇ 22

Balkanlar'ın İnce Ruhu Dervişler

Mikail Türker BAL 28

Başçarşı'da Karşılaşmak

Sadık YALSIZUÇANLAR 32

Haklı Davanın Haksızlıklara Meydan Okuyan

Savunucusu: Dr. Sadık Ahmet

Fatih Hafız MEHMET 36

Seyyahlık Kültürü Üzerinden Rumeli'nin Osmanlı

Kokan Şehirlerine Seyahat

Zülgaip AKKUŞ 40

Alija ve Kendi Modernite Tecrübemiz

Düccane DEMİRTAŞ 49

Genç Müslümanlar Teşkilatı

Eldar UKA 54

Yeşil ile Mavinin Birleştiği Şehir: İşkodra (Shkodër)

Furkan ŞABAN 60

Gönüllüler Ordusu Şahittir

Umut Deniz ÖNCEL 66

Hasretin Dili Türküler: Rumeli Türküleri

Gülçin BALAT 68

Almanya'daki Genç Türklerin Kendilerini İfade

Etmelerinin Hızlı Yolu: Türkçe Rap

Atılğan ULUTAŞ 72

Röportaj / Temel ATAÇOCUĞU

Hüseyin ÇALIŞKAN 80

Balkan Göçmeni Değil, Muhaciri Olarak:

Sabahaddin Zaim

Doç. Dr. Faruk TAŞÇI 92

Azerbaycan ve Dağlık Karabağ Meselesi

Sevilay YILDIRIM 96

Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Bağlamında

Karabağ'ın İşgali Sorunu

Kenan ASLANLI 106

Karabağ Savaşı'nın Kültürel Miras ve Varlıklar

Üzerindeki Etkileri

Sona RZAYEVA 116

Kelbecer'de İşgal

Buta BAĞIROVA 124

Azerbaycan Ziyareti

Umut Deniz ÖNCEL 126

BALKANLARA VE KARABAĞ'A NAZAR KILMAK

Balkanlar, bizim, yani Türklerin deyişi ile aziz Rumeli. Gönül dilimizde hep Rumeli olarak adlandırdığımız Balkanlar, tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, Asya ile Avrupa arasında önemli bir kavşak noktası olmuş, bugün de bu konumunu muhafaza etmekte; tarihi ve tabii güzelliklerini meraklılarına sunmaktadır.

Balkan yarımadasının sınırını genel itibari ile: Türkiye'nin Trakya bölgesi, Yunanistan, Kuzey Makedonya, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Kosova, Karadağ ve Bulgaristan'ın tamamı, Romanya'nın Karadeniz sahili, Hırvatistan'ın Dalmaçya kıyıları, Slovenya'nın güneyi ve Sırbistan'ın Tuna ve Sava nehirlerinin güneyinde kalan bölümü oluşturmaktadır.

Osmanlılar tarafından 14. asrın ilk çeyreği itibariyle Rumeli Fatih Gazi Süleyman Paşa önderliğinde başlayan Balkan fetih hareketi, gönülleri fethederek vatan kılma düsturu üzerine başlamış ve fetihler bu yol üzere devam etmiştir. Osmanlılar tarafından üzerine titrenilen diyar-ı nazenin olan Balkanlar benim de memleketim olan Batı Trakya'yı bünyesinde bulundurmaktadır.

Ecdâdımız, i'lâ-yi kelimetullah'ı yaymak, adalet ve hoşgörüyü tesis etmek ve şenlendirme şuuruyla bölgeyi imar etmek için yaklaşık altı asır boyunca bu topraklarda kalmıştır. Fetihlerle birçok Balkan şehrinin ihya edilmesinin yanında Osmanlılar tarafından yeni şehirler de kurulmuştur. Filibe, Sofya, Üsküp, Selânik, Gümölcine, Berat, Prizren, Yeni Pazar, Belgrad, Saraybosna, Köstence gibi şehirlerin harcı, imanın alameti ezanlarla yağrulmuş, bu harcın suyunu ise kibleye doğru boyun eğmiş; Tuna, Sava, Neretva, Arda, Tunca, Meriç, Mesta Karasu, Vardar nehirleri vermiştir.

Osmanlı devrinde hoşgörü, adalet ve saadet dönemini yaşayan Balkan coğrafyası 19. asrın başından itibaren meydana gelen savaş ve isyanlardan dolayı elden çıkmaya başlamış ve yüzyıllara sârî "Osmanlı Barışı" (Pax Ottomana) sona ermiştir. Balkanların uç beyleri olan Evlâd-ı Fâtiyhân'ın büyük bir kısmı bin bir türlü eziyet ve soykırıma tabi tutulmuş, kurtulanlar kan ağlayarak anavatanları olan son kale Anadolu'ya göç etmiş, Balkan coğrafyasındaki yüzyılların mahsulü ecdâd yadigârı eserler de harap olmuştur.

Bu durumu şöyle açıklıyor Ord. Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç hocamız: "Tarihimizin en büyük ve en acı kaybı, Rumeli'yi elden çıkarmamızdır." Bugün Rumeli'nin büyük bir kısmı her ne kadar siyasi sınırlarımız dışında yer alsada Evlâd-ı Fâtiyhân bakiyesi soydaş ve dindaşlarımız ile ceddimizin Rumeli'yi tezyin eden mimarî eserlerinin orada bulunması bizi o aziz diyara gönülden bağlı kılmaktadır.

Balkanlarda hangi ülkeye gidersek gidelim, hangi şehre nazar kılsak kılalım mutlaka ecdad yadigârı bir eser gözümüze ilişmekte ve oranın bizden bir yer olduğunu hemen belli etmektedir. Tarihçilerimiz Osmanlı Devleti'ni şu şekilde tarif eder: Osmanlı Devleti bir Rumeli devletidir. Bu devletin Rumeli'de kökleşmesinde iki önemli ayak bulunmaktadır. İlki Sultan II. Süleyman'ın tarifi ile "Öteden beri Devlet-i Aliyye'nin güzide ve cengâver askerlerinden olup küffar ile yapılan harplerde nice kahramanlıklar göstermiş yüz akları olan Evlâd-ı Fâtiyhân" ikincisi ise bir Rumeli aşığı olan Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in deyişiyle Rumeli'mizde bıraktığımız "medeni eser bakiyeleri" olan külliye, köprüler, hanlar, hamamlar ve tekkelerimizdir.

Son asırda çeşitli siyasi sebeplerden ötürü Balkan insanı her ne kadar bizden koparılmaya ve tarihi unutturulmaya çalışılmış olsa dahi, öz itibari ile Anadolu ile bağı koparılamamıştır. Balkan insanının gönlünde "Türk", daima şefkat ve merhametin, barış ve esenliğin adı olmuştur ve olmaya devam edecektir. Hasılıkelâm Balkanlar bizden dir, biz de Balkanlar'danız. O kutlu diyarın her karış toprağı, her damla suyu ve her nefes havası bizi bize hatırlatır. İstiklâl Marşı'mızın şairi Mehmed Akif Ersoy'un dizelerinde Balkanlar şu şekilde tasvir ediliyor:

"Balkan'ı bildin mi nedir, hemşeri?

Sevgili ecdâdının en son yeri,

Bir sıla isterdin a çoktan beri,

Şimdi tam vakti... Uğurlar ola!

Balkan'ın üstünde sızan her pınar,

Bir yaradır, durmaz içinden kanar!

Hangi taşın kalbini deşsen: Mezar,

Gör ne mübârek yer... Uğurlar ola!"

Balkanlara bu tarihsel bilinç ve kültürel bağ ile bakmakta olan Türkiye, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı eli ile yürüttüğü faaliyetlerini bu muhabbet üzere gerçekleştirmektedir. Başta Türkiye Bursları programı olmak üzere, 7 ülkede gerçekleştirilen Balkan Gençlik Okulları, bölgedeki mezun dernekleri ve STK'lar ile hayata geçirilen eğitim ve kültür projeleri ile Balkanlardaki soydaş, dindaş ve akraba topluluklarımızla kültürel iletişim ve gönül bağı devam etmektedir.

Dergimizin bu sayısında yer alan Balkanların sosyal, siyasi, tarihi ve kültürel kodlarını ihtiva eden yazılarla bu nadide coğrafyaya misafir olacak; Alija İzetbegoviç'ten Dr. Sadık Ahmet'e toplumunun önderi olmuş şahsiyetlere, Balkan türkülerinden ilahilerine ve musiki hayatına, İşkodra'dan Filibe'ye Balkan şehirlerine ve daha nice konulara nazar kılacaksınız.

Memleketim dergimizin bu sayısında Balkanlar'ın yanı sıra Kafkasya'daki otuz yıllık kanayan yaramız olan ve son süreçte Ermeni işgalinden azad edilen Dağlık Karabağ konusunu da bulacaksınız. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına müteakip Ermenistan, Güney Kafkasya'da Azerbaycan topraklarının yaklaşık yüzde yirmisine tekabül eden Dağlık Karabağ bölgesini işgal etmiş ve bu işgal sırasında en büyüğü 26 Şubat 1992'de Hocalı kasabasında yapılan katliam olmak üzere Azerbaycan Türkü kardeşlerimize yönelik birçok sistematik saldırı, tecavüz ve soykırım gerçekleştirmiştir.

Azerbaycan'ın kadim toprağı olan Dağlık Karabağ'ın, uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Ermenistan tarafından işgal edilmiş olmasına dünya kamuoyunda ilk olarak Türkiye karşı çıkmış ve işgalci Ermenistan'a karşı her zaman Azerbaycan halkının haklı davasında yanında olduğunu vurgulamıştır.

Üzerinden otuz yıl geçmesine rağmen sorunun BM ve Minsk Üçlüsü ülkeler nezdinde bir çözüme kavuşturulamaması işgalin acılarının giderek derinleşmesine, Ermenistan'ın saldırgan tavrının artmasına; hukuka ve insanlığa aykırı işgalini bir adım daha ileri götürerek Karabağ'ı kendi topraklarına bağlama boyutuna ulaşmıştır.

İşgalci Ermenistan'ın son süreçte, özellikle 2016 yılı sonrasında Azerbaycan'ın sivil ve askeri noktalarına gerçekleştirdiği pervasız saldırılar bardağı taşıran son damla olmuştur. Meydana gelen hadiseler neticesinde Azerbaycan ordusu kararlı ve azimli bir şekilde öz toprağı olan Dağlık Karabağ'ı kurtarma mücadelesini başlatmış, 44 gün süren şanlı operasyonlar neticesinde bölge Ermeni işgalcilerden temizlenmiştir.

Bu son süreçte meydana gelen hadiseler; Ermenistan'ın anladığı dilin diplomasi olmadığını, savaş ve kandan beslendiğini, kendi vatandaşlarının hayatlarını dahi hiçe saydığını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Yapılan antlaşma ile Dağlık Karabağ topraklarının Azerbaycan'ın ayrılmaz bir parçası olduğu bir defa daha tüm dünyaya duyurulmuştur. Dağlık Karabağ'ın kara talihinin değişmesinde, özellikle Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında Türk milletinin desteğı yadsınamaz bir gerçektir. Bundan sonraki süreçte Türkiye Karabağ'da hem masada hem de sahada varlık göstermeyi sürdürecektir; Türkiye ile Azerbaycan "tek millet, iki devlet" anlayışı ile hareket etmeye devam edecektir.

Bu haklı mücadelede şehit olan Azerbaycan askerlerine rahmet, gazi olanlara da acil şifalar diliyorum. Şuşa'ya, Kelbecer'e, Fuzuli'ye, Ağdam'a, Laçın'e selâm olsun, zaferiniz kutlu olsun Azerbaycan Türkü kardeşlerim! Karabağ, Azerbaycan'dır.

Abdullah EREN
YTB Başkan

Balkanlar'da Almanya ve Türkiye

Dilek KÜTÜK

Balkan Araştırmacısı, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Doktora Öğrencisi

Balkanlar'da Türkiye ve Almanya ilişkileri küresel rekabetin pek de olumlu olmayan taraflarıyla okunur. Bu iki ülkenin bölgede ortak bir refaha hizmet ettiği pek düşünülmez. Genellikle Almanya basını Türkiye'nin Balkanlar'daki faaliyetlerine şüpheyle yaklaşır; Almanya'nın AB çatısı altında bölgede sağladığı istikrara bir tehdit olarak yorumlar. Türkiye'de ise bu türden bir literatür gelişmemiştir. Bunun sebebi, Türkiye'nin Almanya basınında üretilen ve endişe yaratan iddiaların aksine, bölgede her zaman istikrarın, barışın ve ekonomik refahın tesis edilmesini istemesidir; yani Türkiye, AB ile paralel bir anlayış benimsemektedir. Kendisi de NATO üyesi ve AB adayı olan bir ülke olarak, bölge ülkelerinin Avro-Atlantik kurumlara üyeliğini destekler.

Elbette ki dünyada ticaretin serbestleşmesi ve sektörel gelişmelerin doğası gereği, Balkanlar'da küresel düzeyde bir rekabet ortamı vardır. Bunun aksi iddia edilemez.

Burada dikkat edilmesi gereken husus rekabetin varmak istediği hedeftir. Türkiye'nin bölgede tek aktör olmak gibi bir niyeti yoktur. Türkiye, dış politika söylemlerinde Almanya'yı kendi icraatlarına bir tehdit olarak görmemekte, aksine bölgede istikrarın tesisi ve sorunların çözümü için Almanya ve diğer AB ülkeleri ile iş birliği yapılmasını istemektedir. Almanya'da da bu bağlamda çalışmalar yürüten bilim insanlarından Eberhard Sandschneider, yaptığı çalışmalarda süreklilik tuzağına dikkat çeker. Almanya başta olmak üzere Batı'nın, dünya meselelerini sadece kendi ahlaki kavramları ve değerleri çerçevesinde okuyamayacağını görmesini ister. Kastettiği şudur: Almanya, Avrupa entegrasyonuna ve evrensel değerlere bağlı kalırken çok tarafıllığı da önemsemelidir, yükselen veyahut orta ölçekli aktörlerle iş birliği yapabilen esnek bir güç olmalıdır.

Bu nedenle Türkiye'nin, Almanya'nın Balkanlar'da iş birliği yapması gereken en önemli aktörlerden biri olduğunu söylemek gerekir.

Balkanlar'da Türkiye ve Almanya'dan bahsederken bu iki ülkenin farklı iç dinamiklere ve bölgesel stratejilere sahip olduğunu görmek önemlidir. Bu iki ülkenin birçok konuda uluslararası meselelere yaklaşımı ve politika yapım süreçlerindeki tarzları farklıdır.

Örneğin, son yıllarda Türkiye, Balkan ülkeleri ile liderler bazında ikili ilişkiler yürütmektedir. Bölgesel sorunları "bölgesel kapsayıcılık" politikası gereği bölge ülkelerinin inisiyatifine bırakarak, müdahaleci veyahut zorlayıcı bir diplomasi uygulamaktan kaçınmakta, Almanya ise hemen hemen her konuda kendisinin ve Avrupa Birliği'nin menfaatlerini dengelemeye çalışmaktadır. Diğer taraftan Türkiye, bölge ülkeleri ile ticarete karşılıklı bağımlılığın artmasını isterken, Almanya asimetric bir bağımlılık yaratma niyetindedir. Örneğin, Hırvatistan AB üyesi olduktan sonra ekonomik refah rakamlarında gözle görülür bir artış olmamıştır. Eurostat verilerine göre, Hırvatistan'ın AB'ye üye olduğu 2013 ve 2016 yılındaki GSYİH oranlarında bir değişiklik olmamıştır.

Barometer'in 2017'de yayınladığı çalışmada katılımcıların yüzde 88'inin Hırvatistan ulusal ekonomisini "oldukça kötü" veya "çok kötü" olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Alman şirketlerinin Hırvatistan'ın milli kaynaklarına zarar verdiği görüşleri artmıştır. Neticede, AB'ye bağımlılık arttıkça toplumun ulusal güveni sarsılmaya ve Avrupa değerlerine ilgisi azalmaya başlamıştır.

Balkanlar gerek tarihi gerek coğrafi olarak Türkiye'nin özel ilgi alanına girmektedir. Türkiye son 20 yılda bölgedeki görünürlüğü artırmıştır.

FOTOĞRAF AA / MURAT ÇETİN MÜHÜR DAR

Eski kurumlar yenilenmiş ve genişletilmiş, bunlara ek olarak bölgesel ihtiyaca cevap vermek üzere yeni kurumlar inşa edilmiştir. Böylece Türkiye'nin bölgedeki yumuşak güç unsurları artmaya başlamıştır. Türk dış politikası daha dışarıya açık, komşularıyla diyalog kanalları geliştiren, aktivist ve insani yardıma önem veren bir anlayış benimsemiştir. Bu dönemde TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Türk Hava Yolları, bankacılık ve Türk dizi sektörü Türkiye'nin kültürel mirasına sahip çıkan, eğitim politikalarını yürüten en önemli yumuşak güç unsurları haline gelmiştir.

Almanya, Şansölye Gerhard Schröder'in başlattığı ekonomik reformlarla birlikte hızla kalkınmaya başlamış ve Balkanlar'ı en önemli dış pazarlarından biri haline getirmiştir. Balkanlar, Almanya için kültürel ve tarihsel açıdan ziyade jeo-ekonomik açıdan değerlidir.

Konumu itibarıyla Balkanlar'ın coğrafi avantajlarını, kendi ekonomik gücü ile harmanlamayı tercih eder. Ekonomik getirilerinin yanı sıra Balkanlar'ı imaj düzeltici bir bölge olarak gördüğü de bir gerçektir. İkinci Dünya Savaşı ve Holokost nedeniyle Almanya, kendi imajını yenilemek ve canlandırmak istemiş, 90'lar itibarıyla istikrarın ve barışın savunucusu haline gelmiştir. Balkanlar üzerindeki dış politikasını AB çatısı altında sürdürerek, bu yıllardan itibaren kurumlarını ve ekonomisini bölgeyi dönüştürmek için kullanmıştır.

Aslında AB, Almanya'nın en önemli yumuşak güç araçlarından biridir.

Türkiye'nin olduğu gibi Almanya'nın da bazı kurumları bölgede oldukça aktiftir. Almanya'nın dış ülkelere ihraç ettiği kültür ve eğitim politikası, AKBP (Auswärtige Kultur&Bildungspolitik) tarafından temsil edilmekte ve fonlanmaktadır.

Birçok Alman kuruluşu da bu fonlardan yararlanmaktadır. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), Goethe Enstitüsü, DAAD, Alexander von Humboldt Stiftung, Zentralstelle für das Auslandsstudienwesen (ZfA) gibi kurumlar Almanya'nın Balkanlar'daki en önemli devlet destekli yumuşak güç unsurlarıdır. Ayrıca Türkiye'nin zayıf olduğu bir konuda Almanya oldukça güçlü ve aktiftir: Konrad Adenauer Stiftung ve Friedrich-Ebert-Stiftung siyasi parti bağlantısı olan ve oldukça yaygın vakıflardır.

Türkiye'nin Balkanlar'da aktif olan en önemli kamu kurumlarından biri TİKA'dır. Görevi; tarım, hayvancılık, sağlık, eğitim, restorasyon, gıda güvenliği gibi alanlarda Türkiye'nin bölgedeki varlığına katkı sunarak, tarihi ve kültürel mirasını korumaktır. TİKA, Ortadoğu ve Afrika'dan sonra en fazla yardımı Balkan coğrafyasına ulaştırmaktadır. Hızlı, pratik ve dinamik yapısı kolay hareket edebilmesini ve verimli çalışabilmesini sağlamaktadır. TİKA ofisleri, Tiran, Saraybosna, Podgoritsa, Zagreb, Priştine, Üsküp ve Belgrad'da yer almaktadır. Ofislerin bölgede açıldığı tarihler dikkate alındığında 1996 ve 2017 yılları arasında Arnavutluk'ta toplam 435, 2008 ve 2017 yılları arasında Bosna-Hersek'te 845, 2016

ve 2017'de Hırvatistan'da 35, 2007 ve 2017 yılları arasında Karadağ'da 306, 2006 ve 2017 yılları arasında Kosova'da 580, 1992 ve 2017 yılları arasında Makedonya'da 840, 1992 ile 2017 yılları arasında Sırbistan'da 225 projeye destek sağlandığı görülmektedir.¹ Almanya'nın TİKA ile benzer faaliyetleri yürüten ajansı GIZ'dir. Ajans, Avrupa Komisyonu'ndan da destek aldığı için bütçesi Türkiye'ye göre oldukça fazladır, projeleri de genellikle büyük çaplıdır. TİKA'nın bulunduğu ülkelerde GIZ ofisleri de bulunmaktadır.

Avrupa Birliği değerlerini yaygınlaştırmak üzere demokrasinin desteklenmesi, yönetim anlayışının gelişmesi, kurumsallaşma amaçlı programların yanı sıra sürdürülebilir kalkınma projeleri, çevre, iklim, değişim, enerji projeleri, sürdürülebilir altyapı çalışmaları gibi alanlarda faaliyet göstermektedir.

TİKA kurumsal yapısının verdiği avantajla finans kaynağını projelere aktarma konusunda GIZ'e göre daha hızlı ve verimli çalışabilmekte, en küçük köylere kadar hizmet götürebilme potansiyelinin avantajını yaşamaktadır. Kadro açısından ise GIZ'e göre daha az çalışana sahiptir.

FOTOĞRAF AA / FURKAN ABDULA

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye dışından gelen öğrencilere burs imkânı sağlamak, yurt dışındaki akraba toplulukları için eğitim programlarına ve Türkiye'yi tanıtıcı projelere destek vermektedir.

YTB'nin "Türkiye Bursları" programı sayesinde uluslararası öğrenciler Türkiye'de burslandırılarak eğitim alabilmekte, araştırma yürütebilmektedir. Ayrıca Balkanlar'da kültürel ve tarihi bağların güçlenmesine yönelik kültürel gezi ve eğitim programları yapılmakta veya yapan kurumlara destek verilmektedir. YTB'ye eşdeğer görebileceğimiz Alman kurumu, Akademik Değişim Servisi olarak bilinen ve dünyanın her yerinden 100 binden fazla Alman ve uluslararası öğrenciye fon desteği sağlayan DAAD'dır. Tıpkı YTB'de olduğu gibi DAAD da Alman üniversitelerinin uluslararasılaşması için çaba harcamaktadır. Öğrenci sayısı ve bütçe bakımından bölgede YTB'den daha etkindir. 1925'te kurulan DAAD, 2 milyondan fazla Alman ve uluslararası öğrenciye burs imkânı sağlamıştır. Almanya en fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ilk beş ülke arasındadır. YTB ise 2010 yılında kurulmuş yeni bir kurumdur. Yıllık burs verdiği kişi sayısı 5 bine ulaşmıştır. 2012 yılında 40 bin başvuru alan Türkiye Bursları, 2019 yılında 167 ülkeden 150 bine yakın başvuru almıştır.² Eğitim konusunda Türkiye'yi tercih eden öğrenci sayısı her geçen gün artmaktadır.³

Türkiye'nin ilk kültür diplomasisi kurumu olan Yunus Emre Enstitüsü; resmi olarak 2007 yılında kurulmuş, 2009 yılında da faaliyetlerine başlamıştır. Enstitü, ilk ofisini Saraybosna'da açmıştır.

Yunus Emre Enstitüsü, başta Bosna-Hersek olmak üzere faaliyet gösterdiği bütün coğrafyalarda Türk kültürüne ve Türkçe diline olan ilgiyi artırmayı amaçlamaktadır. Enstitü'nün Arnavutluk'ta iki, Kosova ve Bosna-Hersek'te üçer, Hırvatistan, Karadağ, Sırbistan ve Makedonya'da birer tane, toplamda Batı Balkanlar'da on iki tane ofisi bulunmaktadır.

Kurum, Türkçe öğretiminin yanı sıra Türkoloji Projesi ile üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerini, kürsü ve derslerini desteklemektedir. Balkanlar'da sekiz ülkede 16 üniversiteye Enstitü tarafından bu destek sağlanmaktadır.⁴ Bu girişimler ışığında 20 bin kişi Türkçe öğrenmiştir.⁵ Almanya ise resmi olarak Almanca öğretim faaliyetlerini Goethe Enstitüsü aracılığıyla yapmakta, bu enstitünün yanı sıra birçok vakıf ve dernek de devletten destek almaktadır. Goethe Enstitüsü'nün Batı Balkanlar'da Belgrad, Zagreb, Üsküp ve Saraybosna'da toplam dört ofisi bulunur.⁶ Kosova ve Arnavutluk'ta ise enstitüye bağlı merkezler vardır. Goethe Enstitüsü ülkelerin milli eğitim müfredatlarına da danışmanlık yapmaktadır. Ayrıca bölge ülkelerinde Almanca eğitime önem veren PASCH Okulları adı verilen ortak bir okul ağı vardır. Goethe Enstitüsü eski bir kurum olmasına rağmen bölgedeki kurum sayısı Yunus Emre Enstitüsü'nün oldukça gerisindedir. Almanca dil öğrenimine talep ise Türkçeye göre daha fazladır. Örneğin; Kuzey Makedonya'da 63 bin, Bosna-Hersek'te 300 bin, Sırbistan'da 140 bin kişi Almanca öğrenmiştir.⁷

Sonuç olarak, ülkelerin yumuşak gücü olarak tabir edilen ve kültür diplomasisi alanında çalışmalar yürüten başlıca kurumları arasında kısa bir karşılaştırma yapıldığında Almanya'nın bölgedeki nüfuzunun oldukça güçlü olduğu görülmektedir. Türkiye, Balkanlar'da büyük bir aktördür fakat Almanya ile kıyaslandığında daha mütevazî bir kaynağa sahiptir.

Her bir kurum teker teker incelendiğinde Türkiye'nin Almanya'ya göre artıları olduğu gibi dezavantajları da söz konusudur. Örneğin, dizi sektöründe Almanya, Türkiye kadar başarılı değildir. Almanya, geniş çaplı, bütçesi yüksek ve uzun süren projelerle ilgilenirken, TİKA en basit ihtiyaçlara el uzatarak, yerel halk nezdinde teveccüh kazanmaktadır.

Almanya'nın kurumları Türkiye'ye göre eski ve daha kurumsal olsa da Türkiye kısa sürede hızlı bir büyüme stratejisi gerçekleştirmiştir. Birçok ülkede Türkiye kurumlarının sayısal anlamda Almanya'dan daha fazla olduğu görülmektedir. Neticede her iki ülke de bölgenin kalkınması için katkı sağlamaktadır.

FOTOĞRAF AA / SAMİR YORDAMOVIÇ

Unutulmamalıdır ki Almanya bölgede tek başına refahı sağlayabilecek güce sahip değildir. Avrupa Birliği'ndeki ekonomik kriz, hizmet ve ürün talebini düşürmüştür. Hatta öyle ki Avrupa'da çalışan ve ülkelerine döviz gönderen Balkanlı göçmenlerin gelirleri de azalmıştır. Bu yüzden Balkan ülkelerinin gelişmesini, büyümesini sağlayacak yatırımlar için farklı ülkelerle iş birlikleri elzemdir.

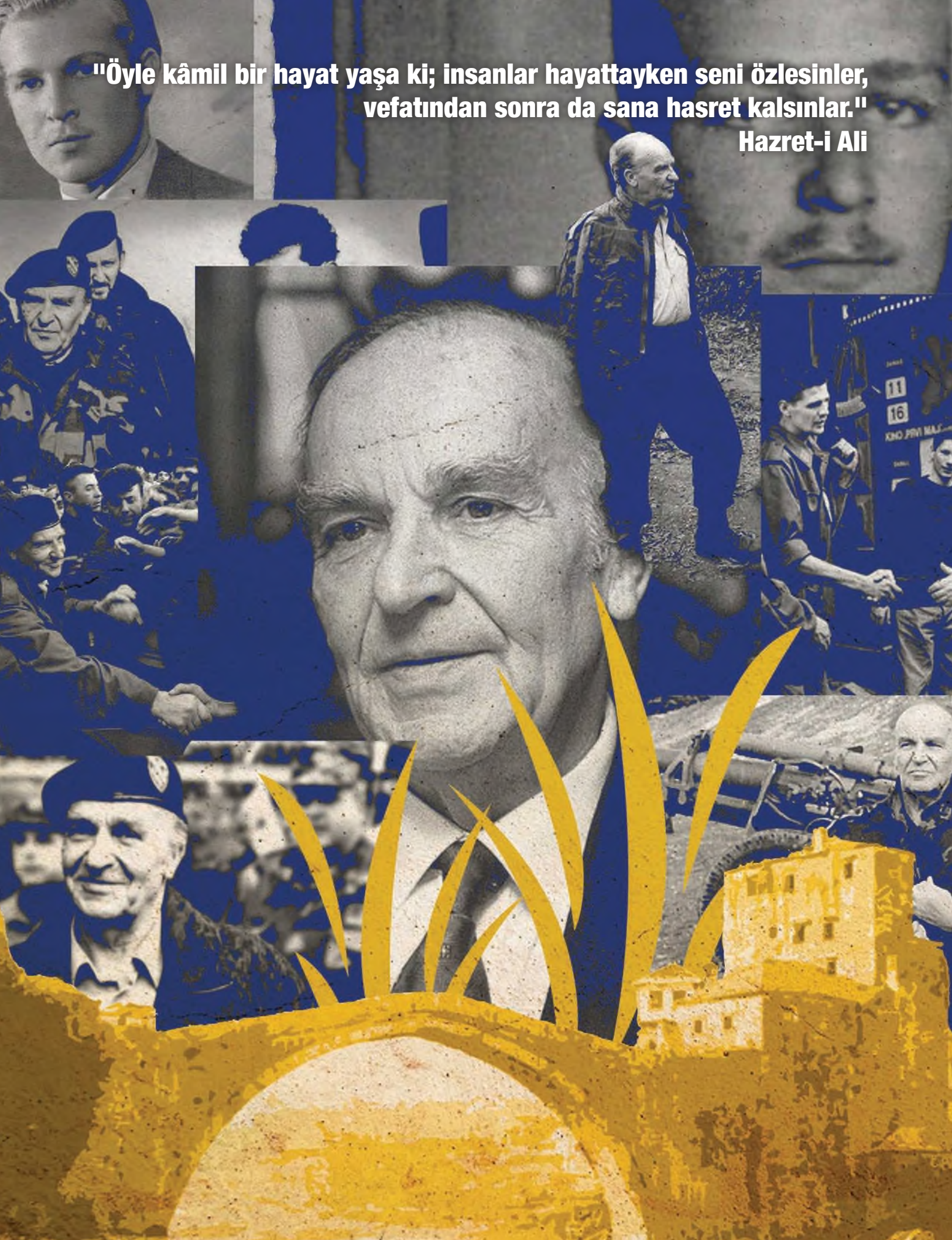
Türkiye, Avrupa Birliği ve özellikle Almanya ile zaman zaman sıkıntılar yaşasa da iş birliği ve diyalog kanalları hep açıktır. Almanya, küresel düzeyde Türkiye'nin önemli müttefiklerindedir. Ülke liderleri Şansölye Merkel ve Cumhurbaşkanı Erdoğan arasındaki iyi diyalog, bölgesel ve küresel düzeyli birçok krizde hızlı adım atılabilmesini mümkün kılmaktadır.

Örneğin, geçtiğimiz günlerde Beyaz Saray'da yapılan görüşmelerden sonra Kosova ve Sırbistan'ın Kudüs'te Büyükelçilik açacağı yönündeki açıklamaya, Almanya da Türkiye kadar sert tepki göstermiştir. Bunların yanı sıra Türkiye, bölgedeki sorunların diyalog yoluyla çözülmesi konusunda örnek teşkil eden girişimler başlatmıştır. Türkiye'nin liderliğinde 2009 yılında Türkiye-Sırbistan-Bosna Hersek ve 2010 yılında Türkiye-Hırvatistan-Bosna Hersek arasında kurulan üçlü danışma mekanizmaları, 2011 yılında Almanya öncülüğünde Kosova ve Sırbistan normalleşme görüşmelerinin ve 2014 yılında da Berlin Süreci'nin başlatılması buna örnek teşkil etmektedir. Türkiye bölgesel istikrarı tesis edici girişimleri her zaman desteklemektedir.

1. "Balkanlar", TİKA, 2018
2. "TÜRKİYE BURSLARI" Programına Başvurular Başlıyor", YTB, 09 Ocak 2020
3. "150 bin uluslararası öğrencinin 17 bini YTB burslusunu", AA, 04 Mayıs 2019
4. "Yunus Emre Enstitüsü Faaliyet Raporu-2018", YEE, 2018
5. "Dünyada 'Türkçe' akımı yayılıyor", Sabah, 29 Aralık 2019
6. "Annual Report 2019-2020", Goethe Institut, 2020
7. "Learning German is gaining popularity in the Balkan states", DW, 06.10.2016

**"Öyle kâmil bir hayat yaşa ki; insanlar hayattayken seni özlesinler,
vefatından sonra da sana hasret kalsınlar."**

Hazret-i Ali

Bir Mütefekkir, Bir Lider: ALİJA IZETBEGOVIÇ

Dr. Süleyman GÜNDÜZ

Modern zamanların başlangıcıyla tarih, Batılılar (Avrupalılar) tarafından ele geçirilmiş, 18. yüzyıldan itibaren dünya; batılı tarihçilerin, arkeologların, antropolog ve materyalist bilimin bakış açısıyla şekillenmeye başlamıştır. Bunda; Reform, Rönesans'la başlayan sanayileşme ve sömürgeleştirmeye devam eden Avrupa aydınlanma düşüncesinin katkısı büyüktür. Bu andan itibaren Avrupalılar kendileri dışındaki toplumları kendi düşüncelerine göre yeniden yorumlama ve tanımlama üstünlüğünü elde etmiş oldular. Bunun sonucunda Batı, kendi dışındaki toplumları tarihin birer nesnesi haline dönüştürdü, aynı zamanda onları yönetmeye ve sömürmeye açık hale getirdi. Bu durum en çok da tarihin öznesi konumunda olan İslam dünyası toplumları üzerinde etkili olmuştur.

20. yüzyılda ortaya çıkan iki dünya savaşının gerçek mağlubu İslam dünyası toplumları olmuş, Müslüman toplumlar bu sayede tamamen tarihin dışına itilmiş ve Batı'nın üstünlüğüne teslim olmuşlardır. Batı'nın kayıtsız şartsız egemenliğini ilan ettiği andan itibaren; İslam dünyası toplumları modernitenin ortaya çıkarttığı düşünceye ve dile boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bu dramatik durum hâlâ devam etmektedir.

İslam dünyası toplumları, bugün de devam eden derin bir varlık ve yokluk kaygısı içine itildi, varlık ve yokluk kaygısı ile beslenen egemen kültüre karşı yaşanan yenilgi, kimlik bunalımına neden oldu. Kendilerini tarihin öznesi haline dönüştürmüş olan inançlarına, kültür ve medeniyetlerine karşı büyük bir güvensizlik hissetmeye başlamış oldular. Bugün hâlâ İslam dünyası toplulukları kendilerini ifade ederken Batı'nın kendilerine dayattığı ve kazandırmış olduğu dili kullanmakta; böylece bu zaman diliminde oluşan evrensel paradigmalara bir karşılık verememektedir.

İki dünya savaşının ortaya çıkarttığı iki kutuplu dünya uygulaması 1989'da Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle sona erdi. Marksist düşüncenin ve uygulamasının başarısızlığının ardından Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla dünyada yeni bir dönem başlamış oldu. Batılı düşüncüler "Tarihin Sonu" tezini ortaya attılar. Bu çözülme Marksist düşünce ve uygulama içinde olan ülkeleri derinden etkiledi. Bunların başında bir milletler ve dinler ittifakı olan Yugoslavya Sosyalist Halk Cumhuriyeti gelmekteydi. Bu durum Osmanlı Devleti hinterlandı içinde kurulan Yugoslavya'da 1980'de Tito'nun ölümüyle, pamuk ipliğine bağlı federal devlet ilişkilerinin kopmasına ve Yugoslavya'nın dağılmasına; dağılma süreci ise yeni bir sancılı sürecin başlamasına neden oldu. Etnik ve dini farklılıklar arasında iç savaşlar başladı. Bunların en kanlısı Bosna-Hersek'te Müslüman halklarla, Yugoslav Halk Ordusu (JNA) desteğindeki Sırp radikal ve paramiliter unsurlar arasında yaşandı.

1878 Berlin Antlaşması ve ardından gelen 1912-1913 Balkan savaşıyla paramparça olan ve Hıristiyan-Slav etkisi altına girmiş olan Balkan Müslümanları, bu tarihlerden sonra ilk defa bağımsız olma şansını yakalamış oldular. Ödedikleri bedel ağır olmuştu. 1989'da Yugoslavya'da çok partili ve sendikal hayata geçiş kararı alındı. 1990'da çok partili seçimler yapıldı, sonucunda Slovenya ve Hırvatistan'da milli unsurları öne çıkaran partiler seçimi kazanmış oldu. Bosna-Hersek'te seçimleri 1989'da Alija Izetbegović'in liderliğinde kurulmuş olan Demokratik Eylem Partisi (SDA) kazanmıştı. Alija, devlet başkanı olduğu andan itibaren, Yugoslavya'nın dağılmasına karşı çıkmış ve Sırpların uzlaşmaz tavırlarını eleştirmişti. 1991'de Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Alija Izetbegović ve Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov Yugoslavya'nın dağılmaması için büyük bir çaba sarf ettiler; sonuç itibarıyla başarısız oldular.

FOTOĞRAF / DR. SÜLEYMAN GÜNDÜZ ARŞİVİ

14
15

İlk bağımsızlık ateşini Slovenya ve Hırvatistan yakmış-
tır. 1991'de yapılan serbest seçimlerin ardından Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlıklarını ilan etmiş ve böylece Tito'nun kurduğu Yugoslavya dağılma sürecine girmiştir. Bu durum karşısında kendisini Yugoslavya'nın sahibi gören Sırbistan; Yugoslav Halk Ordusu ve Sırp paramiliter gruplarını devreye sokarak Slovenya'da iç savaş başlatmış oldu. Slovenya müdahalesi 30 gün sürdü ve 33 kişi öldü. En uzun savaş ise Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya ve Kosova'da bekleniyordu. Nitekim 1991-1995 tarihleri arasında gerçekleşen Hırvatistan'ın Doğu Slavoniya ve Batı Krajinasi'ndeki iç savaşta binlerce Hırvat ölmüş, sonucunda da Sırlar Hırvatistan'dan sürülmüştür.

Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesiyle Müslüman topluluklar içinde bağımsızlık kazanmaya en yakın ülkenin Bosna-Hersek olduğu düşünülüyordu ancak iç savaşın başlamasıyla Balkan Müslümanlarını zorlu bir süreç bekliyordu. Bosna-Hersek dört etnik gruptan; Boşnak Müslümanlar, Sırp Ortodoks Hıristiyanlar, Hırvat Katolik Hıristiyanlar ve Yahudilerden oluşuyordu. Bu nedenle en kanlı savaşın Bosna-Hersek'te yaşanacağı ile ilgili tahminler yapılıyordu. Bunu önlemek için uluslararası ara bulucular atanmış, Londra ve Lizbon'da iki konferans yapılmıştı. Nihayet etnik ve dinî olarak Bosna'nın bölünmesi teklifi Cumhurbaşkanı Alija İzetbegoviç'e sunuldu.

Alija, buna şiddetle karşı çıktı. Alija'nın düşüncesinde Bosna-Hersek, etnik ve dinî farklılıklarıyla eşit yurttaşlık temelinde özgürce bir arada yaşanılacak bir ülke olmalıydı. O, hiçbir zaman ulus devlet yaklaşımı içinde bulunmadı. Bunun için yok olma pahasına mücadele etme kararlılığında.

Bosna-Hersek'te Radovan Karadžić liderliğindeki Ortodoks Sırlar ülkenin Sırbistan'a bağlanması ve Büyük Sırbistan'ın bir parçası olmasını; HDZ'nin lideri Mate Boban'ı destekleyen Katolik Hırvat unsurlar ise Kuzey ve Batı Bosna ile Hersek bölgesinin bir federasyon altında Hırvatistan'a bağlanmasını ve Büyük Hırvatistan'ın kurulmasını arzu ediyorlardı. Sonuç itibarıyla ortaya çıkan durumda, Bosna-Hersek Sırbistan'ın ya da Hırvatistan'ın bir parçası olma seçenekleri ile karşı karşıya kalmıştı. "Eşit ve özgür yurttaşlar yönetim talebi" etnik ve dinî bölünmenin tehdidi altına girmiş, bu durumda bağımsızlık mücadelesinden başka çıkış yolu kalmamıştı. İlk adım olarak 28 Şubat - 1 Mart 1992'de yapılan referandumda, katılanların yüzde 64'ünün oyu ile Bosna-Hersek Yugoslavya'nın üçüncü bağımsız ülkesi oldu. Sonuçta beklenen gerçekleşti ve büyük bir felaket olan iç savaş, Hırvatistan'dan sonra bu kez 6 Nisan 1992'de Bosna-Hersek'te başladı. 1992-1995 tarihleri arasında yaşanan iç savaşta 198 bin Boşnak Müslüman öldürüldü, 150 bin insan sakat kaldı ve 1,5 milyon kişi topraklarını terk etmek zorunda kalarak mülteci konumuna düştü.

BOSNA HERSEK

BOSNA HERSEK

BOSNA HERSEK

BOSNA HERSEK

BOSNA HERSEK

BOSNA HERSEK

BOSNA HERSEK

BOSNA HERSEK

BOSNA

BOSNA HERSEK

Buna rağmen Boşnaklar, Alija Izetbegović'in liderliğinde bütün dünyanın saygısını kazandıkları destansı bir mücadele ortaya koyarak bağımsızlıklarını korudular. Şunu unutmamak gerekir ki; Bosna-Hersek'te 1992 ile 1995 yılları arasında yaşanan savaş basit bir bağımsızlığı koruma savaşı değildi. Bu savaş, hak ve adalet, özgürlük ve eşitlik için, etnik ve dinî farklılıklarla birlikte yaşama idealini koruma savaşıydı. Bedeli çok ağır oldu fakat gelecek kuşaklar için bir umut korunmuş oldu.

Bu savaş esnasında vicdan sahibi dünya halkları ırk, renk, cinsiyet ve din ayırımı gözetmeksizin Alija'nın bilgeliği ve liderliği doğrultusunda büyük bir dayanışma gösterdiler. Alija Izetbegović, bir kitle heykeltıraşıdır. Tahkir ve tezyif edilen, binlerce yıldır yaşadıkları topraklardan sürgün edilen, soykırıma maruz kalan bir toplumdaki bütün insanlığın örnek alacağı bir toplum yontmuştur. Onun mücadelesi, yeryüzündeki mazlum halklar tarafından büyük bir dikkatle izlenmiştir. Mazlum halklar biliyorlardı ki, o kazanırsa hak ve adalet kazanacak, özgürlük ve eşitlik kazanacak, ahlak ve merhamet kazanacaktı.

Alija, Bosna-Hersek'i tanımlarken "Bosna-Hersek küçük bir toprak parçası değil, o bir fikir ve idealdir." diyordu. Bugün yeryüzünde farklı etnik ve dinî yapıların eşit yurttaşlar olarak bir arada yaşadığı tek örnektir Bosna-Hersek. Modern ve aydınlanmacı dünyanın inşacıları AB'nin kuruluş felsefesi çerçevesinde bunu başarmış olma iddalarına rağmen henüz bu ideale ulaşabilmiş değillerdir. Avrupa'da bir arada yaşama kültürünün mimarı Alija'dır. Alija yalnızca bir lider değil, bilge bir şahsiyet idi.

Alija, hem dünyanın, hem de modern tarihin farkındaydı ve tarihin Avrupalılar tarafından şekillendirildiğinin idraki içindeydi. Modernitenin ezici üstünlüğüyle birlikte İslam Dünyası toplumlarının tarihin kenarına itildiğini, İslam'ın referans kaynağı olmaktan çıktığını gördü. "İslam Deklarasyonu" kitabıyla İslam Dünyası toplumlarına yönelik eleştirel çözümler yaptı, nitelikli eleştiri olmadan hataların düzeltilemeyeceğini biliyordu. "Elimden gelse Doğu toplumlarına eleştirel düşünce dersini mecbur kılardım.", "Tebaa ve tâbi

kültürü içinde eğitilen kuşaklar İslam'ın ilerlemesini sağlayamazlar. İslam Dünyası topluluklarının cesur ve atılgan ruhlara ihtiyacı vardır." sözleriyle bunu ifade etmeye çalışıyordu.

"Eğer din hurafeyi yok edemezse hurafe dini yok edecek." diyen Alija, İslam dünyası toplumlarında dinin bir geleneğe ve bir folklorla dönüştüğünü görmüştür. Müslümanların tarihin nesnesi olmaktan çıkıp, yenden tarihin öznesi haline ancak yeni bir dil inşa ederek gelebileceklerini vurgulamaktadır.

Zihinsel özgürlük kazanılmadıkça hiçbir mücadelenin başarıya erişemeyeceğini biliyordu. Bağımsız bir zihnin muktedir oldukları onun şahsında ve mücadelesinde görülmektedir. Tek tuşla küreselleşmenin yaşandığı bir çağda; dünya görüşünü yerelliğe ve tek akla hapsedemiştir. Alija sayıların değil, akıl ve niteliğin önemini savundu. Konformist, statükocu, gelenek-görenekçi ve muhafazakâr değildi. Romantizme kapılmadı, popülist olmadı ama gerçekliği de abartmadı, ölçsüzlük yapmadı, aldatmadı, her daim hakikati dillendirmeye çalıştı. Ahlaklı, erdemli, bağımsız bir duruşun ve eleştirel bir düşüncenin sahibi oldu. Hikmeti takip etti; zamanın bilincine ve hakikatin diline sahipti. Düşüncesi ile yaşamı ve mücadelesi arasında çelişki yoktu; nasıl inandıysa öyle yaşadı.

"Ben bir Müslümanım ve öyle kalacağım. Kendimi dünyadaki İslam davasının bir neferi olarak telakki ediyorum ve son günüme kadar da böyle hissedeceğim. Çünkü İslam, benim için güzel ve asil olan her şeyin diğer adı; dünyadaki Müslüman halklar için daha iyi bir gelecek vadinin ya da umudunun, onlar için onurlu ve özgür bir hayatın; kısacası benim inancıma göre uğruna yaşamaya değer olan her şeyin adıdır."

İslam Dünyası toplumlarının, bu kaos, gerilim ve savaş sürecinde onun bilgeliğine daha çok ihtiyaç duyduğunu ifade etmeliyim. Kendisini ilk defa 80'lerde yayımlanan "Doğu Batı Arasında İslam" eseriyle tanıdım. Ardından 1992'den 2003 yılına kadar kendisiyle dostluk ve arkadaşlık yaptım. Düşünce ve eylem dünyamı yeniden şekillendiren bu eşsiz şahsiyeti, Alija Izetbegović'i rahmetle anıyorum. Onu özleyorum...

"Savaş ölünce değil, düşmana benzeyince kaybedilir."

Evlâd-ı Fatihân'dan Kadim Sesler: Balkan İlahîleri

Dr. Ubeydullah SEZİKLİ

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

İçimizde bir hasrettir Balkanlar. Bizden olan insanların bizim olan topraklarda kurdukları bir medeniyettir. Ses ve tel kudreti ile çil çil kubbelerin ardınca serpildiği toprakların adıdır Balkanlar. Abdest almadan ilahî okumayan, Hazreti Yunus Emre'nin sözlerini tekkelerinin duvarlarına yazan, hiç Türkçe bilmediği halde Türkçe ilahîler okuyan bir medeniyetin devamıdır. Bir bölgeye ses ve tel kudreti ile hâkim olunan yerin adıdır Balkanlar.

Makedonya'nın, Saraybosna'nın, Struga'nın, Prizren'in, İşkeç'nin, Tiran'ın arka sokaklarında hâlâ Allah'a kalbî

inanan ve loş ışıklar arasındaki tekkelerde Türkçe ilahîler okuyan Evlâd-ı Fâtihân'a rastlayabilirsiniz. Derin bir kültürün bu izlerini kayıt altına almak büyük devletlerin işidir. Aslında İtrî'nin Segâh Tekbiri ve Salâtı Ümmiyesi bir kültürün mûsikî ile bir coğrafyada nasıl etkili olabileceğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra toplumun hemen her kesiminde var olan Osmanlı hayranlığı, onların kültürlerini ve özellikle müziklerini öğrenmelerini gerektirmiştir. Çünkü hayranlığın ilk belirtisi o toplumun müziğine ilgi göstermektir.

Nasıl ki Balkan ülkelerinde yaşayan mutasavvıfların bir kısmı başka ülkelerden bu topraklara gelmişlerse, Balkanlar'da doğup büyüyen bazı dervişler de Osmanlı Devleti'nin farklı şehirlerinde yaşamış ve hizmet etmişlerdir. Dolayısıyla sanatın doğasında var olan kültürel etkileşimi Balkan ilahîlerinde görmek mümkündür. Üsküp'te okunan bir ilahînin Kütahya'da, İstanbul'da okunan bir ilahînin Kosova'da, Çorum'da okunan bir salânın Bosna'da okunması da bu etkileşimin en bariz örneklerindedir.

Balkan ilahîlerindeki kültürel zenginliğin izini sürmek ve bu toprakların ruhuna sinmiş kadim sesleri kayıt altına almak amacıyla bir çalışma gerçekleştirdik. Ziyaret ettiğimiz tekkelerde Halvetî, Melâmî, Bektâşî, Kâdirî ve Nakşî gibi özde bir fakat usulde farklı yollar yer almaktadır. Çalışmamızda Balkan bölgelerinde Osmanlı sözlü ve yazılı kültürünün izleri sürülmüş, esere konu olan ilahî derlemeleri sırasında Osmanlı tekke kültürünün canlı olarak yaşadığı ve sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Bu yüzden, bilimsel verileri ve yöntemleri kullanarak sözlü dinî kültürün kayıt altına alınması ve yeniden işlenmesi amacıyla bir çalışma hazırlanmıştır. Gerek eserlerin derlenmesi ve melodik yapının oturtulması, gerekse dilden dile dolaşırken bozulan güftelerin dîvanlardan düzeltilmesi bir hayli vakit almıştır.

Bugün Türkiye'de bazı tekke ve zaviyelerin, "Tekke ve Zaviye Kanunu" ile yasaklanması sonucunda ehil olmayan insanlar tarafından yönetildiği ve bu mekânların geleneklerinden kopuk bir şekilde faaliyet gösterdiği sosyal bir gerçekliktir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Anadolu'da dahi yok olmakla yüz yüze kalan dinî eser kültürünün, Balkan Müslümanları tarafından canlı bir şekilde yaşatılarak günümüze aktırılması son derece önemlidir. Komünizm döneminde Balkan Müslümanlarının kendi gelenek ve göreneklerini, toplayıcı bir unsur olarak dinî mûsikî aracılığıyla korumaları ve bu manevi şuuru mûsikîleriyle gelecek nesle aktarmaları bu çalışmanın itici gücü olmuştur. Tarihsel olarak bakıldığında, geleneklerine sahip çıkmak yerine, dinlerine sahip çıkmaya çalışan Orta Asya halklarının, baskı rejimleri tarafından geleneklerinin ellerinden alınmış olması ayrıca araştırmaya değer bir konudur.

Gelenek ve göreneklerini kaybetmeden toplumların dinî hassasiyetlerinin mûsikî aracılığıyla gösterilmesi ve dinî sözlü sanat alanındaki sosyo-kültürel birikimlerin önemini açığa çıkarması amacıyla söz konusu çalışma gerçekleştirilmiş, eserlerin toplanması aşamasında bu materyallerin, meşrebi farklı tekkelerden ve bölgelerden alınması konusuna özen gösterilmiş; bunlardan her ne kadar Halveti tekkeleri yoğunluk arz etse de Kâdirî, Melâmî, Bektâşî ve Nakşî meşrepli tekkelerden de kıymetli eserler derlenmiştir.

Derleme çalışmaları sırasında, Balkan bölgesinde yaşayan Balkan halklarına/Müslümanlarına intikal eden eser ya da müziklerden müteşekkil sözlü kültürün çok canlı bir şekilde yaşadığı görülmüştür. Bu kültürün daha çok tekkelerde yaşadığı ve yaşatıldığı müşahade edilmiştir. Dinî kültür, bu bölgelerin bir çoğunda bir halk kültürü haline gelmiş ve dinî estetik bir yaşam tarzı haline dönüştürülmüştür. Anadolu dışında diğer İslam coğrafyalarında, gelenekle dinin içselleştirilerek yaşatıldığı böyle bir örnek bulmak oldukça zordur.

Âşık Çelebi'nin şu sözleri Osmanlı dönemi tasavvuf düşüncesinin Anadolu ve Balkanlarla olan yakın ilişkisini gözler önüne sermektedir: "*Rivâyet ederler ki, Prizren'de oğlan doğsa adından akdem mahlas korlar. Vardaryenicesi'nde doğan oğlan baba diyecek vakit Fârisî söyler. Priştine'de oğlan doğsa diviti belinde doğar derler. Binaen ala zâlik, Prizren şâir menbai, Yenice Fârisi ocağı, Priştine kâtip yatağıdır.*" Dönemin sosyal ve siyasal şartlarına, coğrafyanın iktisadî ve siyasal durumuna göre farklılıklar görülse bile ana çizgi değişmemiştir. Ahmed Yesevî'nin mısralarında yer alan pek çok konuyu Yunus Emre tekrarlamış, aynı seda Edirne ve Bosna'da yankı bulmuştur.

Her sanat, içinde doğduğu tabii ve coğrafi çevrenin izlerini taşır. Gerek Batı'da gerekse Doğu'da mûsikînin ve güzel sanatların kaynağını dinler oluşturmaktadır.

Yerli ve yabancılar tarafından kaleme alınan dünya tarihi mûsikîlerinde, özellikle Türklerin müziğe karşı ne derece duyarlı ve düşkün oldukları her fırsatta gündeme getirilmiş ve bu alanda çok şey yazılmıştır. Gerçekten de Türk kültür tarihi içerisinde mûsikînin tartışmasız kayda değer bir yeri ve önemi vardır.

Bu önem gereği fethettikleri yerlere kendi kültürleri ile yerleşen Türkler, buldukları yerlerin kültürleriyle kendi öz kültürlerini birleştirmişlerdir.

Yüzyıllar sonrasında Türklerin bölgeyi terk etmesi ve tüm dünya ülkelerinde başlayan kültür yozlaşmasından Balkanlar da etkilenmiştir. Günümüzde artık icracılarının yok denecek kadar azaldığı birçok dinî eser, notaya alınarak kültürümüze kazandırılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'a yaptığı akınlar esnasında, gazilerle birlikte tarikat şeyhlerinin de bulunduğu bilinmektedir. Tarikat şeyhleri fütuhât hareketlerine katılmanın yanında boş ve tenha arazilerde müritleriyle beraber yerleşerek zaviye ve tekkelerini inşa etmişlerdir. Tekkelerin genellikle yol kavşaklarında, şehir giriş ve çıkışını sağlayan yollar üzerinde kurulmuş olması bilhassa dikkat çekicidir. Buralardan geçen her yolcuya barınak ve yemek ihtiyacı sağlanmış olması, tarikatların insanlar arası yardımlaşma ve dayanışmaya ne ölçüde önem verdiklerini göstermektedir.

Balkanlar'da İslâmiyet'in ilk temellerinin tarikatlar tarafından atılması, tarikatların temel bir ilke olarak derin insan sevgisi, yüksek hoşgörü ve karşılıksız hizmeti esas almış olmaları halkın dikkatini büyük ölçüde çekmiştir. Genel itibariyle bütün tarikatlar, prensipleri itibariyle çok geniş ufuklu, insana sevgi ve saygıyı esas olarak görmektedir. Tarikatlardaki bu özellik ve tarikat müntesiplerinin bu tavırları, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında sevgi ve kaynaşma zemininin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle tekkelerin iktisadî ve sosyal alanlara önem vermeleri; din, dil ve ırk farkı gözetmeksizin herkesi kucaklamaları, onların büyük rağbet görmelerine vesile olmuştur. Tekkeler hangi dinin mensubu olursa olsun halkla karışık kaynaşarak, halk kitlesini yönlendirmede önemli ölçüde rol oynamışlardır. Nitekim Osmanlı devlet idarecileri de bu tür kolonizatör dervişlere araziler bağışlayarak kendi topraklarında yerleşmelerini sağlamışlardır.

Osmanlılar'ın Balkanlar'da kısa zamanda köklü bir şekilde yerleşmesinde tarikatların faaliyetlerinin yanı sıra şu hususun da etkili olduğunu söyleyebiliriz: "Balkanlar'da Osmanlılarla birlikte İslâm'ın yayılmasında tari-

kat şeyhlerinin önemi olduğu kadar, IX. ve X. yüzyılda Orta Asya'dan göç etmiş Peçenek, Kıpçak, Kuman, Avaz ve Vardosiet gibi Türk boylarının kaybetmedikleri örf, âdet ve geleneklerinin katkıları da olduğu görüşü yaygındır. Çünkü aynı millî değerlere bağlı birbirinden habersiz iki kardeş topluluğun karşılaşmasında ortaya çıkabilecek birçok sorunun halli, kolayca mümkün olabilmiştir."

XIV. yüzyıla kadar Balkanlar'da Slav akımlarına maruz kalan bu Türk boyları büyük ölçüde dillerini kaybetmişler fakat örf, âdet ve geleneklerini devam ettirmişlerdir. Onların bu şekilde örf, âdet ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmaları Osmanlı idaresini ve İslâm dinini kolayca benimsemelerine yol açmıştır. Özellikle Boşnak ve Ponsakların İslâm'ı kabul etmeleri bu sebeplere dayandırılmaktadır.

Dünyanın birçok bölgesine teşkilatlarını götürerek İslâm dininin yayılışında büyük rol oynayan tekkeler, bu başarıyı insanın ruhani ve manevi değerlerine önem vererek göstermişlerdir. Bu bakımdan Osmanlı fetihlerinin Balkanlar'daki öncüleri ve ilk mimarları tarikat şeyhleri olmuştur. Makedonya, Osmanlı ordusunun fethinden çok daha önce tarikat öncüleri tarafından bir anlamda fethedilmiştir. Diğer bir deyişle Osmanlı ordusu bu topraklara geldiğinde, yerli halk bu fethe psikolojik olarak hazır hale getirilmiştir. Bugün dahi Makedonya'da yaşayan Müslümanların, dinî, sosyal ve kültürel yaşayış tarzını incelediğimizde tasavvufî motiflerin bu halkların hayatlarında belirgin şekilde rol oynadığını ve çoğu ailede tarikat anlayış ve geleneğinin samimi bir biçimde sürdürüldüğünü görmekteyiz.

2009 yılında Çorum Belediyesinin desteği ile Çorum'da okunan bazı ilahileri derlediğimiz albüm çalışması, önce Anadolu'da ve daha sonra da Balkanlarda yaptığımız derleme faaliyetlerin ilkinin oluşturmaktadır. Bu albüm çalışmasının ardından Çorum'da derlediğimiz eserler, "Çorum'da Dinî Mûsikî Geleneği" adını verdiğiimiz kitapta da yayımlanmıştır.

Buna ek olarak yüksek lisans ve doktora aşamasında olan öğrencilerimizi yönlendirmemiz neticesinde Amasya, Kütahya, Sivas, Kastamonu ve Konya gibi illerde derleme çalışmaları için araştırmalara başlanmıştır.

Öte yandan İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, TRT ve Kültür Bakanlığı iş birliği ile gerçekleştirdiğimiz Balkan İlahîleri Derleme Projesinde yüzlerce dinî mûsikî eserini derleme şansını yakalamış olduk.

Anadolu ve Balkanlar'dan derlenen dini mûsikî eserlerinin bazı özellikleri üzerinde de ayrıca durmak gerekir:

Söz konusu eserler halkın dilinde yüzyıllardır yerleşmiş ilahîler olması bakımından halk mûsikîsine yakındır ve Balkanlar'da genellikle tekkelerde saklanmış olmalarına karşılık, Anadolu'da kadınlar ve din görevlileri tarafından korunmuştur. Dil farkı gözetilmediği için her dilde eserler kaydedilmiş ve notaya alınmıştır; eserler genellikle iki, üç veya dört zamanlı usullerdir.

Balkanlar'da bazı güftelerin Türkçeden diğer dillere çevrildiği görülmüştür ve bu bölgelerde yapılan zikirler de en az ilahîler kadar önemlidir. Balkanlar'da edilen dua ve okunan mevlitlerin dilden dile aktararak günümüze kadar gelmesi de dikkate şayandır.

Bütün eserler, derleme yapılacak mekâna bizzat gidilerek yerel halktan olan icracılara eserlerin okutulması suretiyle kayıt altına alınmıştır.

Kimi zaman Bosna ve Makedonya'daki bazı tarihî tekelerin meşk ve zikir günlerine misafir olunarak, kimi zaman da mûsikîşinas dervişlerle gerçekleştirilen görüşmelerle günümüze ulaşan ilahî ve zikirler otantik olarak kayıt altına alınarak yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan sözlü tarihin kaydı tutulmuştur. İstanbul Üniversitesi Dinî Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kültür Bakanlığı Telif Hakları ve Müzik Bir tarafından desteklenen beş albüm ve notaların yer aldığı iki kitap yayınlanmıştır.

Acı Bir Kahve Sonrası: Balkan Sinemasından Kesitler

Ömer KADIÇ

22
23

Eski bir minibüsün rutin güzergâhında sürekli dur-kalk yaparak ilerleyişi; itiş-kakış içinde gidecekleri yere bir an önce varmak isteyen ve sabah sporunu trafik polisini gören şoförün panikle verdiği eğil-kalk komutlarıyla yapmak zorunda kalan ayaktaki yolcular; onlara nazaran yolculuklarını daha konforlu bir şekilde sürdüren, koltuklarında oturan şanslı yolcular; fonda çalan "Şiki Şiki Baba" ve hepsinin ortasında at yarışı kuponu dolduran "talihsiz talihli" bir başrol. Balkanlar'ın renkli karmaşasını hepimizin bildiği Yeşilçam dili ile resmedecek olsaydık, yapımcılığını Natuk Baytan'ın üstlendiği ve başrolünü Niyazi karakteri ile Kemal Sunal'ın oynadığı 1984 yapımı Atla Gel Şaban filminin minibüs sahnesi, öyle zannederim ki en uygun kesitlerden biri olurdu. Böylesi bir yoruma göre; bölgeyi temsil eden "talihsiz talihli" Niyazi (Kemal Sunal) ve kameranın kadrajına girenler, Balkanlar'ın bütün renk ve gerçekliklerinin ortasında her şeye rağmen güleç bir yüz ve eğlenceli bir dille şartlara direnirken, geleceklerini de at yarışı kuponlarında aramaktadır.

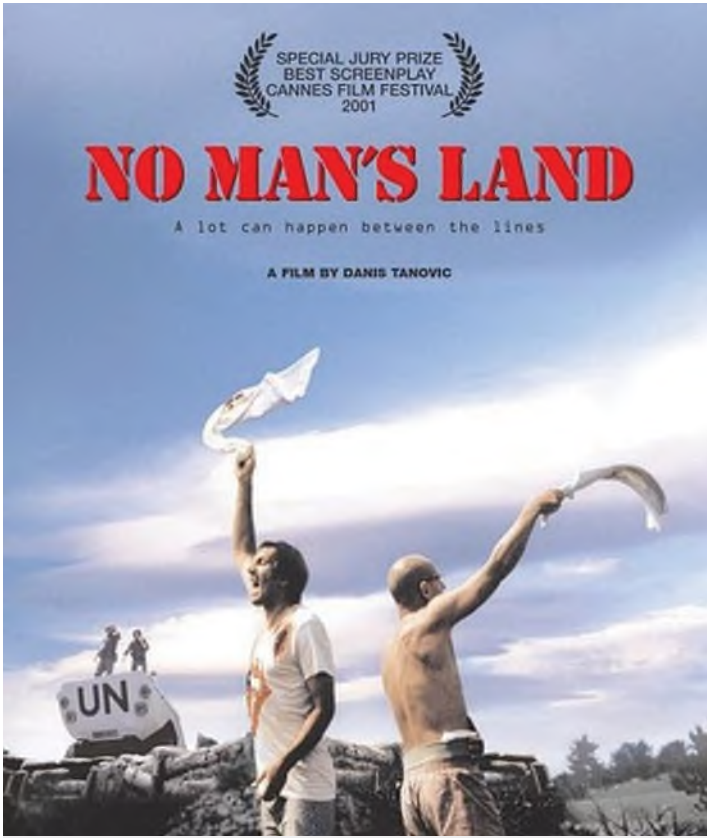
Balkanlar'ın kaderi Yeşilçam naifliğinde devam etmiyor tabii. Avrupa kıtasının 20. yüzyılın ortasında yüzleştiği faşizm, özellikle Balkan sinemasının 1960 ve 70'li yıllarını şekillendirdi. 80'li yıllar ile birlikte Titoizm iktidar mekanizması olarak etkisini kaybederken, bölgenin en büyük dilimi Yugoslavya'nın ideolojik sinema tecrübesi ve birikimi, yeni dönemde "yoldaşların" değil milletlerin ve milliyetçiliklerin sesi oldu.

Titoizm dönemi partizan filmleri; parlak mitralyözlü, miğferli ve sert mizaçlı Alman askerlerinden oluşan güçlü Nazi ordusuna karşı cesurca mücadele eden eğitimli ve taşralı delikanlılar ile ağabeylerinin "yoldaşlığını" en duru haliyle kutsuyordu.

Filmlerde ne Sovyet ne de Batı ülkelerinin güçleri görünürdü. Çünkü Titoizm, Yugoslav "yoldaşlığını" yalnızlığı içinde derinleştirir ve sonrasında güçlenecek olan Soğuk Savaşa kurban etmezdi.

Yönetmenliğini Vyekoslav Afriç'in yaptığı Slavitsa adlı film (1946), İkinci Dünya Savaşı konulu filmler kategorisinde çekilen ilk film olarak kabul ediliyor. Diğer önemli yapıtların bir kısmı ise Velyko Bulajiç'in Kozara (1962); Branimir Tori Yovankoviç'in Kanlı Masal (1969) ile Mirko ve Slavko'su (1973); ve son olarak Hayrudin Krvavats'ın Valter Saraybosna'yı Koruyor (1972) filmleri. Dönemin düşük bütçeli ama kahramanlıkları bol filmleri, 1980 yılında hayatını kaybeden Josip Broz Tito ile birlikte "yoldaşlığın" da defnedilmesiyle yerini yeni döneme bıraktı.

Yugoslavya dağılırken, "Şiki Şiki Baba"nın yerini Orhan Baba'nın "Akşam Güneşi" aldı, Balkan sineması ise yeni dönemin koyu tonlarına bulandı. Artık sinema perdesinde ağırlıklı olarak savaş ve yıkılan ülkelerin altında kalan insanların hikâyeleri özgün bir dille yansıtılmakta. Sizler için oluşturduğumuz ödüllü ve kült filmler seçkisi ile, dönemin insanların birbirinden farklı renk ve hikâyelerini, bir nebze de olsa yansıtmayı amaçladık.

Tarafsız Bölge (2001)

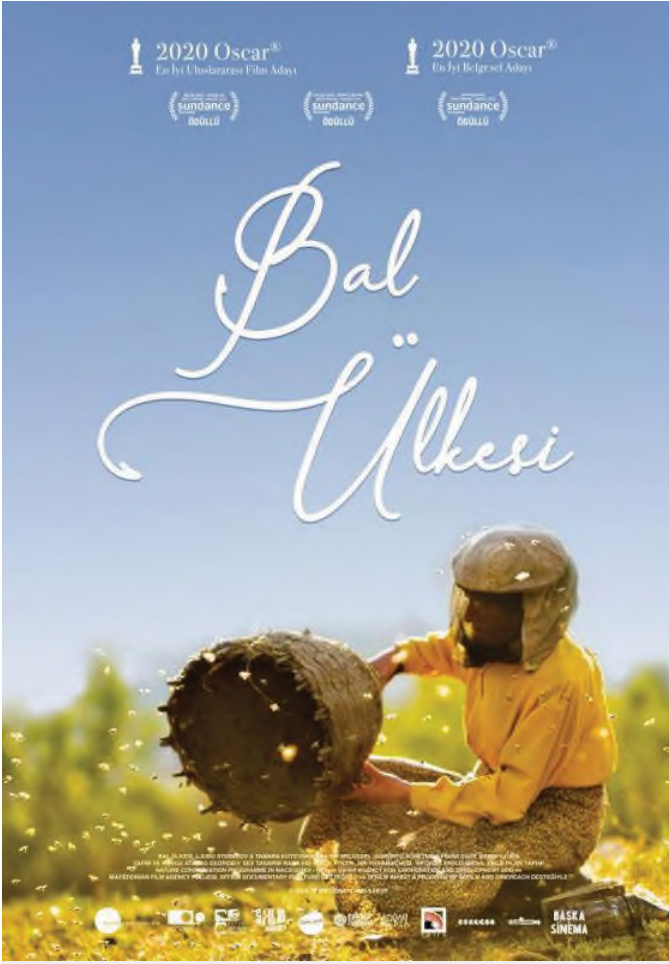
Boşnak yönetmen Danis Tanoviç'in yönettiği Tarafsız Bölge filmi, bölgeye ilk ve tek akademi ödününü "Yabancı Dilde En İyi Film" ve "Cannes Film Festivali En İyi Senaryo" dalında getirdi. Film, Bosna Savaşı sırasında Sırp ve Boşnak hatları arasındaki siperde sıkışmış biri Sırp, üç askerin arasındaki ilişkileri insani düzeyde ele alıyor. Mayın üzerinde mahsur kalan Bosnalı askerin kurtarılması için destek istenen Birleşmiş Milletler komutanının kendisini ofis personeli ile kurduğu gönül ilişkisinden alamaması gibi küçük ayrıntılar, uluslararası aktörlerin savaşın kurbanlarına olan büyük kayıtsızlığını çok zarif bir şekilde aktarıyor. Bosna savaşının siyasi ve insani trajedisini bir siperdeki üç asker üzerinden eksiksiz bir biçimde sunan filmin Akademi Ödülüne layık görülmesi hiç sürpriz değil. Tanoviç, Balkanlar ve Bosna-Hersek sinemasının en önemli yönetmenlerinden biri olarak bölge dışındaki seyircilere filmlelerini altyazılı seyrettirse de Balkanların ortak mizah dilini başarıyla kullanmışa benziyor.

Kim Şarkı Söylüyor Orada (1980)

Sırp yönetmen Slobodan Şiljan'ın filmi Kim Şarkı Söylüyor Orada, Sırp sinemasının en önemli yapımları arasında yer almaktadır. Filmde, Yugoslavya Krallığı'nın son demlerini yaşadığı günlerde Belgrad'a doğru yol alan bir otobüsün içindeki yolcuların hikâyesi anlatılıyor. Balkan sinemasının en güzel örneklerinden biri olan film, sembolik bir bütçe ile set ışıklandırması dahi kullanılmadan sadece 24 çekim gününde tamamlanmış. Sırp sinemasının duayen oyuncularının rol aldığı yapımın müzik ve replikleri, günümüzde de ezbere biliniyor.

Film ile ilgili küçük bir not: Filmin başrol nesnelere biri sayılabilecek otobüsün filmde kullanılan modeli, olayların geliştiği 1941 yılından 7 yıl sonra üretime geçmiştir.

Bal Ülkesi (2020)

Seyirciye yaşam ve doğanın bir aradalığı içerisinde arıları, insanları ve renkleri yeniden, tek tek tanıtmayı amaçlarcasına çekilen Bal Ülkesi, doğa ile iç içe geçen hayatın kutsallığını ve yer yer mistik renklerini gösteriyor. Tamara Kotevska ve Lyubomir Stefanov'un yönetmenliğini yaptığı film, yalnızca iyi bir senaryo ve kurgu ile değil, doğal ve çarpıcı kamera açıları ve çekim tekniği ile de güçlü bir anlatıma sahip. Kuzey Makedonya'da çekilen ve başrolünde Hatice isimli göçmen bir karakterin yer aldığı Bal Ülkesi, Akademi Ödülleri'nin "En İyi Belgesel" kategorisine aday olurken, Saraybosna Film Festivali ve Uluslararası Belgesel Festivalinde "En İyi Belgesel" ödüllerine layık görüldü.

Esmā'nın Sırrı (2005)

İlk Srebrenitsa konulu filmi Aida Nereye Gidiyorsun ile bölge sinemasına ve 2020 yılına damga vurması beklenen Yasmila Zbanic, 25 yıllık yönetmenlik kariyerindeki çalışmalarının önemli bir bölümünü, Bosna Savaşı trajedilerini sinema perdesine yansıtmaya ayırdı. Bosna-Hersekli yönetmenlerin paylaşacakları ve kayıt altına alacakları çok sayıda insan hikâyesine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Jasmila Zbanic'e Berlin Film Festivali'nde Altın Ayı ödülü getiren Esmā'nın Sırrı, Bosna Savaşı sırasında tecavüze uğrayan 50 bin kadar Boşnak kadının savaş sonrasında yaşadıklarına dair bir kesit sunuyor. Başrol Esmā'nın savaş sırasında uğradığı tecavüz sonucunda doğan kızı Sara ile ilişkileri etkileyici bir şekilde seyirciye aktarıyor.

Kuşatmanın 26 Resmi (1978)

Hırvat yönetmen Lordan Zafranoviç tarafından çekilen Kuşatmanın 26 Resmi, Yugoslavya'nın dağılma arifesindeki Hırvat toplumunda bir tabu haline gelmişti. Cannes Film Festivali'nde Büyük Altın Palmiye ödülüne aday gösterilen film, 1980 ve 90'lı yıllarda Hırvat sinemalarında gösterilmemişti. Filmde, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Hırvatistan'da yaşayan Hırvat, İtalyan ve Yahudi üç gencin hikâyesi anlatılıyor. Savaşın başlamasıyla Hırvat Niko ailesi ile birlikte Nazi karşıtı harekete katılırken, İtalyan Niko dönemin Nazi işbirlikçisi Hırvat iktidarının safında yer tutar. Yahudi Miho ise rejimin ilk hedefi haline gelir. Savaşların yarattığı toplumsal parçalanmanın etkileyici bir örneğini dramatik bir dille aktaran yapım, Hırvat Niko'nun filmdeki rolünden dolayı ikiye bölünmüş bir kimlik taşıması nedeniyle Hırvatistan'da gösterime girmemişti.

Profesyonel (2003)

Yönetmenliğini Duşan Kovaçević'in yaptığı, başrolünde ise ünlü Sırp oyuncu Bora Todorović'in yer aldığı Profesyonel, Sırbistan'ın yakın dönem siyasî tarihini ele alıyor. Akademi Ödülü'ne "Yabancı Dilde En İyi Film" dalında aday gösterilen film, İstanbul Uluslararası Film Festivali Jüri Özel Ödülü, Montreal Dünya Film Festivali En İyi Senaryo Ödülü ve daha birçok uluslararası ödüle layık görüldü. Filmde, Yugoslavya'nın dağılmasından sonraki süreçte Sırbistan İstihbaratı ve vatandaş ilişkisi mercek altına alınıyor. Profesyonel'in Sırbistan sinemasının kara mizah türündeki en iyi örneklerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Filmde Miloşević dönemi istihbarat geleneğinden kalma reflekslerle yetişen istihbaratçı Luka ile 10 yıl boyunca her özel anını takip ettiği liberal bir yayınevi sahibi Teodor'un görünmez birlikteliği etkileyici bir şekilde yansıtılıyor.

Dünyanın tüm kara parçalarını göz önünde bulundurduğumuzda, Balkanlar yalnızca küçük bir yarımada. Fakat Balkan sineması kendini ve sınırlarını aşarak, insana dair acı ve mutlulukları çarpıcı bir şekilde perdeye yansıtmaya devam ediyor. Balkanlar, fonda hangi şarkı olursa olsun, yol aldığı minibüsün şartları ne olursa olsun, son dönemde yaşanan trajedilere rağmen, içtiği acı bir kahve sonrası yaşamak için tekrar ayağa kalkıyor.

FİLİBE ETNOGRAFYA Müzesi

Filibe'nin en zarif ve estetik konaklarından biri olan Kuyumcuyan Konağı, 1847 yılında zengin tüccar Argir Kuyumcuyan tarafından inşa ettirilmiştir. Kuyumcuyan burada yaşamış ve Osmanlı'nın bu topraklardan çekilmesinin ardından 1878 yılında İstanbul'a yerleşmiştir.

Filibe'nin en zarif ve estetik konaklarından biri olan Kuyumcuyan Konağı, 1847 yılında zengin tüccar Argir Kuyumcuyan tarafından inşa ettirilmiştir. Kuyumcuyan burada yaşamış ve Osmanlı'nın bu topraklardan çekilmesinin ardından 1878 yılında İstanbul'a yerleşmiştir.

Mimar Hadzhi Georgi tarafından inşa edilmiş olan bu Rönesans tarzı güzel konak, 1930'da restore edildikten sonra Etnografya Müzesi olarak hizmet vermeye başlamış. 20 odalı bu ahşap konağın üst katında oval tavanlı büyük bir salon ve bu salonun etrafında odalar yer almaktadır. Ahşap işlemeli tavanı göz alıcıdır.

Filibe Kalesi ve çevresinde Osmanlı döneminde inşa edilen ve bugüne gelen yaklaşık 150 konak bulunmaktadır. Her biri birbirinden güzel bu sivil mimari eserleri avluları, kalemli işi iç ve dış süslemeleri, cumba ve eli böğründe çıkmaları ile göz okşayan estetiğe sahiptir. Özellikle yerli ve yabancı turistlerin dikkatini geçen Filibe şehri Bulgaristan'da Osmanlı döneminden bugüne kalan en canlı şehirdir.

ARSLANAĞA Köprüsü

'Bosna-Hersek'in Trebinje şehrinde, Trebişniça Nehri üzerinde bulunan 16. yüzyıl yapımı Osmanlı köprüsü. Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilen yapı, Hicri 981 (Miladi 1573-1574) yılında tamamlanmıştır.

Dubrovnik (Ragusa) doğusunda **Trebinje**'de aynı adı taşıyan nehrin üzerinde inşa edilen bu köprü 981'de (1573-74) **Sokullu Mehmed Paşa vakfı olarak yapılmış**, fakat halk arasında **Arslanağa (veya Bey) Köprüsü** adıyla tanınmıştır.

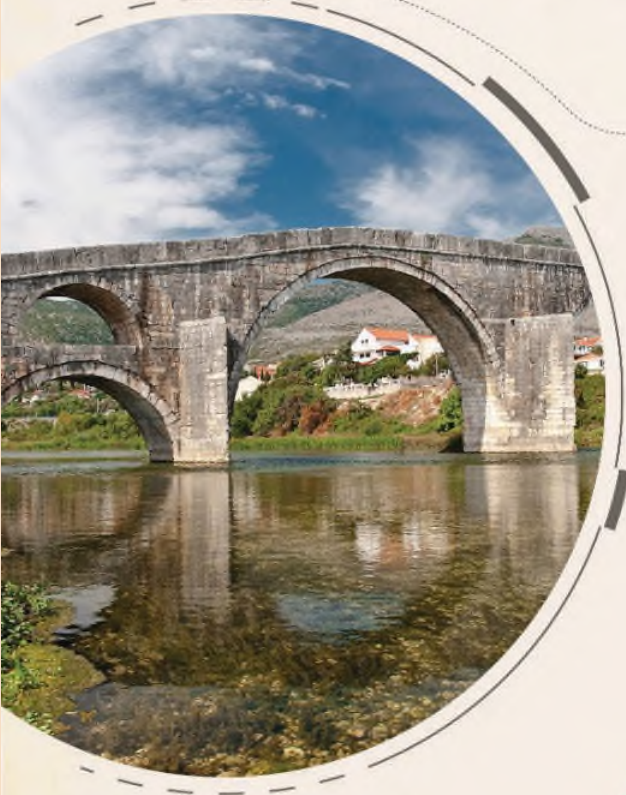
Köprü, nehirde bir **elektrik santrali** yapılması sebebiyle **1970-1972** yıllarında taşları birer birer sökülerek 3.5 km. batıda aynı su üzerinde yeniden kurulmuştur.

9.225 metre uzunluğunda olan bu dört gözlü köprünün en büyük gözü 18.60 metre açıklığında, diğer gözler ise 9 metre, 8.95 metre ve 17.66 metre açıklığındadır. **Küçük gözler üst üste çift kemerlidir.**

Köprünün yapımına dair rivayete göre, **Sokullu Mehmed Paşa'nın** oğlu **Venediklilere** karşı verilen bir savaşta hayatını kaybetmiş ve sadrazam **oğlunun hatırasına** bir köprü yaptırmaya karar vermiştir. Bu iş için de **Trebişniça Nehri** ve Trebinje'yi seçer. Arslanağa ismi ise, 17. yüzyılın sonlarında bölgeye yerleşerek, köprünün bakımını ve korumasını yapan **Arslan Ağa'dan** gelmektedir.

Arslanağa Köprüsü, **Bosna-Hersek** tarafından **2006** yılında ulusal anıt statüsüne alındı.

Arslanağa-Sokullu Mehmed Paşa Köprüsü Osmanlı devri Türk yapı sanatının **Rumeli'deki** en güzel ve en değerli eserlerindedir.

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

BALKANLAR'IN İNCE RUHU DERVİŞLER

Mikail Türker BAL

Balkanlar, jeopolitik konumu, siyasî ve beşerî coğrafyasıyla yüzyıllardır Anadolu ve Avrupa için önemli bir bölge olmuştur. Günümüzde de dünya devletleri için önemini koruyan stratejik bir konumdadır. Hem Avrupa'ya hem de Anadolu'ya geçmek isteyenler için önemli bir kapı görevi görmektedir. Tarih boyunca Balkanlar'da, birçok kavim ve topluluğun yerleşmesi ile zengin bir milletler mozaği oluşmuştur. Bu zengin mozaik, dinî inançtan kültürel hayata her yerde varlığını hissettirmekte ve günümüzde de etkilerini devam ettirmektedir.

Osmanlılar bölgeye gelmeden çok önce Selçuklular'dan ve Anadolu Beyliklerinden bazı topluluklar Balkanlar'a geçerek yerleşmişlerdi. Bu sırada bölgede siyasî bir istikrar ve birliktelik olmadığı gibi yerli halk, yöneticiler tarafından maddî refahtan da mahrum bırakılmıştı. Tüm bunların yanı sıra ayrıca inançları yüzünden bas-kılara maruz kalan milletler de vardı.

Selçuklular döneminde Anadolu'dan Balkanlar'a gelenlerin içinde dervişler de bulunmaktaydı.

Bu dervişlerin görevi yol güzergâhında köşeleri tutarak yerleşim merkezlerinin temelini atmak, yerel halkla kaynaşarak bölgede ileri karakol vazifesi görmektir. Tekke, dergâh, hangâh ve zâviye adı verilen derviş yapıları zamanla bölgede yayılmaya başladı. O tarihlerde ne Avrupa'da ne de Balkanlar'da han, hamam, misafirhane gibi hizmetler veren herhangi bir yapı bulunmaktaydı. Zaten Avrupa böyle bir kültürden habersizdi. Bölgeye yerleşen öncü dervişler, inanç ve milliyet ayırmaksızın yerel halka ihtiyaçları doğrultusunda her konuda yardımcı oluyorlardı. Dervişler, tekkelerde karnını doyurdukları insanlara birlikte ziraat yapmayı, su kaynaklarını yaşadıkları yerlere taşımayı, şehir, yol ve köprü imar etmeyi de öğretmişlerdi. Osmanlılar bölgeye geldiklerinde gönül fethi gerçekleştirilmiş bir bölge ile karşılaştılar. Siyasî ve askerî fetihler bu şekilde kolay olmuştur.

Balkanlar'ın İslamiyet ile tanışmasına dervişler ve derviş toplulukları öncülük etmiştir. Çoğu zaman Anadolu'nun erenleri Horasan'dan, Balkanlar'ın erenleri Anadolu'dan gelmiştir. Çünkü güneş daima doğudan yükselir. Anadolu'da hemen hemen her köyde kim olduğu meçhul bir yatır vardır. Çoğunun üzerinde sadece Horasan Erenlerinden yazar. Balkanlar'da da bu şekilde meçhul yatırlar vardır. Bunların kim olduğunu sorduğunuzda ekseriyetle ya "Türk şehit" ya da "Anadolu ereni" cevabını alırsınız. Bosna-Hersek'in fethinden önce Manisa Akhisar'dan kalkarak Doni Vakuf şehrine gelen Ayvaz Dede, bölgede hâlâ hissedilen bir etki bırakmış şahsiyetlerdendir. Hayatı hakkında fazla bir bilgiye sahip olunmayan Ayvaz Dede, yerleştiği yere geldiği yerin ismi olan "Prusac (Prusats)" yani Akhisar isminin verilmesine vesile olmuştur.

FOTOĞRAF AA / ELMAN OMIÇ

30
31

Boşnakların "Ayvatovica" dedikleri dağda değirmencilik yapan Ayvaz Dede'nin bölgedeki insanların sevgi ve saygısını kazanması uzun sürmez. Halkın kuraklık ve susuzluktan kaynaklanan bir sorunu vardır ve tabii ki çare için bu nur yüzlü yabancı zatın kapısını çalarlar. Kayalar arasından fışkıran ırmaktaki suyun bölgeye gelişini engelleyen bir başka büyük kaya vardır. Kırk metre yükseklikte sarp bir kayadır bu kaya. Ayvaz Dede, bu çaresiz insanların hâline üzülür ve kayanın dibinde onlara dua etmek için inzivaya çekilir. İnanışa göre kırk gün kırk gece dua ve ibadetle Allah'a yalvarır. Kırkinci gece rüyasında iki koçun birbiri ile tokuştuğunu görür. Bu tokuşma esnasında büyük bir gürültü çıkar. Kopan gürültü ile uyanan Ayvaz Dede, kayanın ikiye ayrılıp ortasından gürül gürül su aktığına tanık olur. Bu olay, Bakara suresinde kaydedildiği gibi "en sert kaya ile en yumuşak ruhlu insanın karşılaşması" olarak kabul edilmektedir. Ayvaz Dede'nin bu kerameti sayesinde insanların susuzluk sorunu ortadan kalkmıştır. Ayrıca, kendilerine yardım eden bu ihtiyarın dinini kabul ederek Müslüman olmuşlardır.

Bosnalı Müslümanlar, hem altı asır önce meydana gelen bu olayın kahramanı Ayvaz Dede'yi anmak hem de o günü İslamiyet'le şereflenmenin bir yıl dönümü olarak kutlamak için her yıl Haziran ayının son haftası Bosna-Hersek Diyanet İşleri'nin riyasetinde büyük bir anma töreni yapmak için olayın vuku bulduğu dağda toplanırlar. Bosna-Hersek'in her şehrinden yerel kıyafetler giyinmiş ve ellerinde sancaklarla at üzerinde temsilî birlikler Doni Vakuf kasabasında toplanır ve dağdaki tören alanına üç saat süren yürüyüş başlar. Gecedan Ayvaz Dede'nin türbesinde toplanarak sabaha kadar süren zikir törenleri yapan Bosna-Hersek'in tüm tekkelelerinden dervişlerin de yürüyüş kortejine katılması ile dağda mevlitler okunur ve dualar edilir. Altı asır önce Anadolu'dan gelen bu dervişin gönüllerde bıraktığı derin izin etkisi bugün dahi görülmektedir.

Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesi ile bir zamanlar tamamı Osmanlı yönetiminde olan topraklar, önce Avusturya-Macaristan Krallığı'nın daha sonra ise Sosyalist Yugoslavya Devleti'nin yönetiminde adeta yetim kalmıştır.

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

Yugoslavya dağılınca da bugün her biri müstakil bir ülke olan Balkanlar'da yaşayan Müslüman halk, her türlü sıkıntıya rağmen inancına sıkı sıkıya sahip çıkmıştır. Komünizmin etkisini sürdürdüğü en şiddetli günlerde bile inançlarını muhafaza edebilmek için, yüzyıllardır moral ve motivasyon kaynağı olan tekkelere bir limana sığınır gibi sığınmışlardır.

Bosna-Hersek'te, Kosova'da, Makedonya'da, Arnavutluk'ta yüzyıllardır varlığını devam ettiren ve günümüzde de faaliyette olan birçok tarıkata bağlı tekkeler hâlâ aktiftir. Prizren, Yakova, Rahoveç nasıl ki birer dervişler şehridir; Saraybosna'da, Vareş'te, Travnik'te, Kaçuni'de varlığı devam eden tekkeler de Osmanlı döneminde olduğu gibi bugün de faaliyetlerine devam etmektedir.

Dervişmeşreplilik, Balkan insanının ruhuna ve gündelik sosyal hayatına yüzyıllardır Balkanlar'ı mayalayan dervişler sayesinde sirayet etmiştir. Kosova'da, Bosna-Hersek'te ve diğer Balkan ülkelerinde ziyaret edilen tekkeler, adeta birer zaman tüneli gibi, ziyaretçilerini alarak özlemi çekilen asırlara götürür. Bu ziyaretlerinizde mekânın ruhunu iliklerinize kadar hissedersiniz.

Saraybosna'da Meytaş Tekkesi'nde dervişler haydariye giyip fes takmadan zikre başlamadıkları gibi, kim olursa olsun gelen misafirlerin de fes takmadan zikirlerine katılmalarına müsaade etmezler. Yüzyıllardır bu mekânlarda duvarlara çarpan "Allah Allah!" nidaları eşliğinde ruhunuzla dilediğiniz zamanlara seyahat edebilirsiniz. Asırlarca Osmanlı'yı ayakta ve bir arada tutan ruhu tesis eden tasavvuf inancıdır. Bu nedenle "dervişlik ulu bir meşreptir" diyen Yunus'ların, Niyazi Mısırlı'ların etkisi bu topraklarda hâlâ çok kuvvetlidir.

Dünyanın ve insanlığın ihtiyacı olan zarafet ve ince ruh, köklerimizde mevcuttur. Balkan seyahatine çıkmak isteyen herkese muhakkak tekkeleri de ziyaret etmelerini, mümkünse bir tekkede zikre katılmalarını şiddetle önermiş ve neticesinde yaşanan hazzın etkisini geri dönüşlerde görmüşümdür. Özellikle siyasallaştırılan ve köklerimize uygun olmayan bazı farklı inanç yapılarının tehlikesi Balkanlar'ı sarıp sarmalarken, geleceğimiz adına Balkan gençliğinin selametinin doğru ve ehil tekkelerin gölgesinde olduğuna inanıyorum.

Başçarşı'da Karşılaşmak

— Sadık YALSIZUÇANLAR

Bosna'dan söz etmeğe başladığımızda, kendisi de Balkanlar'dan olan Yahya Kemal'in deyişiyle, "hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde!"

Öyle ya, on dördüncü yüzyıldan itibaren Osmanlılar'la birlikte başlayan İslamlaşma süreci, dalga dalga genişler ve ortada bir yüzük taşı gibi duran Bosna'nın şahsında bizi muazzam bir iklimin içine taşır.

Derler ki Türkiye'de uzun süre yüz yüze görüşemeyen dostlar, bir gün mutlaka Başçarşı'da karşılaşırlar.

Bunu birçok kez yaşamış biri olarak söylüyorum. Gerçekten böyledir.

Saraybosna, bize Diyarbakır'dan, Konya'dan, İstanbul'dan, Bursa'dan, Edirne'den, Sofya'dan, Belgrad'dan, Gül Baba'nın diyarı Budapeşte'den, Budin'den farksızdır.

Bosna, Sarı Saltık Gazi'nin gözbebeğidir.

Bizim için de öyledir.

Yıllar önce, bir soruşturmada, “en çok görmek istediğiniz yer?” diye sorulduğunda, hiç tereddüt etmeksizin, “Bosna” demiştim. Kısa bir süre sonra da nasip olmuştu. Bosna’ya, soykırımın o kara günlerinden hemen sonra gidebilmişim. Savaşın o kirliliği ve karanlık yüzünü ve arka planını anlattığımız Bosna-Hersek Dosyası belgeselini gerçekleştirirken gidememişim. “On bir Temmuz bin dokuz yüz doksan beş” günü Balkan tarihine düşen kara leke Srebrenitsa’yı Eray Demir belgeledi yıllar sonra. Eray’ın dolaşımdaki videosunu mutlaka seyretmenizi salık veririm. Tarihe bir kayıt düştü. Yirmi beş yıl önce, Avrupa’nın gözetmenliğinde, 8 bin 372 can gitti. Bedenler parçalandı. Toplu halde çukurlara gömüldü.

Ne diyordu Alija: “Katil olmakla kurban olmak arasında bir seçime zorlandığımızda kurban olmayı seçeceğiz.”

Fethi Gemuhluoğlu’nun Dostluk Üzerine’de dediği gibi:

“Beyler sakın katil olmayın. Maktul olun ama katil olmayın. Bir mahalleye bir kasap yeter. Kan dökücü olmayın...”

Bu tabii memleketinizi, canınızı, namusunuzu, onurunu, özgürlüğünüzü savunmayın anlamına gelmiyordu.

Ne oldu peki? Batı’nın gözü önünde, bütün dünyanın seyirci kaldığı, katili alttan alta desteklediği bir kıyım yaşandı. Ama Bosnalılar direndi. Kardeşleri onlara omuz verdi. Sonuçta onlar kazandı. Bugün Bosna’da, İslam varlığı daha derin, daha koyu. Boşnak kimliği ile özdeşleşmiş İslam kimliği.

Alija’nın ülkesine son gidişimde Başçarşı’da, nicedir yüz yüze görüşemediğim birkaç dostla karşılaştık.

Ebubekir Kurban onlardan biriydi. Çarşının tam ortasında, o enfes Bürekçi’nin yakınında, kulağıma eğildi, “birkaç kelime...” dedi.

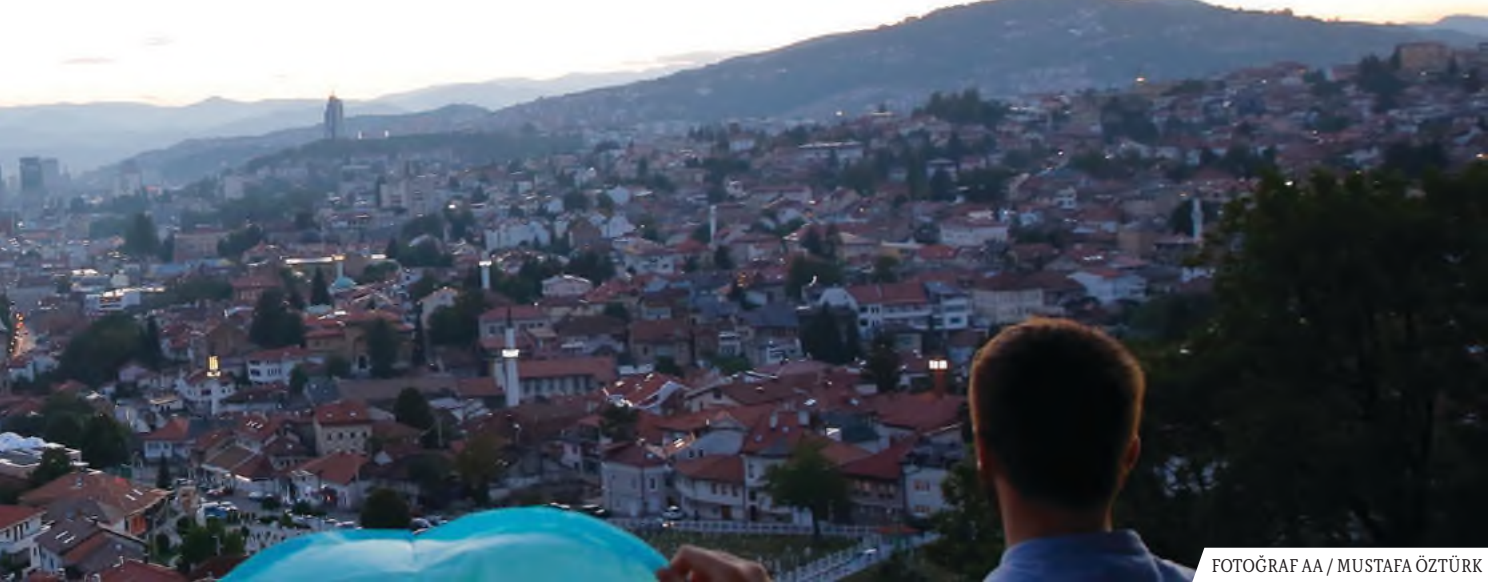
Ben de “Türkiye’de hayli zaman görüşemeyen dostlar, Başçarşı’da karşılaşmış” dedim. Çok hoşuna gitti. Ardından ilk açılan Yunus Emre Kültür Merkezi’ne gittik. Arada Boşnakların o enfes “bürek”inden yiyerek tabii...

Yunus Emre Kültür Merkezi’nde Bosnalı genç kardeşlerimizle, Balkanlar’ın macerasını konuştuk. Konya’dan bir göktaşı gibi Bosna’ya düşen Sarı Saltık’lardan, İbrahim Baba’lardan, Demir Baba’lardan, Kızıldeli Sultanlar’dan, Gülbaba’lardan, Hamza Bâli Efendi’den, Tevfik Bosnevî’den, Yunus Emre’den, İbn Arabî’den, Hz. Mevlana’dan, Yaman Dede’den söz açtık. Amina Şilyak Jesenkoviç Hanımefendi’nin, dinî-etnik özdeş kimliğini, bir medeniyet tacı gibi başında taşıyan o güzel insanın ve saygıdeğer eşinin konukseverliğinin kollarına kendimizi bıraktık, Boşnak kahvesi içtik, çağdaş Türk ve Boşnak edebiyatının yıldızlarını andık. Drina’nın, Neretva’nın, Mostar’ın, Ayvaz Dede’nin macerasının da içinden geçtiği bir öykü bu. Bir sevdalinka...

Boşnak sözlüğünde yaklaşık yedi bin Türkçe kelime var. Saraybosna Başçarşı’da dolaşırken bu yüzden kendinizi asla yabancı hissetmiyorsunuz. “Ardına çil çil kubbeler serpen ordu”yu hatırlıyorsunuz...

Camiler, inci gibi birden karşınıza çıkan mescitler, çeşmeler, kabirler, kahvehaneler, kelimeler, sesler, ezgiler, yemekler ve yüzler... Ortak bir sima bu. Bir medeniyet siması... Bu simayı Gazi Hüsrev Bey Camii’nde görebilirsiniz. Bronz cezvelerde kaynayan kahvenin telvesinde ve tadında bulabilirsiniz.

Başçarşı sebilinde ondan kana kana içebilirsiniz. Bin yedi yüz elli üç yılında Hacı Mehmed Paşa tarafından yaptırılan sebil, sizi bir anda İstanbul’da hissettirir. Oradan mutlaka Moriça Han’a gitmelisiniz. Yolda yine bu müşterek sima ile karşılaşacaksınız. Brusa Bezistan’la, belki de Saraybosna’nın en çok Bursa’ya benzediğini göreceksiniz. Ve Kurşunlu Medrese...

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

İşte Saraybosna'nın Selçuklu Konya'sından, Sivas'ından, Kayseri'sinden en küçük bir farkı olmadığını, o medeniyet mührünün bütün bu iklimlere silinemez biçimde nasıl kazındığını fark etmenin bir başka imkânı...

Umarım, İstanbul-Saraybosna hızlı treni gecikmez.

İstanbul'a Kars'tan daha yakın olan Saraybosna'yı görmekte gecikenler pişman olurlar. Benden söylemesi.

Ve Blagay tekkesi...

Sarı Saltık Baba'nın makamı.

Vahdet bilincinin çiçeklendiği mekân.

Saltık Gazi'nin Rumeli'ne geçişinden kısa bir süre sonra, bir gün bir tepeye çıkarak şöyle dediği rivayet edilir: "Diyâr-ı Rûm, evliya birle doldu. Umulur ki, bundan böyle İslam'dan çıkmaz..."

Bu kehanetin, bugün, Balkanlar'ın sosyolojisinde nasıl reel bir karşılığı olduğunu ehli biliyor.

Bir medeniyet, ötekini yok ederek kendini var kılamaz. Balkanlar'da sağlanan ve yüzyıllara sâri olan Osmanlı barışı bugün hâlâ bölge halklarınca özleniyor, "o kızıl hatıra, hâlâ gözlerde titriyor."

Ve İstanbul, Sırpların bile kolektif bilinç dışında, bir kültürel merkez olma kimliğini koruyor.

Bir gün kim bilir sınırlar kalkar.

Gönül sınırları tekrar belirir.

Sarı Saltık'ın yedi ayrı tabuta konarak yedi farklı ülkeye götürülen aziz cânının içinden esen rüzgâr bütün Ümmeti, Başçarşı'da buluşturur.

Soykırımın o kapkara günlerinde, umudunu asla yitirmeyen o soylu ruhun, Alija'nın, "düşmanlarımız burada, dostlarımız nerede?" sitemli sorusunu, gecikmeli de olsa, "buradayız!" diye cevaplarız.

FOTOĞRAF AA / SELEFET GUNER

Haklı Davanın Haksızlıklara Meydan Okuyan Savunucusu: Dr. Sadık Ahmet

Fatih Hafız MEHMET

“Halkların yaşadığı zor zamanlar, güçlü liderler doğurur.” diye bir söz vardır. Batı Trakya ve Sadık Ahmet örneğinde yaşanan tam da buydu. 1950 sonrası dönemden günümüze kadar geçen sürede, Batı Trakya Türklerinin en yoğun baskılara maruz kaldığı zaman dilimi yaşanıyordu.

Batı Trakya’da 1967 darbesinin ardından kurulan cunta yönetiminde artmaya başlayan baskılar, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrası ayyuka çıkmıştı. Daha önce

Batı Trakya Türk Azınlığının kurumlarının isimlerinde “Türk” kelimesini kullanmasında bir sorun görmeyen Yunan devleti, azınlık okullarının bile tabelalarında “Türk İlkokulu” ifadesini kullanırken, artık bu konuda bir politika değişikliğine gidecekti. İlkokullardaki “Türk İlkokulu” ifadeleri kaldırılmakla birlikte, isminde Türk kelimesi geçen dernekler bile kapatılacaktı.

Müslüman ve Türk Olduğundan Dolayı Ehliyet Alamamak, Evini Tamir Edememek...

Baskılar hayatın her alanında kendini iyiden iyiye hissettiriyordu. Batı Trakya Türkleri, araçları için ehliyet alamıyor, yeni ev inşa etme izni bir kenara, mevcut evlerini tamir etmek için dahi izin alamıyordu. İzinlerin alınması ne kadar zorsa, polisten bu izinlerin alınmamış olmasından dolayı ceza yemek de bir o kadar kolaydı. Artık dayanılmayacak noktaya gelen baskılara karşı Batı Trakya Türkleri bir çözüm arıyordu. İşte böyle bir dönemde bu insanlara umut ışığı olacak bir lider yetişiyordu: Sadık Ahmet...

Batı Trakya'da Gümölcine vilayetinin Küçük Sirkeli köyünde 1947 yılında dünyaya gelen Dr. Sadık Ahmet, Ankara ve Selanik'teki tıp öğreniminin ardından, yaklaşık üç yıl Yunan ordusunda zorunlu askerlik görevi yapmıştı.

Baba ocağına 1978'de hekim olarak dönen Ahmet, 1985'te Batı Trakya'daki hak ihlallerine dikkat çekmek için imza kampanyası başlattı ancak 1988'de kampanya nedeniyle 30 ay hapis cezasına mahkum edildi.

Sadık Ahmet, daha sonra "Batı Trakya Türklerinin Millî Direniş Günü" olarak her yıl anılacak olan 29 Ocak 1988 tarihinde, binlerce Türk'ün Gümölcine'de sokaklara dökülerek baskıları protesto ettiği gösterilerin de önde gelen figürü olacaktı. Gösteriler Türk derneklerinin kapatılmasını Yargıtay'ın onadığını öğrenen azınlığın tepkisi sonucu gerçekleşecek, bu mahkeme kararı bardağı taşıran son damla olacaktı.

Ahmet, Batı Trakya Türklerine "Türk" diye hitap ettiği için 1990'da bir kez daha hapis cezasına çarptırıldı.

FOTOĞRAF AA / MEHMET HATİPOĞLU

“Sadece Türk Olduğum İçin Hapse Götürülüyorum”

Hapse girmeden önce, "Sadece Türk olduğum için hapse götürülüyorum. Eğer Türk olmak suçsa şunu tekrarlıyorum: Türküm ve öyle kalacağım." şeklindeki en bilinen konuşmalarından birini yapan Sadık Ahmet'in Gümölcine'de görülen mahkemesine binlerce kişi akın ederek, Ahmet'e destek için binanın dışında "Biz Türk'üz" sloganları atıyordu.

Üstelik bu sloganları atanlar, sadece genç erkekler değildi. Mahkeme binasının dışını yaşlı amca ve teyzeler de doldurmuştu. Normal şartlarda çocuklarına her türlü karışıklıktan uzak durmayı öğütleyen "sakın hiçbir belaya bulaşma kızanım" diyerek çocuklarını anne korumacılığıyla yetiştiren o teyzeler bile artık bıkmış, baskılara ve etnik kimliklerinin reddedilmesine karşı yumruklarını havaya kaldırarak "Türk'üz! Türk'üz!" diye sesi kısılırcasına bağıyordu.

Yunanistan'da 1989 yazı ve 1990 baharında düzenlenen genel seçimlerde aldığı rekor sayıda oyla bağımsız milletvekili olarak meclise giren Dr. Sadık Ahmet, 1991 yılında Batı Trakya Türklerinin ilk ve tek siyasi partisi olan Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi'ni (DEB) kurdu.

Meclise Girmesin Diye Yüzde 3 Seçim Barajı Getirildi

Sadık Ahmet'in bir daha seçilmesini engellemek için hem siyasi partilere hem de bağımsız adaylara seçim barajı koyan Yunanistan, yüzde 3'lük bu barajı bugün bile yürürlükten kaldırmamıştır. Seçim barajının Batı Trakya Türklerine karşı koyulmuş olduğunu ve devam ettirildiğini daha sonra kendi partisi baraj sorunu yaşayan bir Yunan siyasetçi açıkça söyleyecek, bu uğurda kendi partisi meclise girmese bile taviz verilemeyeceğini açıklayacaktır.

1993 yılına kadar milletvekilliğine devam eden Sadık Ahmet, o yıl yapılan seçimlerde yine yüksek sayıda oy almasına rağmen, ilk defa uygulanan seçim barajı nedeniyle meclise girmeye hak kazanamadı.

Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya'daki azınlığın haklarını koruyan Lozan Barış Anlaşması'nın 73. yıl dönümünde, 24 Temmuz 1995 tarihinde henüz 48 yaşındayken şüpheli bir trafik kazasında yaşamını yitirdi.

Türk Kimliğinin Reddi: AİHM'ye Rağmen Verilmeyen Hak

Sadık Ahmet'in mücadelesinin de etkisiyle, Batı Trakya Türkleri ile ilgili kısmi de olsa 1990'lardan itibaren bazı olumlu gelişmeler yaşandı. Bu yıllarda, Batı Trakya'da Türklerin gördüğü baskı kademeli olarak azaldı ve vatandaşlık haklarının iadesine yönelik kayda değer gelişmeler oldu.

Fakat Batı Trakya Türklerinin ve Sadık Ahmet'in uğruna büyük mücadele verdiği Türk kimliğinin tanınması hususunda ne yazık ki bir gelişme yaşanmamıştır.

Yunanistan, günümüzde halen Batı Trakya'da Türk etnik kimliğinin varlığını reddetmektedir. Ülkede, Batı Trakya veya diğer bölgelerde isminde "Türk" kelimesi bulunan derneklerin kurulması halen yasak.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 2008 yılında Yunanistan'ın aleyhine verdiği kararla, derneklerin isimlerinde "Türk" sözcüğünü taşıma hakları bulunduğunu hükme bağlamasına rağmen Yunanistan Türklere bu hakkı tanımamakta direnmektedir.

Sadık Ahmet ise baskılara direnen Batı Trakyalı Türk azınlığın yaşadığı hak ihlallerine karşı büyük mücadele vermiş bir kahraman olarak anılıyor, ismi haksızlıklara karşı direniş ve azim ile eş anlamlı olarak hatırlanıyor. Bugün Türkiye'deki birçok park, okul ve cadde Dr. Sadık Ahmet ismini taşımakta, onun hatırasını ölümsüzleştirmektedir. Dışişleri Bakanlığının bulunduğu cadde ismi de Dr. Sadık Ahmet Caddesi'dir.

Bu eşsiz mücadele adamının ruhu şad olsun.

KURŞUNLU CAMİİ - TIRHALA

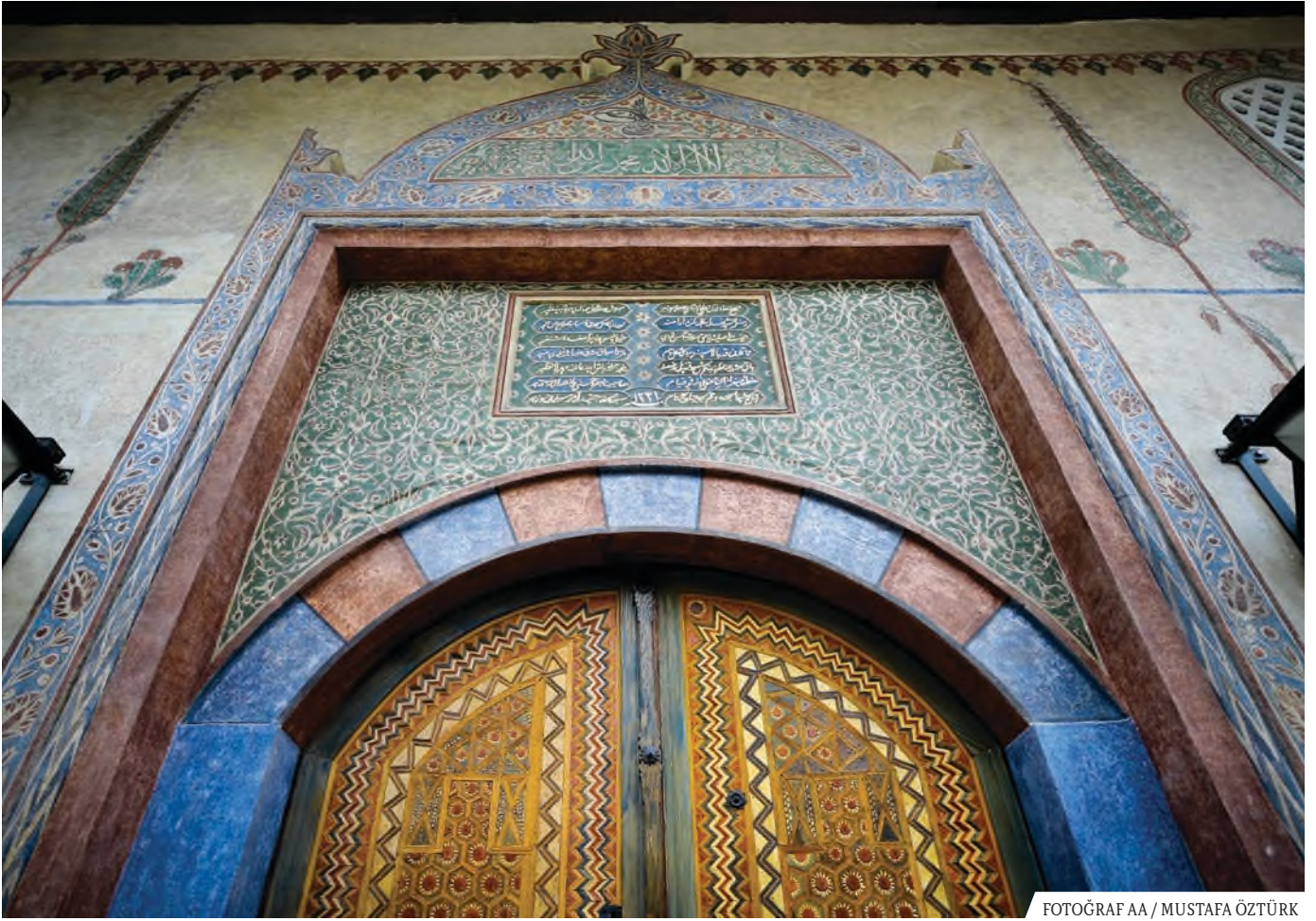
Seyyahlık Kültürü Üzerinden Rumeli'nin Osmanlı Kokan Şehirlerine Seyahat

Zülgaip AKKUŞ

Hiç Rumeli'nin asırlar ötesinden bugüne Osmanlı rayihasını yayan asude şehirlerine nazar kıldınız mı? Rumeli'nde Osmanlı'nın izlerini bariz bir şekilde göreceğiniz camiler, tekkeler, medreseler, çeşmeler, hamamlar ve köprülerin süslediği şehirler vardır. Her köşesinde ayrı bir güzelliğin, bizi bize anlatan yapıların salındığı, ruhu ve maneviyatı insanı kuşatan, velhasıl "Ben her halimle Osmanlı'yım!" diyen Rumeli şehirleri...

Seyyahlık Kültürü

Seyyahlık kültürü; bir şehre, bölgeye, ülkeye farklı bir bakış açısı ile bakmayı, bakmakla kalmayıp görmeyi, adeta yaşamayı gerektirir. Hakiki seyahat kültürüne sahip olan seyyah; evinden çıkmadan önce niyet eder. Çünkü niyet her işin başında gelen Hak Teâlâ ile gönülden yapılan akitleşmedir. İncancımızda her işe niyet ederek başlamak gerektiği öğütlenir, "Ameller niyetlere göredir" hadis-i şerifi de bunu destekler mahiyettedir. Seyyah, seyahatte; tefekküre, tefehhüme, tezekküre, taakkule, teşekküre niyet etmelidir. Büyükler bu şekilde niyet edilip çıkılan seyahatin ibadet olacağını ifade ederler. Bu bakış açısı ile seyahat etmek, insanı madden ve özellikle de mânen rahatlatır, ferahlatır.

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

42
43

Mâlûm, seyyahların piri Evliya Çelebi'dir. 1630 yılının aşure gecesi gördüğü bir rüyada Kâinatın Efendisi'nden hem şefaet hem de seyahat müjdesi olarak seyahate başlayan Evliya Çelebi, yarım asra yakın süren seyahatlerinde Osmanlı coğrafyasının yanı sıra civar ülkeleri de gezme imkânı bulmuş, sadece gezmek ile kalmayarak gördüğü şehirlerin bütün özelliklerini yazarak bugüne 10 ciltlik bir eser bırakmıştır. Evliya Çelebi'nin, dünya tarihinin en önemli seyahat yazılarını içeren Seyahatnâme adlı eseri günümüz seyyahlarına da rehberlik etmekte, eser seyahat yazıcılığı noktasında şifâhî kültürden yazılı kültüre geçişte mühim bir yer tutmaktadır.

Günümüz seyyahlarında olması gereken en önemli hususların başında Evliya'dan da öğrendiğimiz üzere gezdiğimiz, gördüğümüz yerleri kaleme alma işi gelmektedir.

Seyahat yazıları bir seyyah için hava, su kadar mühimdir. Seyyahın gözlemi, merak ve ilgisi sonucunda gezilen şehrin; tarihî mekanları, tabiatı, kültürü ve ilginç özelliklerinin kayıt altına alınması kültür hayatımız ve gelecek nesillere aktarım noktasında önem arz eder.

Seyyah etrafına görmek için bakar çünkü her bakan göremez. Büyükler "Görenedir görene, köre nedir köre ne!" demişler. Yine seyyah, anı kareye sığdırmak için mutlaka fotoğraf makinası kullanır. Yazılarını kendi çektiği resimlerle süsler. İşte bu düşünce ve donanım ile yapılan geziler faydalı olur, güzel sonuçlar verir.

Gelin biz de kendimizi Rumeli rüyasına bırakıp; Yunanistan'ın Gümölcine, Bulgaristan'ın Filibe, Makedonya'nın Ohri, Arnavutluk'un Berat, Kosova'nın Prizren, Karadağ'ın Ülgün, Sırbistan'ın Novi Pazar, Bosna-Hersek'in Travnik ve Macaristan'ın Peç şehirlerine selâm verip, onlarla hasbihal edelim...

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

Önce Filibe ile başlayalım. Belki de bütün Rumeli şehirleri içerisinde kendini en iyi muhafaza edebilmiş; birbirinden müzeyyen konakları, camileri, mevlevîhânesi, hamamları ile “Ben Osmanlı’yım!” diyen şehir Filibe olsa gerek. Bulgaristan sınırları içinde yer alan Filibe, Meriç Nehri'nin kenarında tepelere serpiştirilerek kurulmuş Rumeli coğrafyasının önemli şehirlerinden biridir. Rumeli'nin en büyük camilerinden biri olan Hüdavendigâr (Cuma) Camii'nde bir vakit başınızı secdeye koymak, Anadolu'da bir şehrin sokaklarında gezmesine Filibe'nin tarihi konakları arasında salına salına gezmek, Filibe Mevlevîhânesi'ne “Hû!” diyerek Mevlevî ayinlerini anımsamak, İmaret (Şehabeddin Paşa) Camii'nde tezekküre dalmak ne güzel olur. Filibe Kalesi'nin kalıntıları üzerinde acı bir Türk kahvesi içmek ve tarihî saat kulesine nazar kılarak devr-i Osmanîyi yâd etmek, medeniyetinin izinde seyran eden bir seyyah için vazgeçilmezdir.

Filibe'den güneye doğru inelim. Yunanistan'ın Rodop ilinin merkezi olan Gümülcine'ye selam verelim. Gümülcine, önemli Türk varlığını barındırır bünyesinde. Batı Trakya'nın kalbidir orası, hiç yabancılık çekmeden “Selamünaleyküm!” dediğiniz yerde sıcak bir tebessüm ile buyur edilirsiniz. Cân u gönülden misafir edilir, binlerce Evlâd-ı Fatihân yâdigârı soydaşımız size kardeş gözüyle bakar. Seyyah, Gümülcine'de Türk'ün aziz hatırasını bağrında saklayan Türk Gençler Birliği'nin bahçesinde asırlık çınarların gölgesinde dertli soydaşlarımız ile hasbihal etmeli, sohbe yerli tabirle “şapçı” kahvesi eşlik etmelidir.

“Nice yıllarımız baskı altında geçti ve geçmeye devam ediyor, Merhum Sadık Ahmet olsaydı Batı Trakya Türk'ünün hak ve adalet davasında heyecanımız devam ederdi.” diyecek amcaların sesi gelir kulaklara. Daha sonra Gümülcine'nin tapu senetleri olan; Gazi Evrenos Bey İmaret, Eski Camii, Yeni Camii ve Saat Kulesi'ne selam verilmelidir. Gümülcine ile dertleşmek, halleşmek, hasbihal etmek gereklidir. İnanın Gümülcine size sizi anlatacak, Gümülcine'de kendi özünüzü bulacaksınız. Aslına bakarsak; Gümülcine bizdendir, biz Gümülcine'den...

Gelelim Kuzey Makedonya'nın cazibe merkezi, tarih ve kültür şehri Ohri'ye. Kendi adı ile anılan gölün kenarında kurulan Ohri adeta inci gibi bir şehir. Daha doğru ifade ile tarihin inci taneleri gibi dizilip bir tespih oluşturduğu şehir. Seyyah, Ohri'de kendini kaybeder adeta. Nasıl yapsam, neresinden başlasam da bitersem şu güzelim şehri diye şaşırır kalır.

Önce kente hâkim kale ile başlar seyahate sonra Ohri Ayasofya'sı, Ali Paşa Camii, asırlara meydan okuyan anıt çınar ile devam eder. Bembeyaz cumbalı evlere hayran hayran bakar, şehrin tasavvufi merkezi olan Hayatî Mehmed Efendi Halveti Tekkesi'nde sabah namazından sonra icra edilen zikre katılır, bu kadim cemiye-tin meşhur çayından nûş ederek şehirde kalabilmiş bir avuç Türk ile muhabbet eder. Ohri tarih ve tabiatıyla bir tefekkür ve tezekkür şehridir. Bu arada, hakikatte de incisi ile meşhur olan bir yerdir...

Şimdi de batıya doğru uzanalım. Arnavutluk'un göz bebeği, iki dağ arasına serilmiş, ortasından gerdanlık misali geçen Osum Nehri'nin sularıyla serinleyen, bölge halkının deyimiyile “bin pencereci şehir” olan Berat'a vasil olalım. Berat'a gidenler iyi bilir ki Rumeli'nin Amasya'sı bu kadim şehirdir. Suyun bir kenarı Müslüman, diğer kenarı Hristiyan mahallesidir.

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

Arnavut kaldırımlı daracık sokakları, konakların bir sanat abidesi olan cümle kapıları ve bu kapıları süsleyen bin bir çeşit çiçekler, sizi asude bir bahar ülkesine götürür Berat'ta.

Seyyah, her şehri olduğu gibi, Berat'ı da engin kayalıklar üzerine bina edilmiş kalesinden izlemelidir. Kale-den şehre doğru nazar kılındı mı sizi Bekarlar Camii, Hünkâr Camii, Kurşunlu Camii ve Halveti Tekkesi karşılar. Hele Osum Nehri üzerine yeminli taşlarla örülmüş Berat Köprüsü yok mu? Nice sular aktı altından, nice kervanlar geçti üzerinden... Berat, Rumeli'nin batısını hâlâ beklemekte ve "Ben Osmanlı'yım!" demektedir.

Hafif kuzeye doğru gidelim. Kosova'nın nazlısı, buram buram Türk kokan şehir Prizren seyyahlara her daim göz kırpar. Ülkenin güneybatısında kalan Prizren, Şar

Dağları'nın eteklerinde kurulmuş, geçmişten günümüze tarih ve kültürünü muhafaza edebilmiş, özellikle tasavvufi yaşamın Rumeli'deki merkezi olmuş bir şehir kadimdir. Arnavut kardeşlerimiz Prizren'de kucak açar, buyur eder misafirleri. Bistriça Nehri'nin ikiye böldüğü şehrin dört bir yanına Osmanlılar tarafından serpiştirilmiş camiler, tekkeler, çeşmeler adeta şehrin alamet-i farikası, kimliği olmuş. Seyyah Şadırvan Meydanında köfte yemeli, meşhur çeşmeden kana kana su içmeli sonra abdest alıp Sinan Paşa Camii'nde bir vakit namazı eda etmelidir. Gazi Mehmed Paşa Camii, Emin Paşa Camii, Maraş Camii ve Ulu Çınarı, Halveti Tekkesi, Kadiri Tekkesi ve daha nicelerini de ziyaret etmeyi unutmamalıdır.

Adriyatik Denizi kenarında küçük fakat eski bir şehir olan Ülgün, Karadağ'ın tarihi ve turistik şehirlerinden. Seyyah, gurup vakti Ülgün Kalesi'ne çıkmalı, deniz üzerine düşen güneşin solgun ziyasını seyretmelidir.

Kadim bir deniz ticaret merkezi olan Ülgün'de Osmanlılar tarafından inşa edilen Denizciler Camii, Yukarı Pazar Camii, Ali Paşa Camileri ziyaret edilmeli, Saat Kulesi ve taş evlere de selam etmelidir. Yoğun olarak Müslüman Arnavutların yaşadığı Ülgün mutlaka görülmeli.

Sırbistan'ın güneybatısında Sancak bölgesinin merkezinde yer alan Novi Pazar (Yeni Pazar) görülesi, sezilesi, yaşanılabilir bir şehirdir. Sırbistan'ın tek Müslüman kenti olan ve daha çok Boşnak Müslüman kardeşlerimizin yaşadığı Novi Pazar, Üsküp ve Saraybosna'nın da bânîsi İshakoğlu İsa Bey'in yâdigârıdır. Rumeli'de Osmanlı'dan son ayrılan şehirlerden biri olan Novi Pazar'da adım atılan her yer ecdadımızı hatırlatmakta. Seyyah, Novi Pazar'da Altun Alem Camii başta olmak üzere Bor Camii, Arap Camii, Leylek Camii, Eyüp Paşa Camii, Molla İbiş Camii ve Türk Hamamı'nı görmeli, iç çekip eski günleri anmalı. Nerede o saadet dolu devirler, adalet dağıtan eller, demeli. Aradan bir asır geçse de Sancak ahalisinin gözü ve gönlü Anadolu'da...

Ve Bosna-Hersek'in özü Travnik. Osmanlı'ya yetiştirdiği devlet adamlarından dolayı "vezirler şehri" olarak adlandırılan, içerisinde bulundurduğu tarihî eserlerle göz dolduran Travnik, kadim bir Osmanlı şehridir.

"Travnik aynı zamanda bir su şehridir" desek yanılmış olmayız. Şehrin ortasından geçen Lavsa Suyu adeta buraya hayat veriyor, Osmanlı döneminden kalan onlarca tarihi çeşme ile Travnik suya kanyor. Seyyah, Lavsa'nın yamacına bağdaş kurup suyun sesini dinlemeli, yakındaki Osmanlı mezarlığında bulunan suskunlarla lisan-ı hâl ile anlaşmalıdır.

Daha sonra şehri panoramik olarak izleyeceği tarihî Travnik Kalesi'ne çıkıp şehri temaşa eylemeli, kendisini yeşil denizine bıraktıktan sonra şehre elifi minarelerden yayılan Boşnak tavrı ezanlarla tefekküre dalmalıdır. Hisar içinde yer alan II. Bayezid dönemi eseri Kale Camii'nin kalıntılarını hüznle seyrettikten sonra, şehrin

FOTOĞRAF AA / MUSTAFA ÖZTÜRK

en eski camilerinden Ahmed Paşa (Yeni) Camii'ne ve Alaca (Süleyman Paşa) Camii'nde bulunan kalem işi güzelliklere hayran hayran bakılmalı, Elçi İbrahim Paşa Medresesi ve daha nice Osmanlı yâdigârına selam edilmelidir.

Son olarak Osmanlıların "Peçuy" dediği, şimdilerde ise Peç olarak adlandırılan şehre uzanalım. Macaristan'ın güneybatısında yer alan Peç, yaklaşık 150 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Peç şehri, diğer Rumeli şehirleri gibi bizim için bir hüznün şehridir. Seyyah Peç'i ziyaret ettiği vakit şunu görecektir ki; bu şehir yetim kalmış bir evlat, boynu bükük bir garip gibi karşılar onu. Onun bu halini şair:

"Kosovalar, Plevneler bizsizdir,

Yosun tutmuş câmileri ıssızdır.

Boynu bükük minareler öksüzdür.

Açmaz olmuş kızanlığın gülleri,

Biz neyledik o koskoca elleri?"

diye anlatıyor. Gerçekten Peç'e vasıl olduğunuzda dizelerdeki hali görür, dilhun olursunuz. Peç'te Osmanlı döneminden bugüne gelmiş en mühim tarihi eser olan Gazi Kasım Paşa Camii günümüzde Katolikler tarafından şehir merkezi kilisesi, Yakovalı Hasan Paşa Camii ise müze olarak kullanılmaktadır. Seyyahın hüznünü, bir nebze de olsa, Peç'i asırlardır bekleyen İdris Baba Türbesi rahatlatır.

Hâsılı, seyahatte hem hüznün hem de sevinç vardır. Rumeli bizim için bir gönül coğrafyası ve bir gönül yarasıdır. Seyyah olup o diyar-ı Rumeli'ye giden âşık olur, onu bir daha görmek, yaşamak ister. Çünkü bir sevdadır onun için Rumeli...

پهلو

مغولان

پهلو

مغولان

پهلو

مغولان

پهلو

مغولان

Alija ve Kendi Modernite Tecrübemiz

Dücan DEMİRTAŞ

Modernite, 18. ve 19. yüzyılda etkileri bütün dünyada görülen fakat esasen Batı Avrupa'da tecrübe edilen, daha önce karşılaşmamış toplum, ekonomi, siyaset ve düşünceye dair değişimlerin kabaca yekununa verilen addır. Esasen bu tanımlamayı özellikle bizim için, yani bu değişim tecrübesinin başladığı ve şu an geldiği noktada olumsuz sonuçlarla yüzleşen İslam dünyası için yapmak çok önemli. Bundan önce arkadaş ve tanıdıklarımla dahil olduğum sohbet meclislerinde, Türkiye özelinde İslam dünyasının yüzleştiği tüm olumsuzlukların kaynağı bir şekilde muamma olarak görülen bu olguya havale edilirdi. Söz gelimi bize özgü toplumsal problemler dile getirildiğinde, “modernitenin sebep olduğu falanca sorunlar” denilirdi, fakat herkes içten içe modernitenin aslında ne olduğuna dair cevap vermekte zorluk çekmekteydi. Bu yazıda, “büyük resim” olarak görülen böylesi bir problemi çözme iddiası ve hadsizliğine başvurmayacağım, sadece modernite ve güncel problemlerimize dair birkaç ilginç ve dile getirilmemiş hususa değineceğim.

Devlet memurlarının resmî üniformasını yahut giyecekleri fesi tasarlarken II. Mahmut'un gördüğü fakat aynı zamanda henüz tecrübe edilmemiş şeyler söz konusuydu. Bu şeyler, ne devletin artan toprak kayıpları, ne ardı arkası gelmeyen isyanlar, ne hazinenin yüzleştiği mali krizler ne de Sultanın otoritesini sarsan yerel ve küresel güçlerdi. II. Mahmut'un ve öncesindekilerin

gördükleri şey, hudutsuz küresel ticaretin tetiklediği popüler kesimlerin, monarşinin merkezî iktidarını yeniden organize etmeye zorlamasıydı. Bu cümle çok uzun gelebilir. Ama görülen o ki krallardan bile zengin olan kesimler ve yörelerinde ticaretin getirdiği güç ve iktidar vasıtasıyla merkezî kuvveti tehdit eden küçük sermayedarlar, eski düzenin sahipleriyle; yani krallar, sultanlar, devlet elitleri ve hatta din adamlarıyla yeni bir uzlaşma zemininde anlaşmak istiyorlardı. Daha eşit bir zemin. Fakat yükselen sadece krallar, sultanlar kadar zengin olan sermayedarlar değildi. Popüler kesimler, madun denen kitleler ve aşağıda yeni örgütlenen; devlet ve toplum modelinden pay kapmak isteyen herkes yükseliyordu. Fransız tarihçi François Furet'e göre hiç kimse devrim denen şeyin ne olduğunu esasında bilmiyordu ya da şimdilerde takdir edildiği gibi devrimin bu yükselen popüler kesimler için bir anlamı yoktu. Ortada bir değişim vardı ve değişimde merkezî kuvvetini koruyup pekiştirmek isteyen devlet, kamuoyunu kendi etrafında yeniden organize ediyordu.

Fakat daha önce de belirtildiği gibi bu değişim diğerlerinden farklıydı. Zira ticaretin yükselttiği yeni kesimlerin sahip oldukları sadece servetleri değildi. Daha fazlasını elde etmeye yönelik ihtimal ve köylülerin biriktirdikleri ücretler kadar hak ettikleri boş zamanlar, dahili marketleri hareketlendirmiş ve icada yönelik gayreti tetiklemişti.

FOTOĞRAF AA / SAMIR JORDAMOVIC

Bu gayret, sanayinin temelini kuvvetlendirdi ve makinanın çarkları değişimin ortasına oturdu. Makine sadece mal üretmiyordu, aynı zamanda yeni örgütlenmenin kaidelerini de tertip ediyor; modern ordulara zaferler temin eden kendinden emin adımları, modern devletlere, kadastroyla en ince detayına kadar belirlenen kutsal vatanın hudutlarını ve üç renkli bayrakları hediye ediyordu. Posta teşkilatı, ülkenin en ücra köşesine dahi sultanın/ kralın buyruğunu eriştiren ve oradan haberdar olan bir tür kılcal damar gibiydi. Peki ya kıyafetler? Bu yeni resmi giyinme biçimi, merkezin tek tipine sadakati ifade ettiği kadar muhatabına da merkez ile ilişkili olma saygınlığını sağlıyordu. Üniforma ve arma, esasında merkezin merkez dışındaki varlığı, bir

tür tayy-ı mekân durumuydu. Makinanın çarkları toplumsal ilişkileri de değiştirmişti. Binlerce yıldır tarlaya giden köylü artık fabrikaya gidiyordu, hem de çocukları ve eşyle. Klasik dünyanın düşünceleri yerini makinanın sabit ve tek tipli ideolojilerine bırakıyordu. Başına modern sıfatı konan fikirler, bu yeni örgütlenme biçimi ve tecrübede “insanların değişen hayatlarının yeni kökenlerini” keşfetmeye başlıyordu.

Bu yüzyılda karşımıza Sherlock Holmes ve Dr. Watson çıkacaktı. Onlara göre cinayetin her zaman makul bir izahı vardı ve anlatılan hurafe ve saçmalıkları bir kenara bırakarak, tıpkı bir makinanın işlemlerini temin eden makul adımlar gibi, rasyonel gerekçeler bulunabilirse dava çözülebilirdi.

Yapılması gereken tek şey, cinayetin gizemini açığa çıkaracak bu rasyonel delili bulabilmektir. Bu rasyonel delil, bu dönemdeki tüm devlet adamları, bürokrat, düşünür, sermayedar ve grupların aradığı şeydi esasında. Çünkü ilerleme, başka dünyaların yok edilmesine sebebiyet veren bir girdap yaratmıştı ve tıpkı hayvanlar alemindeki hayatta kalma mücadelesinde olduğu gibi rasyonaliteye adapte olmak, düşmemek için olduğu kadar, daha fazlasını elde etmek için de yegâne seçenektir. İşte modernite bu yeni tecrübelerin iyi ya da kötü denemeyecek sonuçlarının yekunuydu ve muhtemelen II. Mahmut bütün bunları sarayının penceresinden ufka dalarken fark etmemişti.

Osmanlı'nın önünde olan en makul seçenek kendi modernite tecrübelerini yaratmak; ne batılı olmak ne de muasır dünyanın gerisinde kalmaktı. Tıpkı fes gibi ya da hızla yükselen modern İslam düşüncesi aydınlarının monarşi karşıtı meşrutî idarî taraftarı söylemleri gibi. Bu dönemde Osmanlı münevverleri ve devlet adamları, bahsi geçen bu "kendine ait modernite" ihtimaline fazlasıyla güveniyor gibi gözükmektedirler. Abdülhamid'in kamu hizmetleri, artık sultan ile tebaası arasında yeni bir ilişkiyi yansıtıyordu: kamu hizmeti. Sultan, fakirler, düşkünler, yetimler ve yaşlılarla ilgilenen resmî kurumlar kurduğu kadar, şehirlerin görünümünü düzenleyen ve bir merkez etrafında onları yeniden tasarlayacak projeler üzerinde duruyor; kent merkezlerine, devletin zaman üzerindeki otorite ve tasarrufunu tasdik edecek saat kulelerini yerleştiriyordu. Sonra, her ücra köşeye bir mektep ve mescit mutlaka tesis ediliyor, böylece terakkiyi temin edecek fennî ilimler öğretildiği gibi merkezî devletin resmî söylemi olan Sünnî İslam'ın itikat ve düşüncesi de kamusal bir kimlik olarak aktarılıyordu.

Bu çaba, çağdaş düşüncede Müslümanların kendi imkânlarını yaratmalarına fırsat tanıdı. Belki de tam da bu yüzden Alija Izetbegoviç'in modern İslam düşüncesini bu köklere dayandırmak gerekmektedir. Zira 20. yüzyılın ilk çeyreğinin sonunda Izetbegoviç, böylesi bir imkâna dair inancın bütünüyle kaybedildiği sömürge altındaki geniş bir coğrafyada dünyaya gelmişti. Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesinin ve ardından Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olmasının ardından

kısa süre içerisinde yıkılması, hilafetin merkeziyle özdeşleşen "modern dünyada Müslüman kimliğiyle siyasî ve fikrî olarak var olma" tecrübelerine dair hayal kırıklıklarına sebebiyet vermişti. Tüm vasıtalarıyla modern olmak fakat Müslüman aidiyetini sürdürmek artık makul ve tercih edilebilir bir seçenek olarak görülüyor; "İslam terakkiye mâni midir?" sorusunun nihai cevabının ortaya çıktığı düşünülüyordu. Doğu ve batıda yükselen güçlerin karşısında İslam dünyası, merkezî bir siyasî güçten yoksun olduğu kadar, sömürgesi altında olduğu düşünce ve ideolojilere karşı sistematik bir modern telakkiden de mahrumdu. Sömürge yönetimi altındaki yeni nesil çağdaş Müslüman münevverler ve popüler akımlar, artık batıyı fikir ve siyasette kendisiyle rekabet edilecek bir unsur olarak değil, doğrudan düşman olarak görüyorlar ve söylemlerinde modern vasıtalara karşı oldukları kadar, çağdaş düşünce ve ideolojilere de tavır alıyorlardı. Zira çağdaş tecrübe geniş bir coğrafyada Müslümanların son birkaç yüzyıl içerisinde karşılaştıkları en ağır durumlardan biriydi.

Böylesi zor zamanlarda düşüncede ve davranışta itidali korumak her zaman güç olmuştur. Tıpkı kişinin öfkelenmesinde ağızdan çıkan her kelimeyi tartmasının güç olması gibi. İşte Alija Izetbegoviç'i modern zamanlarda önemli kılan, bu zoru başarmasıdır.

Izetbegoviç, çağdaş İslam düşüncesini ilk kez dile getirdiğinde Boşnaklar sadece Yugoslavya'nın içerisinde birbirine düşman iki Hristiyan mezhebin arasında kalmamış, aynı zamanda iki dünya görüşü ve düşüncenin arasında da sıkışmışlardı. Alija, bu ayrımı saf materyalizm ve saf din olarak yapar.

O'na göre saf materyalizm, 19. yüzyılın ikinci çeyreği ile birlikte, sahip olduğu tüm gelişme ve ilerlemeyi maddi dünya telakkisi ve pozitivist kanaatlere dayandıran Batı'nın tercihiydi. Materyalizm, insanı hayvan seviyesine indirgemiş, yaratılışındaki ilahi doğayı ve seçim yapabilme yetisini göz ardı etmişti. İnsan, tıpkı ilerlemesi gibi, öngörülebilirdi ve hayatına dair her şey maddi sebepler tarafından tayin ediliyordu.

Izetbegoviç'e göre bu yaklaşım, Batı'daki ideolojilerin temelini teşkil ediyor, böylece hangi düşünce olursa olsun nihayetinde bu çıkarım, materyalizmin insanın sadece beşeri doğasını tarif eden bir gelişimini öngörüyordu. Halbuki yine Onun Alexis Carrel'den aktardığına göre; insan bir şair, bir kahraman ve bir veliydi de. Izetbegoviç, Müslümanların, saf materyalizmi hiçbir zaman benimsemediğini belirtiyordu, zira Kuran'ın doğası insana dair bir tür dengeyi ve orta yolu ifade ediyordu. Bu yüzden saf din kavramını da çizelgenin diğer ucuna yerleştirmiş ve İslam'ı her ikisinin ortasına koymuştu. Saf din, maddi gelişme ve ilerlemeden mahrum olan doğu toplumlarının bu dünyaya dair âtil tutumlarını kapsıyordu.

Terazinin öbür ucundaki bu tutum, dünyanın çok geniş bir coğrafyasındaki demografi ve birçok imkân alanında üstün olan toplulukları, aynı imkânlardan mahrum toplumlara mahkûm etmişti. Doğu toplumları ve Müslümanlar, modern bilgiden ve maddi dünyaya karşı bilgi ve yorum mahrumiyetlerinden dolayı batılı toplumlar karşısında geri kalmış, birçok alanda onlara mahkûm olmuşlardı. Alija, çağdaş bir yaklaşım ile belki de ilk kez bu kadar somut şekilde İslam'ı, modern bir düşünce kalıbı içerisinde kendi tutarlılığı olan bir "orta yol" olarak tanımlamıştır. Bir diğer ifadeyle İslam, doğulu ya da batılı olmamak olduğu kadar, ne bütünüyle maddiyat ne de çağdaş din tanımını içerisindeydi.

SARAYBOSNA

Onun ifadesine göre madde ve ruh aynı anda sadece İslam'da itidal seviyesinde bir uyumu temsil edebilirdi ve tuhaf olan şeydi ki; Müslümanların dünya üzerindeki coğrafi konumları da benzer bir durumu ifade ediyordu: Ne doğu ne de batı.

Fakat bu düşüncenin Balkanlar bağlamında çok daha farklı anlamlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Izetbegoviç'in düşüncesinde İslam'ın, saf din ve materyalizm arasında olması gibi, Boşnaklar da Hırvat ve Sırp soydaşları arasındaydı. Tercih edilmeye zorlanan seçenekler arasındaki ikilem, farklı siyasî ve ideolojik bloklar ve dinî yaklaşımlardı. Boşnaklar için İslam'ı tercih etmek, modern kimliklerini inşa etme sürecinde

belki de Osmanlı'nın yıkılışından bu yana gelen en kritik ayrımı ifade ediyordu.

Fakat burada İslam'ı tercih etmek tabirini yeniden düşünmekte fayda var. Zira, İslam çağdaş bir düşünce olarak Boşnakların kendi toplumsal ve siyasî bağlarına hitap edercesine kendi çocukları tarafından yeniden yorumlanmıştı. Izetbegoviç'in zıddiyetler çizelgesinin ortasına yerleştirdiği bu inanç modelinin, esasında Müslümanların aynı yüzyılın başlarında kendilerine ait bir modern kimlik tesis etmeye yönelik gayretlerinin bir başka ifade biçimi olduğunu söylemek isabetli olacaktır.

FOTOĞRAF AA

54
55

Genç Müslümanlar Teşkilatı

Eldar UKA
Balkan Tarihçisi

Bosna-Hersek'in fethinden önceki dönemlerde Slav, Hırvat ve Avar karışımı olan ve eski adları Pavlakiler ve Bogomil olarak bilinen Boşnaklar inançlarından ötürü zulüm altındaydılar. Boşnakların Bogomilizm dedikleri dini inanışları, asıl olarak Hristiyanlığın farklı bir yorumuydu. Fakat Ortodoks ve Katolik inancındaki Teslis'i reddeden Bogomiller, bu mezhepler tarafından dışlanmış ve dinsiz olarak görülmüşlerdi. 1463 yılında Fatih

Sultan Mehmet bu toprakları fethettiğinde, Osmanlı'nın hoşgörü anlayışı ile kolayca İslamiyet'i seçerek Müslüman oldular ve Anadolu'dan gelen dervişler yoluyla İslamiyet bölgede hızla yayıldı.

Bosna'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından 1878'de fiilen ve 1908 yılında resmen ilhakı, bu topraklarda yüz yıl sürecektir karışıklıkların ve Müslümanların yönetimde yok sayılmasının başlangıcı oldu.

Fiilî işgal ile resmî ilhakı arasında geçen sürede Müslümanlar boş durmadı, şehirlerde küçük gruplar halinde siyasî ve fikrî olarak örgütlenmeye başladı. Ülke genelinde Müslümanların haklarını savunmak için örgütlenenlerin siyasî görüşleri etrafında şekillenen iki gazete bulunmaktaydı. Bu iki gazeteden biri olan Vrijeme'nin görüşleri etrafında toplanan gruba "Müslüman Teşkilatı" deniliyordu ve içlerinde Dr. Mehmed Spaho da dâhil, dönemin Bosnalı Müslümanlarının haklarını savunan önemli siyasî figürler bulunmaktaydı. Siyasî bir oluşum haline gelen bu sivil yapının üyeleri, Yugoslavya Krallığı döneminde bakanlık görevlerinde bulunsalar da Boşnak Müslümanların en azından normal vatandaşlar kadar dahi hak elde etmesini sağlayamamışlardı.

Krallıklarda millî hakları olmayan tek ulus Boşnaklardı ve bu durum yıllar geçtikçe düzeleceği yerde daha kötü bir hâl aldı.

İkinci Dünya Savaşı başlayıp Almanlar Yugoslavya Krallığı'nın topraklarını işgale giriştiğinde, krallıkta yaşayan, Boşnaklar hariç, diğer milletler hızla silahlandı ve Bosna-Hersek içerisinde katliamlara başladılar. Direnişe geçen Boşnak Müslümanlar, 1939 yılında "Genç Müslümanlar Teşkilatı" etrafında toplanmaya başladı. Savaşın da etkisiyle Yugoslavya içerisinde faşist komünist akımlar hızla yayılırken Genç Müslümanlar Teşkilatı, İslam ve Hümanizm ilkeleri etrafında şekillendi.

Genç Müslümanlar Teşkilatı'nın belkemiğini başta Esad Karacozoviç, Tarık Muftiç, Emin Granov, Murtez Dervişiç ve Husref Başagiç'in yer aldığı üniversite öğrencileri oluşturmakla birlikte, bu yapının içerisinde Alija Izetbegoviç gibi lise öğrencileri de bulunmaktaydı. Teşkilatın Mart 1941 yılında gerçekleşen resmî kuruluşunun ardından, savaş Yugoslavya topraklarında hızla yayıldı.

FOTOĞRAF AA / KEMAL ZORLAK

Genç Müslümanlar Teşkilatı'nın diğer üyeleri gibi Alija da hiçbir taraf adına savaşa girmemeye karar verdi. Savaş sırasında Genç Müslümanlar Teşkilatı'nın üyeleri, Bosna'da yurtlarından edilen Boşnak muhacirlerinin yerleştirilmesi, gençlerin ve çocukların eğitimiyle ilgilendiler. Savaş sırasında şartlar kısıtlıydı ve Boşnak halkının tehditlere karşı bilinçlendirilmesi ve birlik olması gerekmektedir.

Bu amaç doğrultusunda Genç Müslümanlar, kısıtlı şartların elverdiği ölçüde camilerde ve ev sohbetlerinde insanlarla görüşüp onları teşkilata katılmaya ikna ettiler.

Komşuları olan Hırvat ve Sırlara karşı silahsız durumda olan Boşnaklar, bu halkların askeri birlikleri ile karşı karşıya kaldılar. Bu dönemde Boşnakların yaşadığı köyler ve şehirlerin; Sırp Çetnik Çeteleri, Hırvat Ustaşalar, Partizanlar, Alman ve İtalyan askerlerinden korunması için Müslüman Jandarması ve Boşnak Si-

lahlı Güçleri kuruldu. İkinci Dünya Savaşı'ndaki tüm kıskırtmalara rağmen, Boşnaklar çok kötü durumda olsalar dahi kimseye zulmetmediler.

Savaşın ardından iktidara gelen Tito, savaş sırasında Partizanlara katılmayan Boşnakları unutmadı. Tüm Boşnak kültür ve insanî yardım kuruluşlarını kapatarak medreselerin kapılarına kilit vurdu, Diyanet İşleri Başkanlığı yönetimine de el koydu. Tito'nun Genç Müslümanlar Örgütü'nü özellikle hedefe koymasının nedenlerinden birisi, teşkilatın üyelerinin sadece Müslüman değil aynı zamanda aydın kimseler de olmasıydı ve bu Müslüman aydınlar Tito'nun savunduğu komünizm ideolojisine karşıydılar.

Genç Müslümanlar Teşkilatı üyeleri her ortamda, hatta Partizanların Komünizmi yaymak için düzenledikleri toplantılarda dahi fikirlerini savundular ve Tito'nun hedefi haline geldiler.

SARAYBOSNA

Hükümet, Teşkilatın üyelerine karşı bir cadı avı başlatarak 1945 ve 1949 yılları arasında Alija ve kız kardeşinin de içerisinde yer aldığı Genç Müslümanlar Teşkilatı'nın 1200 üyesini tutuklattı. Tutuklananların büyük bir bölümü hapis cezasına çarptırıldı.

Diğer bir bölümü sorgulandıktan sonra, bir kısmı da sorgulanmadan idam edildi.

O dönemde Teşkilatın kurucularından olan Esad Karacoviç ve Mustafa Busulaciç'in de içinde olduğu 13 kişi katledildi. Boşnak Müslümanların haklarını en ön cephede savunan bu kişilerin naaşlarının nerede gömülü oldukları halen bilinmemektedir.

Alija, o dönemde öldürülen arkadaşları kadar aktif bir biçimde sahada mücadele etse de askerde olduğu ve diğer Teşkilat üyelerinden farklı bir şekilde yargılandığı içindir ki arkadaşları ile aynı kaderi paylaşmadı.

1949 yılından sonra Genç Müslümanlar Teşkilatı üyeleri, Tito Yugoslavya'sında faaliyetlerini büyük bir gizlilik içerisinde sürdürmeye devam ettiler.

Tito'nun ölümünün ardından, 1980 yılında Komünistler, sistemin devamını sağlamak adına baskıları arttırdılar. Bunun neticesinde Alija İzzetbogeviç ve Genç Müslümanlar Teşkilatı'nın diğer üyeleri tutuklanarak yargılandı.

1989 yılında ülkede komünizmin gerilemesiyle Genç Müslümanlar Teşkilatı mensupları da dâhil, tüm siyasî mahkûmlar serbest bırakıldı. Genç Müslümanlar Teşkilatı üyeleri, hapisten çıktıktan sonra, 1991 yılında yasal ve resmi bir yapılanmaya giderek Demokratik Eylem Partisi'ni (SDA) kurdular. Genç Müslümanlar Teşkilatı'nın çekirdeğini oluşturduğu bu parti etrafında toplanan Boşnaklar, en sonunda bağımsızlıklarını kazanmayı başardılar.

Bağımsız Bosna Hersek'in ilk cumhurbaşkanı **Aliya İzetbegović**

1925

8 Ağustos'ta Bosna Hersek'in Bosanski Samac şehrinde doğdu

1939

"Genç Müslümanlar" isimli oluşumun öne çıkan isimleri arasında yer aldı

1946

"Genç Müslümanlar" oluşumunun bazı isimleriyle birlikte "din bilincinin uyandırılması yönündeki faaliyetler" nedeniyle tutuklanıp 3 yıl hapse mahkum edildi

1949

Cezaevinden çıktıktan sonra önce ziraat fakültesine kaydolan Aliya, 2 yıl sonra ise hukuk fakültesine geçti ve buradan mezun oldu

Halida ile dünya evine giren Aliya'nın Leyla, Sabina ve Bakir adlarında üç çocuğu oldu

1970

Yeniden hapse girmesine sebep olacak "İslam Deklarasyonu" isimli kitabını yayınladı

1983

"Saraybosna Süreci" adı verilen davada beraberindeki Müslüman aydınlarla tutuklanarak 14 yıl hapse mahkum edildi

1988

Çıkarılan bir aflla serbest kaldı

1990

Demokratik Eylem Partisinin (SDA) ilk genel başkanı seçildi

ALİYA İZETBEGOVIĆ

Bağımsız Bosna Hersek'in ilk cumhurbaşkanı Aliya İzetbegović, hayatı boyunca ülkesindeki Müslümanların hakları için mücadele eden bir lider oldu

Bilge kişiliğiyle de tanınan Aliya, ardında "Doğu ve Batı Arasında İslam", "İslam Deklarasyonu", "Özgürlüğe Kaçışım", "Tarihe Tanıklığım" ve "Köle Olmayacağız" gibi önemli eserler de bıraktı

1992-1995

Bosna Savaşı'nda Boşnakların liderliğini üstlendi

1995

Savaşın ardından yapılan ilk seçimi kazanarak bağımsız Bosna Hersek'in ilk cumhurbaşkanı oldu

2000

Sağlık sorunları nedeniyle Devlet Başkanlığı Konseyindeki görevinden ayrıldı

2003

19 Ekim'de başkent Saraybosna'da 78 yaşında vefat etti

AHISKA SÜRGÜNÜ
14 Kasım 1944

Ahıskalı Türkler, 75 yıl önce bugün vatansızlığa sürgün edildi

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) lideri Josef Stalin tarafından 75 yıl önce ana vatanlarından koparılan Ahıskalı Türklerin kalbinde sürgünün acısı ve vatan hasreti ilk günkü gibi tazeliğini koruyor

Bugün Gürcistan toprakları içerisinde yer alan ve Ardahan'a 15 kilometre uzaklıkta bulunan **Ahıska, 1829'a kadar Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kaldı**

Osmanlı-Rus savaşının ardından imzalanan **Edirne Antlaşması**'yla Ahıska, **Çarlık Rusya'sının hakimiyetine girdi**

Ahıska, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği sınırları içinde kalan **Gürcistan'a bağlandı**

Ahıska'da yaşayan **86 bin Türk ve Müslüman**, 14 Kasım 1944'de dönemin SSCB lideri **Stalin'in kararıyla** birkaç saat içinde **Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürüldü**

Trenlere doldurulan Ahıskalı Türklerin tüm eşyaları geride kaldı. Vagonlara üst üste bindirilen **Ahıskalıların zorunlu yolculuğu bir aydan fazla sürdü**

Yaklaşık 17 bin Ahıska Türkü açlık, soğuk ve hastalık nedenleriyle yolculuk sırasında **hayatını kaybetti**

Hayatta kalanları ise çok ağır şartlarda hayatlarını idame ettirmek durumunda kaldı

Bugün **550- 600 bin Ahıska Türkü** vatanlarından uzakta hayatlarını sürdürüyor

Ahıskalı Türklerin en çok yaşadıkları ülkelerin başında **Türkiye, Kazakistan, Azerbaycan, Rusya, Özbekistan, Kırgızistan, Ukrayna ve ABD** geliyor

Yeşil İle Mavinin Birleştiği Şehir: **İŞKODRA (SHKODËR)**

Furkan ŞABAN

Bir resim sergisi salonundayım. Salonun geniş, uzun ve beyaz duvarlarında çerçevenilmiş tablolar, içeri adım atar atmaz bana sadeliğin ihtişamını, hissettirdi. Bu değerli tabloların yer aldığı salonda yürürken, heyecanım kalp atışlarıma ve gözlerimin gülümsemesine yansımıştı. Yaklaştıkça kalp gözümde her şey daha da berraklaşıyordu. Zihnim giriş bölümündeki tabloları uzaktan tanımıştı bile.

İlk gözüme çarpan Gentile Bellini'nin "Fatih Sultan Mehmet Han"ı ile Osman Hamdi Bey'in "Kaplumbağa Terbiyecisi" eserleri oldu. Biraz ileride duran Salvador Dalı'nın "Eriyen Saatler" tablosu ise bana ömrümüzün attığımız adımlar gibi kısacık olduğunu sessiz bir çılgınlıkla duyuruyordu. Ağırdan ve kısa adımlarla yürümeye devam ederken Modigliani'nin uzun boyunlu bir kadın tablosu ile Zonaro'nun "Abdülhamid Han" tablosu seçebildiklerim arasındaydı.

Hayallere dalan gözlerimle karşıma çıkan resimlere bakıyordum. Sanki şehirleri çok sevdiğimi biliyorlarmış gibi, karşımda salonun şehirlere ayrılan özel bir bölümünü buldum. Gül ve lale motifleriyle süslenmiş sade duvarda ilk önce Mimarzâde Mehmed Ali'nin Mekke, Medine ve İstanbul şehirlerini birleştiren tablosu gözüme ilişti. Devamında Hoca Ali Rıza'nın "Boğaza Bakış (İstanbul)", Vail Rebi'nin "Büyülü Şehir (Kudüs)", Pablo Picasso'nun "Notre Dame de Paris"i gibi birbirinden kıymetli eserler yer almaktaydı. İçlerinden bir tablo merakımı fazlasıyla celbetti. Balkan şehirlerinden olduğunu tahmin ediyordum fakat net olarak hangi şehir olabileceğini çıkaramıyordum. Karşısında durup ayrıntılı bir şekilde incelemeye başladığımda, altındaki "Yeşil ile Mavinin Birleştiği Şehir" notunu okudum. İçimden bunun hangi şehir olabileceği sorusu geçmez yanına biri yaklaştı, selam verdi.

Resmi işaret ederek “Memleketim” dedi ve tebessüm etti. “Ben Işkodralıyım ve kendi memleketimi çizdim.” diye devam etti. Ben de kendimi tanıttım. İçimden kendime “Yeni bir şehir tanıma fırsatı yakaladım” diye fısıldadım. Hiç vakit kaybetmeden Işkodralı ressam ile şehir hakkında sohbet etmeye başladık.

Öncelikle Işkodra'nın Balkan Yarımadası'nda bulunan Arnavutluk'un (Shqipëria) kuzeyinde yer aldığını ve ülkenin en büyük şehirlerinden biri olduğunu belirtti. Şehrin eski isimlerinden birinin "Scutari" olduğunu, Fatih Sultan Mehmed Han'ın anlaşmayla fethettiği Scutari'nin, o günden sonra Türkçede "Işkodra" olarak anıldığını öğrendim.

Karşımızda duran resmin hangi olaydan etkilenerek çizildiğini sordum. Kısa bir bakış atarak gülümsedi ve “Her resmin bir hâtırası, hikâyesi vardır elbette. Gördüğün resmin hikâyesi ise şöyledir: Resim çizmeye yeni başlamıştım. Bu konuda birçok deneme yaptım ama bir resmimin daha farklı ve özel olmasını istiyordum. Memleketim Işkodra'nın sokaklarına attım kendimi. Onda kaybolmuştum sanki. Bir de ne göreyim Rozafa Kalesi'ndeyim.

Bir tarafımda Işkodra Gölü ve Taraboş Dağı, diğer tarafımda ise Drim, Kir, Boyana Nehirleri ve ortasında ise güzeller güzeli Işkodra şehri.

Ruhumdan bir ses ‘İşte buldum!’ dedi ve böylece çizeceğim resmi buldum. Yeşil ova ve düzlüklerin, mavi göl ve nehirlerin renklerini çok sevdiğim için artık bu resmi çizmek benim için yalnızca zaman meselesiydi.

Gördüğün üzere, sonunda bu eser ortaya çıktı...” diye sözlerine devam ederken yüzünden ve gözlerinden gülümseme eksilmiyordu. O an şunu öğrendim; insanın severek bir şeyi yapması, onun ortaya koyduğu eseri ve emeği fazlasıyla kıymetli kılmakta, diğer insanlara yeni ufuklar açtığı gibi kendi mutluluğunu da yansıtmaktaydı.

Konuşmamıza devam ederken çizdiği iki resmi daha getirdi. Bunlar Işkodra'da günümüze kadar ulaşan ve ayakta kalan son Osmanlı eserlerinden Kurşunlu Camii ve Ebu Bekir Camii'nin çizimleri idi. Arnavutluk'un tarihinde bu iki eser birbirinden kıymetlidir. Nitekim dinin yasak olduğu 1944 ve 1992 yılları arasındaki yaklaşık elli senelik dönemden sonra Kurşunlu Camii'nde ilk Cuma namazı kılınmıştır.

Ebu Bekir Camii ise bu zor dönemden sonra inşa edilen ilk camidir ve şehrin merkezini süslemektedir.

Bu kadar verimli bir sohbe daldığımızın biz bile farkında değilken bir an duraksayan ressam, gözlerimdeki dikkatin verdiği ışıltıyı tebessümle izledi. Ardından şehirle alakalı bilgiler vermeye devam etti. Balkanlar'ın en eski milletlerinden biri olan Arnavutların İslam diniyle tanışması Osmanlı ile olmuş, bu dönemde İşkodra'da camiler, medreseler, dergâhlar ve vakıflar inşa edilmişti. Böylece şehir, ilmi ve kültürü ile apayrı bir renge bürünmüştü. Buşatlı ailesinin ileri gelen mensupları ile mezarı Kurşunlu Camii'nin haziresinde olan İbrahim Halilî Paşa'nın, bu açıdan şehre katkı sağlayanların başında geldiğini söyledi. Günümüzde İşkodra'da İslâmî kültürün gün geçtikçe daha güçlü bir şekilde yeşerdiğinin göstergesi olan camilerin yanında Hacı Şeh Şamia gibi medrese ve vakıfların da olduğunu ifade etti.

Ardından şehrin dışında olan Kir Nehri'nin üzerindeki Mes Köprüsü'nün bir resmini gösterdi. İşkodra'nın ruhunu hissetmenin yolunun, şehri Rozafa Kalesi'nden "kırlangıç" gibi izleyerek tarihi eserleri bizzat görmek olduğunu belirtti. Şehri en kısa zamanda ziyaret etmemi tavsiye etti. Kendisinin de uzun zamandır İşkodra'ya

gidemediğini ve şehri çok özlediğini söyler söylemez Filip Shiroka'nın meşhur "Gel Kırlangıç" isimli şiirinden Arnavutça birkaç mısra okudu ve tercümesini paylaştı: *"Uzak diyarlarda bulunan Arnavutluk'a yola başlandığında Senden bir şey istemiştım..."*

Söyle o zaman, (o yerleri) gezip gördüğünde İşkodra'ya gittin mi?.."

Son olarak Arnavutluk'un ilk fotoğraf müzesi olan Marubi Ulusal Fotoğraf Müzesi'nin de İşkodra'da bulunduğunu söyleyerek, orada görebileceğim rengârenk geleneksel giysilerin fotoğraflarını gösterdi.

Bu keyifli sohbeti böylece sonlandırdık. Salondaki diğer tabloları incelemeye devam ederken mavi ile yeşilin birleştiği bu güzel şehri, İşkodra'yı ziyaret etmem gerektiği düşüncesi bir an bile aklımdan çıkmadı.

ŞEYH MUSTAFA Türbesi

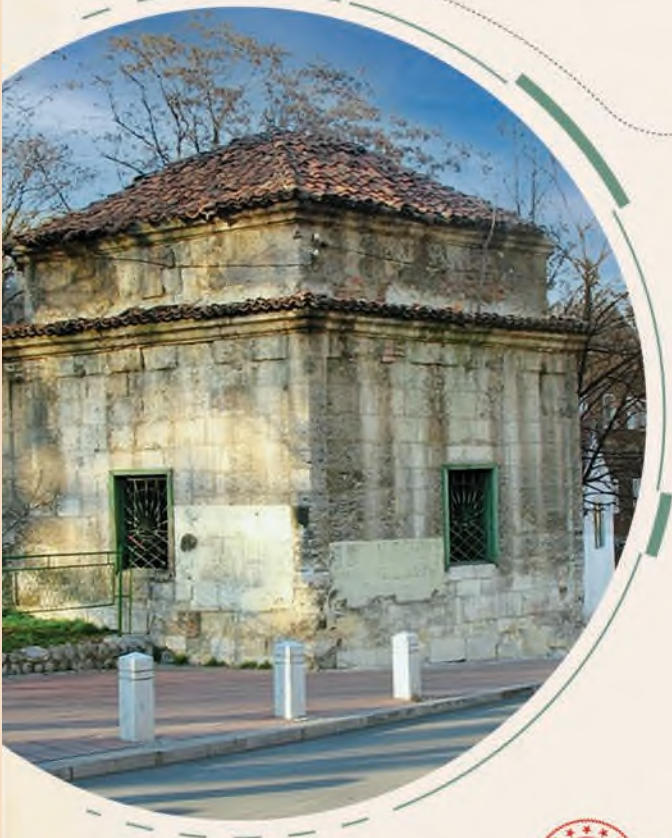
'Belgrad'ın en merkezi yerlerinden biri olan 'Dört Yol'daki Şeyh Mustafa Türbesi, farklı inançları bir araya getiren özelliğiyle de dikkati çekiyor. Türbenin iç ve çevresinin temizliğini 'Boşnakların yanı sıra civarda oturan Sırp ve Roman aileler de yapıyor.

Osmanlı idaresinde 320 yılı aşkın süre kalan ve o dönemde bulunan 273 camiden dolayı "Beyli Grad" (beyaz şehir) olarak adlandırılan Belgrad'da bugün ayakta kalan Osmanlı eseri sayısı yok denecek kadar az. Ancak Belgrad'ın adeta "kalbi" konumundaki Osmanlı'nın önemli izlerini taşıyan Kalemegdan, kentin en önemli turistik yeri olarak biliniyor.

Şeyh Mustafa Türbesi Belgrad kalesinin aşağı tarafında yer almaktadır. Türbede yatan Şeyh Mustafa, bitişiğinde yer alan Sadi Tarikatı Tekkesi'nin şeyhi idi. Bugün türbe üzerinde yeralmayan bir inşa kitabesi yapıda bulunmaktaydı. İnşa kitabesinin transkripsiyonundan Türbenin Kaymakam Hüsnü Efendi tarafından 1783-1784 yıllarında yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Şeyh Mustafa Türbesi de Damat Ali Paşa Türbesi gibi altıgen planlıdır. Kesme taştan inşa edilmiştir. İçten kubbe ile örtülü yapının, dıştan kubbe kasnağı yüksek ve geniş tutulmuştur. Kasnak sağır kesme taştandır. Yapı'da dört pencere, bir kapı ve bir mihrabiye yer almaktadır. İçinde geç tarihli bir sanduka ile orjinal başlıklı mezar taşı bulunmaktadır.

TİKA tarafından restore ettirilen Türbenin açılışı, 4-6 Ekim 2013 tarihlerinde Başbakan Yardımcısı olarak Sırbistan'ı ziyaret eden, Sayın Bekir Bozdağ tarafından yapılmıştır.

BAYRAKLI Camii

Bayraklı Cami, Knez Mihail Obrenović'in 18 Mayıs 1868 tarihli iradesiyle, hâdemesine Sırp Devleti tarafından maaş verilmek suretiyle resmen İslâm cemaatine tahsis edilmiştir. Bundan sonra bir ara kapatılan cami 1311'de (1893-94) Sultan II. Abdülhamid'in baskısı ile bir tamir daha görmüştür. Bunu belirten Tevfik adlı bir şairin yazdığı ve el yazması levha halinde olan uzun bir tarih manzumesinde Padişah II. Abdülhamid'e ve Sırp Kralı Aleksandr Obrenović ile belediyeye teşekkür edilmektedir.

Belgrad'da Osmanlı döneminde inşa edilen **250 camiden bugüne kalan tek secdegâh Bayraklı Camii'dir.** Minaresine belirli saatlerde bayrak çekildiğinden, halk arasında Bayraklı Cami adı olarak anılagelmiş bu ibadethanenin asıl inşa tarihi bilinmemekle beraber **Belgrad'ın 1521'de Kanuni Sultan Süleyman tarafından fethinden sonra şehirde yaptırdığı ilk cami olduğu ifade edilmektedir.** Cami kare planlı olarak, sekizgen kasnak üzerine oturtulan kubbeyle örtülmüş klasik Osmanlı üslubunda kesme taştan inşa edilmiştir. 1717-1739 tarihleri arasında **Avusturya'nın işgali sırasında Katolik kilisesine çevrilen yapı daha sonra tekrar camii olarak tahvil edilmiştir.**

Bayraklı Cami tamamen kesme taştan inşa edilmiş olup basit bir mimariye sahiptir. Her bir kenarı dıştan **12,80 metre** olan bir kare biçimindedir. Üzeri **10,20 metre** çapında bir kubbe ile örtülüdür. Cami 1930'dan sonra ibadetler dışında **reisülulemâlik tevcihi** gibi önemli dinî toplantıların yapıldığı bir merkez olma özelliğini de kazanmıştır.

Gönüllüler Ordusu Şahittir

66
67

Umut Deniz ÖNCEL

Geçtiğimiz 18 Haziran'da ajanslara bir müjde düştü: Devletimizin Sancak bölgesine bağlı Novi Pazar'da konsolosluk açma talebi Sırbistan makamlarınca kabul edilmişti. Bir kısmı Karadağ, bir kısmı da Sırbistan bölgesinde kalan tarihi Sancak bölgesinde ekseriyetle Müslüman Boşnaklar yaşamaktadır. Osmanlı Devleti döneminde 15. yüzyılda Saraybosna'nın da kurucusu olan İshakoğlu İsa Bey tarafından kurulan Novi Pazar (Yeni Pazar) çok geçmeden bir kültür başkenti olmuş ve Novi Pazar Sancağı bölgeye ismini vermiştir. Sancak bölgesi Balkan Savaşları esnasında Osmanlı Devleti'nin elinden kayıp gitmesine rağmen, bölgede yaşayanların önemli bir kısmı I. Dünya Savaşı'nda Türk ordusu yanında gönüllü olarak savaşa katılmıştır. 15 binden fazla Boşnak'ın bulunduğu "Curumliye" olarak anılan gönüllüler ordusu çeşitli cephelerde Osmanlı ordusu yanında harp etmiş ve Türk kardeşlerinin yanında şehadete erişmiştir. Bir kısmı Osmanlı mirası Sancak'a geri dönmüş, bir kısmı Kurtuluş Savaşı'na katılmış ve Anadolu'ya yerleşmiştir.

Bazen futbol sahaları, bazen de tribünler tarihî anlara tanıklık eder. 2010-2011 futbol sezonunda Fenerbahçe tribünlerinde bu şanlı geçmişe bir selam gönderilir: "Kalbimiz Seninle Novi Pazar." Uzatılan el, Novi Pazar tribünlerinde karşılıksız kalmaz ve Hakkari'de şehit düşen askerlerimiz anılarak 29 Ekim'de oynanan Radnicki karşılaşmasında "Şehitler Onurumuz, Türkiye Gururumuz" pankartı açılır. Aynı maçta açılan "Sancak'ta da Atıyor Fenerbahçe'nin Kalbi" pankartı ise iki kardeş milleti bir kez daha; bu kez futbol sahalarında yan yana getirir.

Maç öncelerinde mehter marşı çalan Novi Pazar taraftarları, tribünlerde açtıkları Türk bayrakları nedeniyle hapis cezalarına varan çeşitli yaptırımlara maruz bırakılır. Bu durum iki takım taraftarlarının daha da yakınlaşmasını engelleyemez ve maç günlerinde Novi Pazar tribünlerinde "Fenerbahçe", Şükrü Saraçoğlu Stadyumunda ise "Novi Pazar" tezahüratları bitmek bilmez.

FOTOĞRAF AA / MEDIN HALILOVIÇ

3 Mart 2012 Novi Pazar-Partizan maçı öncesinde ise büyük buluşma gerçekleşir: Fenerbahçe taraftar grubu Sancaklıların daveti üzerine maça, kardeş takımlarını desteklemeye gelmiştir. Şehir meydanında, ancak “yıllardır birbirlerini göremeyen kardeşlerin” anlayabileceği bir duyguyla binlerce taraftar sarmaş dolaş tezahüratlar yapar; gözyaşları yerinde duramıyordur artık. Birbirleri uğruna canını veren kardeşler nihayet buluşmuştur ve bunun için bir hayli beklenilmiştir.

Novi Pazar taraftarları iade-i ziyaret için 8 Nisan’da oynanacak Antalya maçını izlemek üzere kara yoluyla Kapıkule’den Türkiye’ye giriş yapar. Sınır kapısı daha önce hiç böyle bir şenliğe şahit olmuş mudur bilinmez ama o gün hudutta iki takım taraftarlarının tezahüratları yankılanır. Suadiye’ye varan kabile, on binlerce taraftarlık bir coşku seliyle karşılaşır. Bu sefer ağlama sırası Novi Pazarlılardadır. Uzaktan görenlerin belki holigan sandığı dağ gibi adamlar binlerce kişinin arasında çocuk gibi ağlar.

Gözlerden akan kardeşliğin nişanesidir. 107 yıl önce Çanakkale’de yan yana toprağa süzülen iki kardeş milletin kanı gelir akıllara.

Ne dersiniz? Futbol sadece futbol mudur? Yoksa arkasında yüzyıllarca yıllık bir tarihin, kültürün, kimliğin, kardeşliğin, ünsiyetin kendiliğinden tahkim edildiği bir yaşam biçimi mi?

Yerel liderlerin barıştıramadığı kavgalı iki Novi Pazar taraftar grubunu (Torcida Sancak ve Extremi) barıştıran ve iki takım arasındaki kardeşliği bir alperen ruhuyla tesis eden, vefatının ardından Novi Pazar’da giyabi cenaze namazı kılınacak kadar sevilen Almanya Kassel doğumlu aslen Mardinli Sefa Reis’i saygıyla anıyorum.

“Sırbistan’da güneş gibi doğdunuz,

Kardeşimiz oldunuz,

Şimdi sıra geldi bizlere...”

*GFB Production tarafından hazırlanan “Sırbistan’dan Doğan Güneş” isimli belgeselden yararlanılmıştır.

Hasretin Dili Türküler: Rumeli Türküleri

Gülçin BALAT

Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

“Çıkayım gideyim Urumeli’ne...”

Hasret diyarının mahzun ezgisidir türküler... Kimi zaman bir sevdâyı kimi zaman bir vuslatı kimi zaman da silüeti artık sonsuz ufuklarda kalmış bir vatanın hasretini anlatır. Zira türkülerin dini, ırkı, coğrafyası yoktur; aynı acısı, sevinci ve neşesi vardır. Bu duyguları her bir mısırada öylesine derinden hissettirir ki o mısrayı duydukça insan kendi ruhunda derûnî bir yolculuğa koyulur. Çünkü ortak maziyi yaşamış insanların dilidir türküler. Herkes türkülerde kendinden bir parça gözyaşı, bir parça umut, bir parça neşe ve bir parça hasret bulur. Kimisi türkü dinler, kimisi türkü yakar, kimisi türkü söyler...

68
69

Sözlü kültür ürünlerinden olan türküler, muhtevasında Türk kültürüne dair birçok kod barındırmaktadır. Milletlerin duygu dünyasının yansıması olan türküler, Türk kültürünün mevcut olduğu her coğrafyada yer alır. Sözlü bir kültürel iletişim yolu olan türküler, yaratım ve icralarına göre anlamlara sahip olur. Türk Dünyasının sol kanadında yer alan Balkan yarımadasında da türküler söylenmektedir. Türküler, yüzyıllarca hüküm sürdüğümüz Rumeli topraklarının sessiz tanıklarıdır.

Üsküp’te Murat Paşa Cami, Manastır’da Yeni Cami, Türklerin aziz türkülerini söyler. Tarihin sözlü hafızları olan türküler, Rumeli’den Osmanlı’ya yani anavatana dönüşün şahitleridir. Kosova’dan yükselen “şu Prizren’in egri bügri yolları” Vardar Ovası’na kavuşur, oradan Selânik’e uzanır, “çalın davulları çaydan aşağıya” diyerek gönül coğrafyamızda hüznünlü bir seyre başlar. Toplumsalın sözlü kültür hafızası olan türkülerde Rumeli coğrafyasında vuku bulmuş birçok olay işlenmiştir.

Drama Köprüsü’ne adını veren Hasan, Arda Boyları’nda sevdiğini kaybeden Mehmet... Her Rumeli türküsünün hazin bir hikâyesi, her hazin hikâyenin hazin bir türküsü vardır... Plevne’den Çıkmayan Osman Paşa, bize Tuna’dan seslenir: “Tuna Nehri akmam diyor...” Türk-İslâm coğrafyasının ortak kültürel mirası olan türkülerin his dünyası, söylendiği coğrafyaları aşmış, bugün Türk-İslâm kültürünün manevi sınırlarını çizmiştir.

Tarih boyunca kadim Türk yurdundan koparılmaya çalışılan Türkler, tedricen yerlerinden edilmiş ve göç etmek zorunda kalmıştır. Göç ederken türkülerini ortak kültürel miras olarak ardında bırakan atalarımız, o türküler sayesinde kültürel kimliklerini korumuş ve yaşadıkları coğrafyaya mühürlerini vurmuşlardır. Kimi zaman Manastır’da bir düğün türküsü çalınmış, kimi zaman Gostivar’da camiler dile gelmiş, Mavrova’da sümbüller açmış, “Feride tütüne gitmiş”; türküler bizi bize anlatmıştır.

*“Ah Selânîk aklım sende memleket
Ah Selânîk bizi ayırdı felek
Hasret kaldım sana ben eriyerek
Yandım yandım ah Selânîk diyerek”*

FOTOĞRAF AA / HİLAL UŞTUK

Yüreğinde göçü, sevdâyı, vuslatı en derin şekilde yaşayan insanlar, tıpkı bir mendile motif işler gibi, her bir türkünün mısraını kendi gönül dünyasından yaratmıştır. Türküler de duyguların kelimelerle nakşedilmiş halidir. Her bir Rumeli türküsü bize Üsküp'ü, Manastır'ı, Selânik'i, Prizren'i, Gümülcine'yi hatırlatan ve kilometrelerce mesafeyi bir kelimeyle aşabilen bir köprüdür. Aşkın ve hasretin dili türküler, kültür coğrafyamızın ebedî sahipleridir. Rumeli coğrafyasının çeşitli bölgelerinden Türkiye'ye göç edenler, hafızalarında o toprakları hep taşımış, onları türkülerin dizelerinde yansıtmıştır. Doğduğu topraklardan ayrılmanın acısını yüreğinde en derin şekilde hisseden atalarımız, bundandır ki türkü söylemek yerine türkü yakmıştır. Tıpkı hasretin onları yaktığı gibi...

Tarihsel süreç içinde türküler, farklı milletlerin müşterek kültürel mirası haline gelmiştir. Örneğin, Manastır'da doğan Hayri Demir'in "Doğduğum Yer Manastır (Bitola Moj Roden Kraj)" isimli türküsü Türkler tarafından sevlmekle kalmayıp bugün Makedonların da çok sevdiği bir türkü haline gelmiştir. Doğum yeri olan Manastır'dan göçün hikâyesinin anlatıldığı türkü bugün Makedonya coğrafyasını aşmış, Türkiye'de de Balkan Türklerinin çeşitli halk kültürü törenlerinde söylenir olmuştur. Sözlü bir tarih olan türküler, toplumların kültürel kimliklerinin teşekkülünde ve muhafazasında çok önemli rol oynamıştır. Türküler, geçmişte Rume- li'den göç etmiş atalarımızın zengin kültürel mirasını taşımanın yanında bugün hâlen Rumeli coğrafyasında yaşayan Türk soydaşlarımızla aramızdaki en canlı kültürel unsurlardandır. Memleket hasretini, göç acısını her dâim yüreğinde taşıyan göçmen atalarımız hâlâ oralara dönmenin hayalini kurar... Türk'üz, ebedî türkümüz Rumeli'dir...

Almanya'daki Genç Türklerin Kendilerini İfade Etmelerinin Hızlı Yolu

TÜRKÇE RAP

Atılğan ULUTAŞ

Kendini tekrarlayan bir ritim eşliğinde söylenen sözlerle icra edilen rap (okunuşu: rep), günümüzün evrensellik kazanmış, en fazla dinlenen müzik türlerindedir. ABD'den çıkan ve 1980'lerden itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan rap'e "modern dünyanın şiiri" diyenler de vardır.

Bugün dünya müzik piyasasında hakimiyet kuran rap müzik, özellikle bazı türleriyle dejenere bir hayatın ifadesi de olabilmektedir. Son yıllarda sözlerinde para kazanmayı ve lüks yaşamı yücelten rap şarkıları, silahlı çeteleşmeleri teşvik eden "gangsterlik" kültürünün yayılmasını da kolaylaştırabilmektedir.

Aslında rap müzik ortaya çıktığı ilk yıllarda şimdi sahip olduğu popülerlikten çok uzaktı. ABD'de ayrımcılığa uğrayan, niteliksiz mesleklere ve şehir suçlarına yatkın oldukları yönünde önyargılarla karşı karşıya kalan zenciler, rap'i kendilerini ve yaşadıkları sorunları ifade etmenin az sayıdaki yollarından biri olarak görüyorlardı.

Gerçekten de rap müzik, sonraki yıllarda yayıldığı tüm ülkelerde en çok, ayrımcılığa uğradığını düşünenler tarafından sahiplenilmiştir. Rap, bugün daha geniş ve farklı kesimlere de hitap etmekle birlikte, özündeki bu "çılgılığı" hâlâ duyurmaktadır.

Diaspora Türklerinden Anavatanı İhraç Edilen Müzik

Dijital müzik platformlarının verilerine göre, günümüz itibariyle Türkiye'de en çok rap türündeki şarkılar dinlenmektedir. Özellikle teknolojiyle yakından ilgilenen gençlerin birinci sıradaki müzik tercihleri, Türkçe sözlü rap şarkılarıdır.

Türkçe rap Türkiye'de yeni yaygınlaşmış olsa da aslında 1990'lardan beri sesi duyulmaktadır. Rap'in Türkçe sözlerle de icra edilebileceğini Türkiye'ye gösteren ise Almanya'daki göçmen Türk vatandaşları olmuştur.

Türkçe rap'in ilk şarkılarının Almanya'da çıkması hiç de tesadüf değildir. 1960'ların başından itibaren Avrupa'ya kitlesel biçimde göç eden Türk vatandaşlarının o zamandan beri yurtdışında en yoğun yaşadıkları yer Almanya'dır. Göçmenliğin getirdiği sorunlarla en fazla muhatap olanlar da yine bu ülkedeki Türk vatandaşları olmuştur.

Türkler, yaklaşık 60 yıldır içinde yaşadıkları toplum tarafından "yabancı" olarak görülmenin zorluklarına ve Alman makamlarının gizli veya açık ayrımcı politikalarına göğüs germektedirler. Yurtdışında doğan her yeni nesil, ailesinin yaşadığı sorunları devralmanın yanı sıra, kendi zamanının sorunlarıyla da yüz yüze gelmiştir.

İşte Türkçe rap tam da bu noktada devreye girmiş ve yurtdışındaki genç Türk nüfusunun duygu ve düşüncelerine tercüman olmuştur. Rap müziğin "dışlanan" kesimlere hitap eden doğası Almanya'da yaşayan genç Türklerde karşılık bulmuş, anavatanları Türkiye'ye de onlar aracılığıyla girmiştir.

İcra etmek için uzun bir eğitim gerektirmemesi, anlatılmak istenilenleri doğrudan anlatmaya fırsat tanınması ve gençliğe uygun hareketli yapısı; rap müziğin, başka dezavantajlı kesimlerde olduğu gibi, Türkler tarafından da sahiplenilmesindeki diğer sebepler olsa gerektir.

Almanya Türk Toplumunun Rap Şarkılarına Yansıyan Sorunları

Almanya'da yaşayan Türkler rap müzikle, Berlin Duvarı'nın yerli yerinde durduğu sıralarda bu ülkede görev yapan ABD askerlerinin çocukları aracılığıyla tanışmışlar, ilk şarkılarını da Almanca ve İngilizce söylemişlerdir.

Türk vatandaşlarının Almanya'da kurdukları "King Size Terror" isimli rap grubunun 1991 tarihli "Bir Yabancı'nın Hayatı" isimli şarkısı ise Türkçe sözlü rap'in ilk örneği olarak bilinmektedir. İsmi, şarkının bir yabancı olarak görülmenin isyanını taşıdığını göstermektedir. "Almanya, niçin getirildik buraya?" sözleriyle başlayan Türkçe rap'in bu ilk şarkısının Türk göçmenlerin sorunlarını anlatarak çıkması ilgi çekicidir ve Türkçe rap müziğin en başlarda çizdiği yönü de ortaya koymaktadır.

Türkçe sözlü rap müzik yapan ilk gruplardan bir diğeri "Islamic Force" adıyla kurulmuştur. Kendilerini çoğuluktan ayıran dinî kimliklerini isimlerinde sergileyen grubun "Gurbetçi Çocukları" isimli rap şarkısının sözlerine bakmak, o günlerde Almanya'daki Türk toplumunun ve bu toplumun gençlerinin sorunlarına da göz atmak demektir. Şarkıda yer verilen Türk ezgileri de ana vatana duyulan özlemi dile getirmektedir:

"Türkiye'de Almancı Almanya'da yabancı

Gurbetçi çocuğuyum ben

Almancı diyorlar yabancı oluyoruz

Biz perde arkası yolumuzu buluyoruz

Almanya'da yaşıyorum

Almanlarda kalp yok bunu biliyorum

Şaşmıyorum dazlaklar içimi kinle doldurdular

Taşıyorum savaşıyorum

Şiddete değil müziğe başvuruyorum (...)

Bulaşıyorum bu işe bu işin içindeyim

Uğraşıyorum molotof kokteylleri peşimde

Yine de size ulaşıyorum

Çünkü sizlere bir orijinal rap'im var

Gurbet denen yer insanlığınıza zarar

Urban'da saldırıya uğrayana kadar

Ama iş işten geçtikten sonra isyan neye yarar? (...)

Ne yalancı ne yabancı ne Almancı

Sadece gurbetçi çocuklarıyız evet

Türkiye'de Almancı Almanya'da yabancı

Gurbetçi çocuğuyum ben

Almancı diyorlar yabancı oluyoruz biz."

20. yüzyılın sonları, Türkçe rap'in Almanya Türk toplumunda yaygınlaştığı yıllar olmakla birlikte, aynı zamanda "dazlaklar" adı verilen Alman aşırı sağının da faal olduğu yıllardır. Neo-Naziler, Solingen faciasında olduğu gibi, Türklerin kurbanı oldukları vahşi cinayetler işlemekte, Türkler de yaşadıkları Kreuzberg gibi mahallelerde örgütlenerek saldırılara kendi imkânlarıyla karşı koymaya çalışmaktadırlar.

İşte bu şartlar altında, 1995 yılında kurulan "Cartel" isimli grup Türkiye'de de çok sevilmiş, Türkçe rap'in Türkiye'de yaygınlaşmasında başlıca sebep olmuştur. Cartel'in Türkiye'de o zamana kadar görülmemiş bir satış rakamına ulaşan albümlerindeki parçaları, maruz kaldıkları ırkçı saldırı ve ayrımcı politikalara karşı, adeta Almanya'da yaşayan Türklere yapılan bir "birlik olma" çağrısıdır.

Bu parçalardan “Yetmedi mi?”nin bazı sözleri bunu tüm yalınlığıyla ortaya koyar:

“Buraya geldik, yetmedi mi?

Eşek gibi çalıştık, yetmedi mi?

Ezildik, lekелendik, yetmedi mi?

Kardeş ve dost hayatını verdi!

Ailemizin ömrü burada geçti, bunların hepsi yetmedi mi?

(...)

Elimize geçti birkaç kuruş para (...)

Toplandık, büyüdük, hep beraber övündük, gören olsa desin işte "Bak şu bir Türk!" (...)

Ama beraber gücümüz yeter bu alçaklığa (...)

Berber yeni yaşantı kurmaya

Kardeşçe beraber yeniden yaşamaya

Gavurların altında çalışmaya artık alıştık

Senelerce onların kanına mı satıldık? (...)

Merak etme, yere çökme, gözyaşı dökme, kalbini sökme, kültürünü kötöleme (...)

Hayatını yaşa ama sakın kirletme, pisletme, kan dökme (...)

Kardeşim beraber olsak kimse bizi ezemez, geçemez, yenemez, dövemez

Hakkımızı hiçbir an yiyemez.”

Cartel'in yurtdışındaki Türk toplumunun gençlerini uyuşturucu bağımlılığına karşı uyardığı şarkıları da vardır:

“Şaka maka değil bu adı uyuşturucu

Ölümdür onun sonu sakın unutma bunu

Ayağımı denk al

Laflara kanma

Her güler yüzlüyü arkadaşın sanma

Bir dahaki adımın sonuncu olabilir

Bu zamanın katilleri gülerek gelir

Renkli dumanlar rüyana renk katar

Ama yarın sabah gerçek daha acı koyar

Gözünü oyar sonra beynini oyar.”

Elbette dönemin Türkçe rap şarkılarında işlenen konular bunlarla sınırlı değildir. “Dilin kemiği yok” sözünü haklı çıkarırcasına, hayata dair neredeyse tüm konular kendilerine Türkçe rap'te yer bulmuştur. Fakat Almanya'daki Türk toplumunun sorunları, Türkçe rap'in ilk aşamalarında değinilen hususlar arasında ağırlıktadır ve Türk vatandaşları yaptıkları müzikle seslerini öncelikle anavatanlarına duyurmak istemişlerdir.

Bir Fırsat mı?

Türkçe rap, Almanya'da yaşayan Türk vatandaşları arasında ve onların dertlerini anlatmanın bir yolu olarak doğmuştur. Daha sonra Hollanda, Avusturya ve İngiltere gibi Avrupa'nın diğer ülkelerinde yaşayan Türk göçmenler de rap'i aynı amaçlarla icra etmeye başlamışlardır.

Göçmen vatandaşlarımızın nesiller boyunca yaşadıkları ve hâlâ devam eden sorunlarını, Türkçe rap'in öncülüklerinde etraflıca dinlemek mümkündür. Zaten bu şarkıları icra edenler de bu sorunların ortasında yetişmiş Türk vatandaşlarıdır.

Bugün geniş bir dinleyici kitlesine hitap eden şarkılarının konusu ve biçimi zaman içinde değişmiş olsa da Türkçe rap, Avrupa Türklüğünün farklı şartlar altında hâlâ sürdürdükleri onurlu yaşam ve eşitlik mücadelesine yardımcı rolünü oynamaya devam etmektedir.

Genç bir nüfusa sahip Avrupa'daki Türk diasporası Türkçe rap'i çoktan benimsemiştir. Rap müziğinin diğer kültürel unsurlarla kaynaşmaya müsait yapısı ve geniş bir kelime hazinesi gerektirmesi gibi özellikleri, yurtdışındaki gençlerimize kültürel kimlik konusunda bilinç aşılamanın eğlenceli ve çağdaş bir yolu olarak görülebilir. Rap ile iç içe olan dans ve grafiti gibi modern sanatlar da Türk gençlerini kötü alışkanlıklardan uzak tutacak yararlı uğraşlar olarak değerlendirilmelidir.

Banyabaşı Camii

- **Banyabaşı Camii**, Osmanlı Devleti zamanında, bugünkü Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da inşa edilmiş günümüzde şehirdeki tek faal durumda olan camidir.
- **Avrupa'nın en eski camilerinden** biri olan Banyabaşı'nın kuruluş tarihi hakkında çeşitli tarihler varsa da **1566 yılını** kabul etmek daha uygundur. Caminin tamir kitabesinde camiye, Koca Sinan'ın yaptığı söyleniyor ancak bu bilginin doğruluğu kanıtlanabilmiş değil. En dikkat çekici özelliği **geniş kubbesi** ve minare yüksekliğidir.
- Banyabaşı Camii'ne **Seyfullah Efendi Camii** de denir. **Evliya Çelebi'nin "Sofya'da en güzel minaresi olan cami" dediği söylenir.**

- **5 asırlık cami** birçok onarımdan geçmiştir. En son büyük onarım çalışmaları Türkiye'nin Sofya büyükelçiliğinin girişimleriyle **Türkiye Cumhuriyeti** tarafından **1920'li** yıllarda gerçekleştirilmiştir. Depremlerden çatlamış olan mermer minber o zaman değiştirilmiştir. Bugünkü haliyle Cami cuma günleri **700**, bayramlarda ise **1200**'ün üzerinde cemaat toplamaktadır.

Selanik Beyaz Kule

15. yüzyıl civarında bir Bizans suru üzerine inşa edilen Beyaz Kule, savunma duvarları ile kapatılmış, limanı ve kıyı şeridi savunmasını güçlendirmek için bir kale görevi görmüştür. O dönemde, Osmanlı askeri zaferinin şerefine Aslan Kulesi olarak anılırken, **17. yüzyılda Kalamarya Kulesi** olarak bilinirdi. Bir garnizon ve daha sonra bir hapisane olarak yeniden kullanıldıktan sonra **Kan Kulesi** (ya da Türkçe olarak Kanlı Kule) adını aldı. 1891 yılında mevcut **Beyaz Kule** adını aldı ve beyaza boyandı.

15. yüzyılda, savunma duvarları tahrip edilmiş, kule **I. Dünya Savaşı'nda** Müttefik kuvvetler için bir iletişim merkezi olarak hizmet vermiş ve çatışmalar sırasında birçok antik eser de depolanmış.

Kule, **1912'den 1983'e** kadar Selanik'teki hava savunmasını barındırıyordu ve aynı zamanda üniversitenin **meteoroloji laboratuvarını** barındırıyordu. Bugün, halka açık ve Selanik'in zengin tarihine ve çok kültürlü ruhuna odaklanan bir müzeye ev sahipliği yapıyor.

Beyaz Kule müzesi, **yüzyıllar boyunca** Selanik'in gelişimini keşfediyor ve kent yaşamının önemli dönüm noktalarına odaklanıyor. Stratejik konumu sayesinde Selanik, yüzyıllarca süren bir dönüşüm geçirdi. **Tematik olarak** düzenlenmiş görüntüler, multimedya uygulamaları ve benzersiz eserler sayesinde, ziyaretçiler şehri doğumundan günümüze kadar keşfedebilir ve kimliğini şekillendiren farklı kültürleri ve tarihi olayları anlayabilir.

#hello
brother

Konuşmamı “Kia Kaha” Yani “Güçlü Kal” Sözleriyle Bitirdim

Yeni Zelanda’da Yaşanan Terör Saldırısından Kurtulan
Vatandaşımız Temel Ataçocuğu İle Röportaj

Röportaj: Hüseyin ÇALIŞKAN

15 Mart 2019 tarihinde bütün dünya Yeni Zelanda’nın Christchurch şehrinde iki ayrı camiye düzenlenen ve 51 kişinin vahşice katledildiği İslam karşıtı bir terör saldırısı ile sarsıldı. İslam karşıtı ırkçı terörist, Christchurch’teki Al Noor Camisi’ne yarı otomatik silahla saldırırken, Cuma namazı için toplanan Müslümanlara kurşun yağdırdı. Saldırının görüntülerini kaydeden terörist; İslam karşıtı marşlar dinleyerek, Al Noor Camisi’nde yakın mesafeden 44 kişiyi öldürdü, ardından yakınlardaki Linwood banliyösünde ikinci bir camiye saldırarak 7 kişiyi daha katletti. Saldırgan şehir merkezindeki ilk camiye girdiğinde yaklaşık 300 kişiden oluşan cemaat cuma namazı için camide bulunuyordu, saldırıda üç Türk vatandaşı yaralandı.

Yeni Zelanda’daki katliamı gerçekleştiren Avustralya vatandaşı 29 yaşındaki terörist Tarrant Brenton; 51 cinayet, 40 ayrı cinayete teşebbüs ve terörizm suçlamaları ile hâkim karşısına çıkarıldı. Dört gün boyunca devam eden duruşmalarda hakkındaki suçlamaların tamamını kabul eden teröristin, hayatını kaybedenlerin yakınları ve terör saldırısı sırasında yaralandığı kişilerle yüzleştiği duruşmalar esnasında en ufak bir pişmanlık belirtisi dahi göstermediği dikkat çekti.

Christchurch Yüksek Mahkemesinde görülen davanın karar duruşmasında Hâkim Cameron Mander, teröriste hitaben “Benim gözlemlerime göre sebep olduğunuz zarar konusunda hiç özür dilemediniz. Odak noktanızın kendiniz ve konumunuz olduğu görülüyor.

82
83

Ömür boyu hapis cezasının dahi, süresi ne kadar uzun olursa olsun, yaptıklarımızı telafi edebileceğini düşünmüyorum. Ölçebildiğim kadarıyla kurbanlarınıza karşı herhangi bir empati göstermekten yoksunuz.” ifadelerini kullanarak, terörist Tarrant’ın 51 cinayet, 40 ayrı cinayete teşebbüs ve terörizm suçundan hüküm giydiğini ve şartlı tahliye olmaksızın müebbet hapis cezasına çarptırıldığını açıkladı. Şartlı tahliye olasılığını ortadan kaldıran bir müebbet hapis cezasının ülke tarihinde daha önce kullanılmadığı biliniyor. Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern, karardan duyduğu memnuniyeti dile getirerek, teröristin artık gün yüzü görmeyecek olmasından ötürü içinin rahatladığını açıkladı.

Terör saldırısında Christchurch'teki Al Noor Camisi'nde bulunan ve 9 kurşunla yaralanmasına rağmen hayatta kalan Türk vatandaşı Temel Ataçoğu ile saldırıyı ve silahlı saldırgan ile yüz yüze geldiği anları, sonrasında yaşadıklarını ve karar duruşmasını anlattığı bir röportaj gerçekleştirdik.

Temel Ataçoğu karar duruşmasında yaptığı konuşmada; “Saldırganla birbirimizin gözlerine baktık, silahını doğrulttuğu anı gördüm. Bana 9 kez ateş etti. Hayatım boyunca o anın izlerini taşıyacağım ve kalıcı sakatlığım ile yaşamak zorundayım ama tüm bu zorlukların üstesinden gelmekte kararlıyım. Ben güçlü, inatçı bir Türk’üm. Görüntüler ve o gün caminin içindeki koku hep benimle olacak. Acının olmayacağı bir gerçek görmüyorum ancak gelecekte Güneşe doğru özgürce yürürken, üstesinden geldiklerimi düşünüp gururlanacağım. Güçlü kal!” dedi.

Merhaba Temel Bey. Öncelikle bizleri kırmayarak dergimize röportaj vermeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Yeni Zelanda’da, yani Türkiye’ye en uzak gurbet ülkesinde yaşıyorsunuz. Yeni Zelanda bildiğimiz kadarıyla muhteşem doğa güzelliklerine sahip bir refah ülkesi ve nüfusu çok az. Röportajımızda biraz özel hayatınızı, Yeni Zelanda’ya gidiş sürecinizi ve oradaki yaşamınızı, son olarak da Christchurch’te gerçekleşen terör saldırısını konuşacağız. Öncelikle sizi biraz tanıyabilir miyiz? Bize biraz kendinizden bahseder misiniz?

Merhabalar. Ben Temel Ataçoğu. 1975 yılında Fethiye'de doğdum. Dört erkek, iki kız olmak üzere altı kardeşiz. Şu an bekarım, 2001 ile 2016 seneleri arasındaki 15 yıllık evliliğimden 14 ve 16 yaşında 2 oğlum var. Yeni Zelandalı olan eski eşimle Türkiye'de 2000 yılında tanıştım. İlk orta ve lise eğitimimi Fethiye'de tamamladım, Fethiye lisesinden 1993 yılında mezun oldum.

Yeni Zelanda'ya gitmeye nasıl karar verdiniz?

O süreci bize biraz anlatabilir misiniz?

Eski eşimle 2001 yılında evlendik ve 2009'a kadar Ankara'da yaşadık. 2005 yılında büyük oğlum Adem ve 2006 yılında küçük oğlum Sami dünyaya geldi. 2001 yılından beri düzenli olarak Yeni Zelanda'ya tatil için gidiyorduk. Sizin de söylediğiniz üzere yaşam şartları ve eğitim düzeyinin iyi olması ve ayrıca o dönemlerde çok güvenli bir ülke olması sebebiyle, eşimin de çok istemesi üzerine 2009 yılında Yeni Zelanda'ya taşınmaya karar verdik.

Yeni Zelanda'da ilk zamanlar nasıldı?

Hangi işlerle uğraştınız?

İlk zamanlarda yeni bir ülkede yaşamaya alışmak biraz zor oldu. En zoru memleket özlemi, doğduğum büyüdüğüm yerlerin ve arkadaşlarımla özlemi idi. Ankara'da yaşadığımız yıllarda bir firmada Yurt Dışı Eğitim Danışmanlığı yapıyordum. Yeni Zelanda'da ilk zamanlarda iş bulmakta sıkıntı yaşadım. Gençlik yıllarımda Fethiye'de tekne turizmi ile uğraştığım zamanlarda tersanelerde teknelerin bakımlarını yapıyorduk. Burada boyama yapmayı öğrendiğim için iş arama alanını değiştirip bir dekorasyon şirketinde boyacılık işi buldum. Bu firmada 6 yıl boyunca boya ve dekorasyon işi ile uğraştım. Daha sonra çalıştığım bu firmadan ayrılarak kendi boya ve dekorasyon işimi kurdum ve iki yıl boyunca kendi işimi yaptım. 2018 yılında Adıyamanlı çok yakın arkadaşım Kasım Canlı ile Ottoman (Osmanlı) Türk Kebap Restoranı açtık. Son iki yıldır da bu restoranı işletiyoruz.

Yeni Zelanda'daki Türk Toplumunu hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?

Yeni Zelanda'da yaşayan Türklerin sayısı oldukça az, zannediyorum 1.500-2.000 kişi arasında. Büyük çoğunluğu Auckland şehrinde yaşıyor. Benim yaşadığım Christchurch şehrinde tam sayıyı bilmiyorum ama 150

civarında Türk yaşıyor. Çok sık olmamakla birlikte tanışıklıklarımla buluşup görüşüyorum. Yeni Zelanda'da pek fazla buluşma imkânı bulamıyoruz çünkü herkes çalışıp bir şekilde hayatını devam ettirmeye çalışıyor. Büyük çoğunluğu aile olduğu için genelde insanlar kendi aileleri ile birlikte vakit geçirmeyi tercih ediyor.

Terör saldırısının gerçekleştiği günü bizzat yaşayan

ve hayatta kalan kişilerden birisiniz. 15 Mart 2019

Cuma günü sabah uyandığınızda içinizde kötü bir olay olacağına dair bir his var mıydı? Cuma namazına yalnız mı yoksa arkadaşlarınızla mı gittiniz?

15 Mart 2019 tarihini çok iyi hatırlıyorum. Çok güzel bir güne başlamıştım. Sabah saat 11:30'da akupunktur randevum vardı. Bu benim son randevumdu ve sağ dizimdeki sakatlanma düzelmmişti, yeniden futbol oynayabileceğim için çok sevinçliydim. Çok huzurlu bir şekilde Al Noor Camisine 13:15'te vardım. Abdestimi aldım. Ezan okundu ve ilk sünneti kıldım. Cuma hutbesi için imamın gelmesini bekledim. İmam geldi ve hutbeye başladı, bu esnada saate bakmıştım, saat 13:35 idi. Yaklaşık 5 dakika sonra, saat 13:40'ta silah sesleri başlayınca kadar, yani katliamın başladığı ana kadar, içimde hiçbir negatif düşünce veya his yoktu, gayet mutlu ve huzurluydum. Cuma namazına yalnız gitmiştim. Terör mağduru diğer Türklerden Mustafa'yı daha önceden tanıımıyordum. Ama Zekeriya Tuyan ile olaydan önce bir veya iki kez görüşmüştüm.

Silah seslerini ilk duyduğunuzda ne düşündünüz?

Bize saldırı esnasında yaşananları anlatabilir misiniz?

Silah seslerini ilk duyduğumda herhangi bir anlam veremedim. Namaz kılmak için oturduğum yer, imamın namaz kıldıracağı mihrabın hizasında ikinci safta idi, yani direkt olarak koridor ve giriş kapısı hizasında oturdum. Neler oluyor diye oturduğum yerden, sol omzumun üzerinden arkama doğru baktım. Teröristin caminin giriş bölümünde bir kişiye ateş edişini ve silahını değiştirip kurma kolunu çekişini, nişan almasını, silahın ağzından dumanın çıkışını görmem ve ağzımdan vurulmam, hepsi bir arada, bir anda olup bitti. Çok hızlı, bir anlık bir olaydı.

Teröristin ateş etmeden önce bulunduğu yere doğru nişan aldığını gördüm ve o an “artık bu benim sonum” diye düşündüm. Seri atışa başladığı anda, ilk merminin saplanması ve vurulmanın şoku ile kaçamadım. Ayağa kalktığımda mermilerin kaçışan insanlara saplanışını ve kendi ayaklarıma saplanan mermilerin girişlerini görebiliyordum. Zaman sanki çok yavaşlamıştı ve her şey filmlerdeki gibi yavaş çekimde hareket ediyordu.

Etrafımda sanki Allah’ın izniyle melekler tarafından bir koruma kalkanı oluştuğunu hissettim ve gördümç

Ölen insanların ruhlarının çıkışını görebiliyordum. Aynı zamanda “demek mermi ile vurulmak böyle bir şey oluyormuş” diye düşündüğümü hatırlıyorum.

Bu esnada terörist ateş ederek koridorda ilerliyordu, terörist ile aramda yaklaşık 4-5 metre ya vardı ya yoktu. O sırada yanımdakilerden bir kişinin teröristin üzerine atılmasıyla bulunduğu şok durumundan kurtuldum ve kendimi nasıl koruyabilir ve hayatta kalabilirim diye düşünmeye başladım. Acil çıkış kapısında oluşan yığılmayı gördüğümde “hemen yere yatayım ve ölü taklidi yapayım” dedim ve yerde yatan bir kişinin hemen önüne yattım.

Teröristin üstüne atlayan kişinin bana sağlamış olduğu birkaç saniye çok büyük bir önem arz ediyor, bu birkaç saniye ile hayatta kaldım. Yoksa apaçık bir hedef konumunda idim.

Terörist üzerine atlayan kişiyi öldürmüş, ana salona girmiş ve seri atış yapmaya başlamıştı. Herkes can havliyle birbirinin üstüne kapaklanıyordu. O sırada yaşlı bir kişi vuruldu ve son anda benim üstüme kapaklandı. Bu kişiyi son bir gayretle biraz daha üstüme çektim ve kafamı onun altına sakladım. Sanki bir ses bana bu şekilde yapmamı söylüyordu. Bu hayatımda vermiş olduğum en doğru kararlardan birisiydi.

Çünkü şehit olanların birçoğu kafasından vurulmuştu. O an üstümde bulunan birçok kişi de kafalarından vurularak öldürülmüştü. Teröristin üzerimize ve etrafındaki diğer insanlara ne kadar süreyle ateş ettiğini tahmin edemiyorum ama terörist ateş ederek bizden uzaklaşıyordu. Birden bir sessizlik oluştu fakat kısa süre sonra uzaklardan yeniden silah sesleri gelmeye başladı.

Silah seslerinin yavaş yavaş bize yaklaşmaya başlamasından teröristin ikinci kez tekrar insanları vurarak içeriye girdiğini anlayabiliyordum. Hiç kımıldamadan bulunduğu yerde yatmaya devam ettim. Artık terörist yeniden bizim olduğumuz yerde idi ve sürekli olarak bulunduğu bölgeye ateş ediyordu.

Nasıl olduğunu anlamadan, teröristin ikinci gelişinde sol baldırımdan ve sol kolumdan 3 mermi ile, toplamda 9 kurşunla yaralandım.

Ağzımdan 1, sol dizimden 1, sağ dizimden 1, sol bacağımın arkasından 2, sol baldırımdan 1, sol kolumdan 3 mermi; yani toplamda 9 mermi ile yaralandım. Teröristin ikinci gelişinde yediğim kurşunlar sırasında benim için sonun geldiğini düşünüyor ve Allah’ın merhametine sığınmış, şehadet getiriyordum. Derler ya, hayatım gözümün önünden film şeridi gibi geçti, diye; benim de hayatım film şeridi gibi gözümün önünden geçiyor ve çocuklarımı düşünüyordum.

Teröristin içeride olduğu zaman zarfında silah sesleri hiç bitmeyecek gibi hissettim. Sanki zaman benim için durmuştu. Sonra büyük bir sessizlik oldu. İnsanların can çekiştiklerini, öldüklerini duyuyor ve kendi sıramı bekliyordum. Birçok insanın kanı ve beyni üzerime akmıştı ve şoka girmiştim. Birkaç dakika sonra insanların altından çıktım ve bulunduğu yere oturdum. Etrafıma bakındım, donmuştum. Neden sonra, ayağa kalkmaya çalışınca sol kolumda çok büyük bir acı hissettim ve yardım istemek için bağırmaya başladım.

Tam bir katliam ve kaos ortamı hakimdi. Her yerden yardım isteyenlerin çığlıkları yükseliyordu. Abdul isimli Etiyopyalı bir tanıdığım, çocuklarımız arkadaş, yardımımıza koştu. Aynı büyük salonda olmamıza rağmen Abdul, mucize eseri yaralanmadan kurtulmuş fakat her şeye şahit olmuştu.

Abdul bana sonraki konuşmalarımızda, ateş edilme ve vurulma anımı gördüğünü ve benim öldüğüme inandığını; kurtulmamın bir mucize olduğunu düşündüğünü söyledi.

Abdul beni ayağa kaldırmak istedi. Sol kolumdan beni kavradığında, can havli ile attığım çığlık sonucunda beni bıraktı ve sağ kolumdan destekleyerek kalkmama yardım etti.

Bu sırada sürekli yüzümün ne durumda olduğunu soruyordum, çünkü ağzımdan vurulmuştum ve yüzümün sol tarafının parçalandığını düşünüyordum. Sürekli kan tükürüyordum. Yürümeye başlamadan etrafıma baktığımda, gördüğüm manzara tam anlamıyla dehşet vericiydi.

Yürümeye başladığımız sırada Özel Kuvvet polisleri içeri girdi. Bizi beklettiler, hâlâ namaz kılınan büyük salon içerisindeydik, yakınımıdaki bir tabureye oturdum. Yaklaşık bir dakika oturduktan sonra polisler etrafı kontrol etmeyi bitirdi. Bana tekrar yürüyüp yürüyemeyeceğimi sordular. Son bir gayretle ayağa kalktım, koridordan yürüyerek, vefat etmiş kişilerin üzerlerinden ve yanlarından geçerek, caminin dışına çıkabilmeyi başardık. Bilincimin açık olması iyiydi ve dışarı çıkma kararımı vermiş olmam doğru bir karardı. Çünkü benim dışarıya çıkışımın hemen ardından giriş çıkışlar bir süreliğine durdurulduğu için, bu sürede içeride kalan ağır yaralı sekiz kişi kan kaybından ölmüş. Benim yaralarım da çok ağırdı ve ben de kan kaybediyordum, kan kaybından ölen kişiler arasında ben de olabilirdim.

Caminin bahçesini geçip ana yola çıktık. Kaldırımda yere oturtuldum; dışarıda sanki bir mahşer kalabalığı vardı, herkes ağlıyor ve birbirine sarılıyordu. Yerde yatan, vefat eden ve yaralı kişiler gördüm.

Bu sırada birisi bana gelerek ilk yardımdan anladığını ve bana yardımcı olabileceğini söyledi, kemerimle sol omzumdan turnike uygulamaya çalıştı. Maalesef kolum üç kurşunla yaralanmış ve üç yerden kurşunlar nedeniyle kırılmıştı; turnike bir işe yaramıyordu. Tekrar ayağa kalkıp ambulansa yürüyüp yürüyemeyeceğimi sorduklarında, yeniden ayağa kalktım ve ambulansa yürüdüm. Ayaklarımdan 5 kurşunla yaralanmıştım ve yaralandığım yerden ambulansa kadar yaklaşık 150 metre kadar zorlukla yürümeyi başardım.

Ambulansa yaklaştığım sırada büyük bir panik anı yaşandı, ambulansa girmeden hemen ambulansın yanına oturtuldum. Herkes bir yerlere saklanmak için koşturuyordu. Polisler terörist ya da teröristlerin geri geldiklerinden şüphelenmişlerdi ve herkese güvenli bir bölgeye saklanmalarını söylüyordu. Bu sırada ömrüm boyunca unutamayacağım anlardan birini yaşadım.

Cami içerisinde vahşice öldürülen 3 yaşındaki küçük çocuğun bedeni babasının kucagındaydı ve babası yanımda oturuyordu. O anda kendi acılarımı unuttum ve içimi derin bir üzüntü sardı. Kendimi o babanın yerine koydum, benim de iki oğlum vardı ve sürekli çocuklarımı düşünüyordum.

Panik anı geçtikten sonra bir acil ambulans çalışanı, babasına küçük çocuk için bir şey yapılamayacağını çok üzgün bir ses tonuyla söyledi. Sonra bana dönerek durumumu ve tekrar ayağa kalkıp kalkamayacağımı sordu. Ben yardım etmesi durumunda kalkabileceğimi söyledim ve ambulansa görevlinin yardımı ile bindim, içeride sedyeye yatırıldım. Ambulansta bir yaralı daha vardı. Afganistan asıllıydı ve sırtından üç kurşunla yaralanmıştı. Ambulans acı acı siren çalarak harekete geçti.

Al Noor Camisi ve devlet hastanesi arası araçla iki ya da üç dakika sürüyor, sanırım. Bu süre sanki bir asır gibi gelmişti ve sürekli olarak Türkiye'deki ailemi, kardeşlerimi ve çocuklarımı düşünüyorum, dualar ederek şehadet getiriyordum.

Hastanenin acil servisi önünde büyük bir panik ve endişe vardı. Hemen sedye ile acil servisin içerisine alındım, etrafım çok kalabalıktı. Doktorlar, hemşireler, sağlık çalışanları; herkes bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Bir taraftan damar yolu açıyorlar, bir taraftan da üzerimdeki elbiseleri kesiyorlar ve benden bilgi almaya çalışıyorlardı. Neremden yaralandığımı öğrenip o bölgeye müdahale ediyorlardı ve vurulmamın üzerinden yaklaşık on beş dakika geçtiği için acılarım çoğalmıştı. Doktorlar sürekli benimle konuşarak bilincimi açık tutmaya çalışıyorlardı. Acılarımın dinmesi için uyutulmadan önce son hatırladığım şey, sol kolum ve özellikle sol omzumdan oluk oluk kan aktığıydı. Sonradan öğrendiğime göre kanımın yüzde 37'sini kaybetmişim ve yaklaşık 20 ünite kan vermek zorunda kalmışlar.

Ne kadar süre geçtiğini bilmiyorum. Yoğun bakımda uyandığımda, çok güzel ve sakin bir ses artık güvende ve sağ olduğumu söyledi. İlk anda bu sesin bir meleğe ait olduğunu düşündüm. Kısa bir süre sonra kendime geldim ve sağ kaldığımı idrak ettim.

Sağ olmanın sevinci ve içinde bulunduğum durumun üzüntüsü arasında gidip gelen karmaşık duygular yaşayarak gözyaşlarına boğulmuştum.

İlk hafta benim için çok kritikti; iki önemli ameliyat geçirmiş, üçüncüsüne hazırlanıyordum. Doktorlar kolumun durumunun çok kritik olduğunu ve enfeksiyon nedeniyle kesilme ihtimalinin yüksek olduğunu söylediler. Üçüncü ameliyattan çıktıktan sonra, Allah'ın izniyle, ameliyatlar başarılı geçti ve kolum kurtuldu. Yoğun bakımda iki hafta ve rehabilitasyonda iki hafta olmak üzere toplam dört hafta hastanede kaldım.

Saldırıdan sonra tüm Yeni Zelanda halkı kenetlenerek dünyaya çok güçlü bir mesaj verdi. Sizce bu mesaj, aşırı sağcı ve ayrımcılığı savunan kitle ve partilere bir ders olmuş mudur?

Sizin de söylediğiniz gibi, Yeni Zelanda halkı kenetlenerek dünyaya çok güçlü bir mesaj verdi; ırkçılığın ve bu ırkçı saldırının Yeni Zelanda'da asla kabul görmediğini ve biz Müslüman toplumunun Yeni Zelanda'nın bir parçası olduğunu kesin ve kararlı bir şekilde dünyaya ilan ettiler.

Ben buradan, sizin de aracılığınızla, Yeni Zelanda Başbakanı Sayın Jacinda Ardern başta olmak üzere, tüm Yeni Zelandalılara ve ayrıca Yeni Zelanda'nın dışında, diğer ülkelerden de iyi niyet ve destek mesajları gönderenlere teşekkürü borç bilirim. Olayın olduğu andan bugüne kadar inanılmaz bir destek verdiler. Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern'in olayın ardından yaptığı konuşmada Peygamber Efendimiz'in bir Hadis-i Şerifini okuması; Yeni Zelanda'da yaşayan Müslüman toplumunun Yeni Zelanda'nın vazgeçilmez bir parçası olduğunu belirtmesi, diğer ülke liderlerine büyük bir ders niteliğindedir.

Ayrıca şunu da belirtmeliyim ki Yeni Zelandalılar ve Yeni Zelanda Başbakanı, "WE ARE ONE" yani "Hepimiz Biriz" sloganıyla, ırkçılığa ve teröre asla ödün vermeyeceklerini, aşırı sağ ve ayrımcılığı savunan kişilerin suratına bir tokat gibi çarptı.

Sizin de yaşadığınız bu korkunç olaydan maalesef tecrübe ettiğiniz üzere, özellikle İslamofobi ve ırkçılığın maalesef tehlikeli boyutlara ulaştığını görüyoruz. Sizce ırkçılığın, İslamofobinin ve artan saldırı vakalarının önüne geçilmesi nasıl mümkün olabilir? Devletler buna karşı nasıl önlemler almalıdır?

Bu sorunuza cevaben benim düşüncem; tüm ülkelerin başında bulunan yöneticilerin siyasi çıkarları için yaptıkları savaş çığırıklığından vazgeçmeleri gerekiyor. Ayrıca tüm inançların din adamlarının da bu süreçte daha barışçıl mesajlar vermesi gerekli. Neredeyse tüm hayatı boyunca asker olan ve yaşamının büyük bir bölümünü savaşlarda ve cephede geçirmiş olan Mustafa Kemal Atatürk'ün söylemiş olduğu "Yurtta sulh, cihanda sulh." sözünü hatırlatmak isterim. Mustafa Kemal Atatürk ayrıca "savaş zaruri olmadığı sürece cinayettir." demiştir.

Peygamber Efendimiz'in, Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern'in konuşmasında da yer alan "Bir insanı öldüren tüm insanlığı öldürmüş gibidir." ve "Vücudunun bir parçasında hissettiğiniz acı, tüm vücudun hissettiği acıdır." Hadis-i Şeriflerini insanların hatırlaması gerekmektedir.

Bana göre İslamofobi ile mücadele biz Müslümanların bireysel anlamda kendimizi geliştirmesi ile de olabilir. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim bana göre çok güncel bir kitap. Onu sürekli olarak hayatımızda uygulamak gerek, bu da okumak ve okuduğumuzu anlamakla olur. Ben Arapça bilmiyorum ve okuyamıyorum fakat Kur'an-ı Kerim'in Türkçe mealini altı kez hatmettim. Her seferinde çok değerli bilgiler ve dersler çıkarttım. Bu bilgi ve dersleri hayatımın içerisinde kullanıyorum, kendimi ve yanlışlarımı düzeltiyorum.

Yeni Zelandalı birçok arkadaşım var. Benim yaşam biçimim, düzenli ve tertipli olması sebebiyle bu arkadaşlarımla ilgilerini çekiyor, İslamiyet ile ilgileniyorlar ve öğrenmek istiyorlar. Eğer ben üzerime düşen görevimi bireysel olarak doğru bir şekilde yapabilir ve İslam'ı doğru anlatabilirim, kendi çevremde İslamofobi ile mücadele anlamında kendi katkımı sunmuş olurum, diye düşünüyorum.

Cami cemaati olarak terörist saldırı sonrasında bir araya geldiniz mi? Neler konuşuldu, Müslüman cemaat arasındaki genel kanı ve iklim nasıl?

Cami cemaati için sürekli toplantılar düzenleniyor ve insanlar görüşlerini belirtiyor. Konuşup tartışılıyor. Bunun sonucunda İslamiyet'i Müslümanlar olarak en güzel şekilde nasıl temsil etmemiz gerektiğine ilişkin görüş birliği olduğunu söyleyebilirim. Buna yönelik; yaşadığımız ülkenin kanun ve düzenine uyulması, komşularla iyi geçinilmesi ve komşularımız hangi inançtan ve ırktan olursa olsun, onlara saygılı olunması gerektiği yönünde nasihat ve vaazlar veriliyor.

Yaşanan terör saldırısının Müslüman cemaatlerde nasıl bir karşılığı oldu? Korku, güven, kenetlenme? Siz ne gözlemlediniz?

15 Mart 2019 tarihindeki katliamdan sonra, özellikle Christchurch kentinde yaşayan Müslüman toplumunda, büyük bir endişe ve stres oluştu. Bu ırkçı saldırının amacı olan korkutma ve bölme girişimi ise hedefine

ulaşmadı. Bu olay biz Müslüman toplumunu daha çok bütünlendirdi ve güçlendirdi. Birbirimize daha çok kenetlendik. İmanımız asla sarsılmadı, aksine arttı ve sağlamlaştı.

Olaydan sonra Yeni Zelanda'nın diğer şehirlerinde yaşayan Müslümanların yanı sıra Avustralya ve diğer ülkelerde yaşayan birçok Müslüman, Christchurch Müslüman Toplumunu desteklemek için buraya akın etti ve Yeni Zelandalılar ile birlikte, bir bütün olarak bize destek oldular. Dünyaya ırkçılığa, teröre karşı "Biz biriz!" dediler.

Saldırıdan sonraki süreç içinde iyileşme döneminizden biraz bahseder misiniz?

İyileşme sürecim çok acılı ve sıkıntılı geçti. Sadece fiziksel acılarla değil, ayrıca geçirdiğim travma ile de mücadele etmek zorundaydım. Bu süre içerisinde profesyonel psikolojik destek aldım ve antidepresanlar kullanmak zorunda kaldım. Hastanede yoğun bakımda kaldığım iki hafta içerisinde üç ameliyat, olaydan

3 buçuk ay sonra dördüncü, 15 ay sonra beşinci, 18 ay sonra da, yani karar duruşmasının ikinci gününde altıncı ameliyatımı geçirdim. Her bir ameliyat benim için yoğun ağrı ve acı anlamına geliyor ve yüksek dozlarda ağrı kesiciler kullanmak zorunda kalıyordum. Şu anda planlanmış iki ameliyatım daha var. Eğer bu ameliyatlar başarılı geçmezse birkaç ameliyat daha olma ihtimalim de var. Şu anda memleketim Fethiye’de tatildeyim, geçireceğim ameliyatlar için enerji ve moral depolamaya çalışıyorum. Karar duruşmasından sonra uzunca bir zaman dinlenmeye ihtiyacım var. Bu süreç benim için çok stresli geçti.

Yargılama süreci yaklaşık bir buçuk yıl sürdü.

Bu süreçte siz neler yaptınız?

Daha önce de söylediğim üzere, bu süreç benim için uzun ve stresliydi. Bu bir buçuk yıl ağrı ve acılar, ameliyatlar, doktor randevuları, fizyoterapiler ve psikolog desteği ile geçti. Durumumdan dolayı sahibi olduğum kebab dükkânı ile ilgilenemedim. İş ve para kaybına uğrayarak, yatırmış olduğum sermayenin birçoğunu kaybettim. Terörist saldırı yüzünden fiziksel ve ruhen

etkilenmenin yanında binlerce dolar maddi zarara da uğradım. Allah’tan Yeni Zelanda hükümeti bu süreçte gereken sağlık hizmetleri ve desteği için bütün masrafları karşıladı ve hiçbir ücret talep etmeden karşılamaya devam ediyor. Yani kısaca bu bir buçuk yıl içerisinde bütün zamanımı iyileşmeye çalışarak geçirdim.

Mahkemede gerçekleştirilen her bir konuşma gibi sizin konuşmanız da anlamlı ve etkileyiciydi. Hazırlanma sürecinden biraz bahseder misiniz? Mahkeme salonunda teröristle göz göze geldiğinizde neler hissettiniz?

Savunma hazırlamak uzun zamanımı aldı. Bu süreçte arkadaşlarım, çocuklarım ve eski eşimin çok desteği oldu. Çünkü yaşadığım travma yüzünden konsantrasyon sorunu yaşıyordum. Hatta ilk zamanlarda kısa süreliğine hafıza kaybı yaşamıştım. Adalet Bakanlığının bizlere vermiş olduğu örnek formata göre, polis departmanının bize yardım etmek üzere görevlendirmiş olduğu polislerin de yardımı ile konuşmamın bir iskeletini oluşturdum ve eski eşimin gramer yardımı ile duygu ve düşüncelerimi yazıya döktüm.

Bu konuşmayı hazırlarken, Adalet Bakanlığı görevlileri teröristin yüzüne okuyup okumayacağımı sorduklarında bir saniye bile düşünmeden okuyacağımı ve ona mesajımı iletteceğimi belirttim.

Mahkeme günü gelip çıktığında çok karışık duygular içindeydim. Heyecan, stres, endişe, gerginlik, öfke, nefret; hepsi bir aradaydı. Mahkeme salonunda yerimizi alarak çocuklarım, kardeşim Murat ve eski eşim ile birlikte beklemeye başladık. Teröristin içeri girdiği ilk anda kalp atışlarım ve nefes alışım hızlandı. Gözlerimi ayırmadan teröriste bakmaya başladım. Terörist, gözlerini terör mağdurlarının olduğu bölgeye çevirdiğinde onunla göz göze geldik. Bu, mahkeme salonunda ilk göz göze gelişimiz oldu ve benim sıram gelinceye kadar

birçok kez göz göze geldik. Asla gözlerimi kaçırmadım ve dik durdum.

Terörist sürekli bizim bulunduğumuz bölgeye bakıyordu. Benim sıram geldiğinde çocuklarım ve kardeşimle yerimizi aldık.

Konuşmamı teröristin gözlerinin içine bakarak okudum. Teröriste ve onun hasta ideolojisini destekleyenlere iletilmesi gereken mesajı verdiğime inanıyorum.

Çünkü konuşmamı okuduğum sırada teröristin vücut dili savunmamdan etkilendiğini gösteriyordu. Konuşmamı son kelime “Kia Kaha” yani “güçlü kal” diyerek bitirdiğimde, omuzlarımdan büyük bir yük kalktı ve büyük bir rahatlama hissettim.

Karar duruşmasında hâkimin nihai kararını okumasının ardından, teröristin hak ettiği ve alması gereken cezaı duyduğumuzda, ben ve ailem başta olmak üzere, tüm mağdur ve aileleri büyük bir sevince boğulduk. Böylelikle, Yeni Zelanda tarihinde ilk defa yaşanan bu terör olayının ve ırkçı ideolojilerin Yeni Zelanda da asla kabul edilemeyeceği, verilen ceza ile tescillenmiş oldu. Ben de üzerime düşen görevimi hakkıyla yerine getirmenin huzuru ile o gece çok rahat bir uyku çektim, 18 ay sonra uyduğum en güzel uykuydu.

Bundan sonraki süreçte hayata dair bakış açınızdan ve neler yapmak istediğinizden bahsedebilir misiniz?

Bundan sonraki süreçte hayata dair bakış açım oldukça pozitif. Savunmamda da söylediğim üzere, güneşli

bir günde sahilde özgürce yürüyebilmenin sevincini ve huzurunu yaşayacağım.

İyileşme sürecinden sonra çok sevdiğim futbola geri döneceğim. En önemlisi ailem ve sevdiklerimle daha fazla zaman geçireceğim. Şu an bekarım ama kim bilir, belki de tekrar hayırlı bir kısmet bulursam evlenebilirim.

Temel Bey, tekrar çok teşekkür eder, sağlık ve esenlik dolu bir ömür geçirmenizi dileriz.

Sağ olun ben de teşekkür ederim, size de hayırlı çalışmalar diliyorum.

Balkan Göçmeni Değil, Muhaciri Olarak: SABAHADDİN ZAİM

Doç. Dr. Faruk TAŞÇI
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

Bir insan hakkında bir şeyler söylemek, yazmak ya da ötesinde hüküm vermek kolay değildir. Hele bu insan, Prof. Dr. Sabahaddin Zaim Hoca gibi nev'i şahsına münhasır biri ise daha da zordur. Ancak yine de işi kolaylamak istenirse, asgari üç hususun varlığı gereklidir: i) O kişi ile birebir hemhâl olmak, ii) O kişi ile hemhâl olanlarla hemhâl olmak veya onlardan duymak ve iii) O kişi ile ilgili araştırmalar veya okumalar yapmak. Bu çerçeveden bakıldığında Hoca hakkında bir şeyler söylemem veya yazmam, mümkün ve dolayısıyla ahlaki görünmektedir, zira hem kendisi ile hemhâl olmuşluğum vardır hem hemhâl olanlar ile haşır-neşirliğim devam etmektedir ve hem de kendisi hakkında araştırmalarım ve okumalarım sürmektedir. O halde, birkaç kelam edeyim:

Öncelikle, Hoca nev'i şahsına münhasır biridir. Bu durum, en başta “kavramlar” ile (aslında kendisi “mefhum” demektir) başlamaktadır. Hoca, Prof. Dr. Ayhan Songar’a atıfla “Fikirler mefhumlarda ifade edilir, mefhumlar doğru ifade edilirse, fikirler doğru geliştirilebilir.” demek suretiyle meselenin önemine işaret etmekte ve günümüzde bu anlamda bir “mefhum anarşisi” olduğunu düşünmektedir.

Bu minvalde, “göçmen” ile “muhacir” ayrımını yapmaktadır. Hoca’ya göre ikisi aynı anlama gelmemektedir: “Göçmen değil, muhaciriz. Biz, Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) hicretini takip eden muhacirleriz. 1950'den sonra gelenlere göçmen diyorlar.”

İşte bu noktada Hoca'nın serüveni başlar. Hoca, Balkan Harbi nedeniyle Türkiye'ye hicret eden muhacir bir ailenin muhacir çocuğudur. Balkan Harbi ve sonrasında Osmanlı yıkılınca, 1934 yılında Türkiye Cumhuriyeti topraklarına yani asli vatana hicret eder Hoca'nın babası. Hoca ise henüz küçük bir çocuktur.

Öte yandan Hoca, esasında Osmanlı dönemi Balkan fetihleri sonrasında Konya'dan ve Kafkasya'dan Balkanlar'a yerleştirilmiş bir soydan gelmektedir. Kendi ifadesi ile Balkanlar'a nereden ve ne zaman geldiklerine dair kırk-elli yıldır araştırma yapmıştır. Araştırmasının neticesine göre, Hoca'nın kökeni baba tarafından 17. yüzyılda Konya'ya dayanıyor. Yani Konya'da Balkanlar'a yerleştirilen köklü ailelerden biri, Hoca'nın büyük dedesi Osmanlı ordusundaki sipahilerden biri olan Aslan Zaim; İştîp'te zeamet sahibi olduğu için “zaim” denmiştir kendisine.

Balkanlar'ın fethi için muhacir olan bir sipahi. Hoca, anne tarafından ise 17. yüzyılda Kafkasya'dan Balkanlar'a hicret eden muhacir bir ailedendir, dedesi "Kara Otmanlı" lakaplı Ali Ağa'dır. Dolayısıyla Hoca, anne ve baba tarafından muhacir bir ailenin çocuğudur.

Muhacir olması hasebiyle de Balkanlar'dan hiç kopmamıştır. Örneğin, doğmuş olduğu yerle irtibatı derindir. Doğduğu evi, detaylarına kadar hatırlar. Kendi ifadesi ile "Evimizin büyük bir avlusu vardı. Bu avlu, caddeye bakar, içeriye girmek için büyük sürgülü kapılardan geçilirdi. Çalışanların oturduğu mekân, avluya girer girmez evin sağ tarafındaydı. Ahırın üstü, selamlık kısmıydı. Avludan sonra ikinci bir sürgülü kapıdan geçilir, iç bahçeye, harem kısmına girilirdi." İşte bu evi, Hoca ömrünün son demlerinde, yani 2006 yılında son bir kez ziyaret etmiştir.

Başka bir ifade ile Hoca, evine yani Balkanlar'a olan sevgisi ve bağı, son nefeslerine kadar devam eden bir muhacir, bir Evlâd-ı Fatihân'dır. Osmanlı sonrası Yugoslavya döneminde "Site Türtsi İyodia Asia! (Türkler Asya'ya!)" sloganlarına maruz kalmış biri olarak, Balkanlar'ın önemini ömür boyu gündeminde tutmuş, akademik çalışmalarında muhacirlik ve Balkanlar'ı kalemle aldığı gibi, bizzat Balkanlar ile ilgili kurum ve kuruluşlar ile temasını sürekli devam ettirmiştir.

Hoca, kendi ifadesiyle sade mümindir ve mümin kimliğinden dolayı Türk ve İslam dünyasıyla da temasları geniştir. İlim ehli olmasından kaynaklı olarak her kesimle ilişkisi doğaldır. Bu nedenle olsa gerek, kendisini Anadolu'ya hapsedip, bunun dışındaki "bizim olan her şeyle" ilgilenmekten kaçınmaya karşıdır; bizzat kendisi

Kuzey Makedonya

hepsiyle ilişki kurmuştur. Kendi ifadesi ile “acı konuşmaktan kaçınmamak gerekirse, kendisini Anadolu’ya hapseden bu zihniyeti, yurt içinde kendi milletine, yurt dışında da hem milletin bakiyelerine hem de kültür ve hatırasına yabancı bir zihniyet olarak tasvir etmek gerekiyor.” Bunun manası, Hoca’nın Türk ve akraba topluluklar ile gönül coğrafyamızla temas halinde olmanın ne anlama geldiğini çok iyi bildiği ve bunun için elinden geleni yaptığıdır. Öte yandan Hoca için “Türklük”, ilk akla gelen şekliyle etnik bir anlam ifade etmektedir. Bu durumu Hoca Osmanlı sonrası Arnavut coğrafyası için şu şekilde ifade etmektedir: “Eskiden hiç kimse ‘Ben Arnavut’um’ demezdi, ‘Müslümanım’ derdi. ‘Müslüman’ dendiği zaman da ‘Türk’ diye düşünülürdü. Kimse de ‘Türk’ ifadesini etnik anlamda dü-

şünmezdi. Osmanlı’nın, Türkiye’nin vatandaşı şeklinde düşünülürdü.” Bu anlamda Hoca için Balkanlar, Osmanlı’dır, Türkiye’dir, Türk’tür, Müslüman’dır ve buna göre hareket edilmelidir.

Sonuçta, bir Evlâd-ı Fatihân olan Hoca, Balkanlar’ın önemini bilmiş ve bilinmesi için gayret etmiş biridir. Onu daha yakından tanımak için bizzat kendisi tarafından kaleme alınan "Bir Ömrün Hikâyesi" adlı hatıratını okumak faydalı olacaktır.

AZERBAJYCAN VE DAĞLIK KARABAĞ MESELESİ

Editörler

Sevilay YILDIRIM

E.Elif GÖNÜLLÜ

Ali IŞIK

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Türkiye-Azerbaycan İlişkileri ve Dağlık Karabağ Meselesi

Sevilay YILDIRIM

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu'da Türkiye Cumhuriyeti vücuda gelirken Azerbaycan, Sovyetler Birliği içerisinde yer almış ve ilişkilerdeki en uzun kopuş dönemi yaşanmıştır. Bu sürecin telafisi ise düşünüldüğü kadar uzun olmamış, hem üst düzey hem de toplumsal düzeyde birbirini kardeş olarak tanımlayan iki ülke yaklaşık 70 yıl süren Sovyet hakimiyeti sonrasında kısa sürede Türk dünyasına örnek teşkil edecek bir iş birliği ve dayanışma sergilemiştir. Ortak tarih, kültür ve dil bakımından müstesna ilişkilere sahip olan Türkiye ve Azerbaycan arasındaki iş birliği söylemin çok ötesine geçerek ekonomi, enerji, eğitim, sağlık ve yerel yönetimler dahil olmak üzere pek çok mikro alana yayılmıştır.

İki ülke arasındaki ilişkiler ele alınırken akla Soğuk Savaşın sona ermesiyle başlayan yakın dönem gelse de kuvvetli bağların temeli oldukça eskiye dayanmaktadır. Tarihimizde tartışmalı bir şekilde ele alınan Osmanlı-Safevi mücadelesinin yanı sıra 15. yüzyılda Azerbaycan topraklarından Anadolu'ya ve oradan Balkanlar, Kırım, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya uzanan Halvetiyye geleneğinin kurduğu manevi bağı unutmamak gerekir. Nizami, Nesimi, Fuzuli, Meseti Gencevi, Natevan Ahmet Cevat, Samed Vurgun ve Bahtiyar Vahapzade gibi söz ustaları sayesinde de iki toplum arasındaki duygudaşlık sürekli canlı tutulmuştur.

20. yüzyıl hem Osmanlı Devleti hem de Azerbaycan için oldukça çalkantılı süreçleri beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte iki toplum arasındaki ilişkiler de perçinlenmiş, Mirza Feth Ali Ahundzade, Hasan Bey Zerdabi, Ahmet Ağaoğlu ve Mehmet Emin Resulzade gibi aydınlar sık sık Anadolu'ya ziyaretler gerçekleştirmiş, Azerbaycan milli kimlik bilincinin uyanmasında önemli roller oynamış, Anadolu'da Cumhuriyetin kuruluşunda önemli görevler üstlenmişlerdir.

Bu sayede Anadolu ve Kafkaslar arasındaki kader ortaklığı da güçlendirilmiştir. Bunun en güzel örneklerinden birini Balkan Savaşları sırasında Azerbaycan'dan Osmanlı ordusuna katılan askerler ve gönderilen maddi yardımlar oluşturmaktadır. Kafkas Cephesini yakından takip eden Azerbaycanlı aydınlar, 1915 Nevruz Bayramı vesilesiyle, gelirleri savaş mağdurlarına bağışlanacak olan "Kardeş Kömeyi" (Kardeş Yardımı) adlı gazetenin çıkarılmasına karar verirler. Özellikle Doğu Anadolu halkının ihtiyaçlarını karşılama amacı güden bu yardım hareketi Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi tarafından organize edilmiş; çok sayıda sahipsiz çocuk için yetimhaneler kurulmuş ve Ruslara esir düşen Türk askerlerine yardım edilmiştir. Azerbaycan milli marşının ve "Çırpınırdı Karadeniz" şiirinin müellifi Ahmet Cevat'ın da Kars ve Iğdır'a yapılan yardımlar esnasında bölgeyi ziyaret eden heyette yer aldığı bilinmektedir.

FOTOĞRAF AA / ŞEBNEM COŞKUN

1917 Bolşevik Devrimi sonrasında Ermeniler tarafından başlatılan çatışmalar ve Bakü'de yaşanan katliamlar sonrasında Enver Paşa tarafından kardeşi Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusu görevlendirilmiş; Gence ve Nahçıvan üzerinden Bakü'ye giren Ordunun kahramanca mücadelesi ile 15 Eylül 1918'de şehir işgalden kurtarılmıştır.

1130 Osmanlı askeri ve gönüllünün şehit düştüğü noktalar Azerbaycan'ın farklı şehirlerindeki şehitlikler ile nişanelenmiştir. Ayrıca Gence'de Nuri Paşa'nın kaldığı ev de korunmuştur ve bugün müze ev olarak ziyaret edilebilmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının arifesinde 1988 yılında kriz haline gelen Dağlık Karabağ bölgesi, 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan'ın iç ve dış politikasının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün sağlanması hükümetlerin birincil gündemini teşkil etmiştir. Azerbaycan ve Ermenistan arasında SSCB çatısı altında bir iç sorun olarak başlayan anlaşmazlıklar, her iki devletin bağımsızlığını kazanmasının ardından sıcak çatışmalara dönüşmüştür. 1988 yılında başlayan kriz, 1992 yılında Hocalı'da Azerbaycan Türklerine yapılan katliamlar ile zirveye ulaşmış ve 1994 yılında ilan edilen ateşkese kadar Azerbaycan Türklerinin bölgeden göçü devam etmiştir. Dört yıllık dönemin sonunda, yaşanan insanlık dramının yanı sıra Dağlık Karabağ ve çevresindeki yedi bölge dahil olmak üzere Azerbaycan topraklarının %20'si işgal edilmiş, 1 milyona yakın Azerbaycan Türkü yerinden edilmiş, on binlercesi yaşamını yitirmiş, sayısız insan yaralanmıştır.

Savaşın maddi kayıplarını ve Karabağ'daki Azerbaycan mirasına tahribatını ölçmek ise mümkün olmamıştır.

Meselenin kökenleri şüphesiz 20. yüzyıl ile sınırlı değildir. 18. yüzyıldan itibaren Karabağ Hanlığı ve günümüz İran topraklarında hâkim olan Kaçar Hanedanlığı arasındaki yerel mücadeleler, 19. yüzyılda Kafkasya'ya genişleyen Çarlık Rusya'sının Karabağ Hanlığını ele geçirmesi ile sonuçlanmıştır.

FOTOĞRAF AA/VURALELIBOL

1828 Türkmençay Antlaşması ile Karabağ Hanlığı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında 28 Mayıs 1918'de ilan edilen Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin ilanına kadar Rus egemenliği altına girmiştir. Uzun süre Çarlık idaresinde kalan Kafkas ülkeleri (Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan) bağımsızlıklarının Batılı devletler tarafından tanınması ve Rusya'ya karşı ortak direnç göstermek amacıyla aralarındaki sorunların hızlı bir şekilde müzakeresine başlamıştır. Batum'da Haziran 1920'de gerçekleştirilen görüşmelerde Azerbaycan ve Ermenistan temsilcileri arasında uzlaşmaya varılarak Aleksandropol ve Erivan'ın Ermenistan'a verilmesi, bunun yanı sıra Ermenistan'ın Karabağ ve diğer bölgelerde toprak talebinde bulunmaması üzerinde anlaşılmıştır. Söz konusu antlaşma oldukça kısa süreli olmuş, Ermenistan'ın Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'den toprak talepleri ile sonuçlanmıştır. Fakat 1920 Paris Barış Konferansında Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin bağımsızlığı Batılı devletler tarafından da tanınmış ve Karabağ'ın Azerbaycan'a ait olduğu teyit edilmiştir. 27 Nisan 1920 tarihinde Azerbaycan'ın Bolşevik egemenliği altına girmesi sonrasında da Ermenistan'ın talepleri devam etmiş; Azerbaycan ve Türkiye karşıtı gösteriler düzenlenmiş, ancak talepleri Komünist Parti Merkez Komitesi tarafından defalarca reddedilmiştir. 1988 yılında Karabağ'ın Ermenistan'a katılması için toplanan dilekçelerle iki toplum arasındaki ilişkiler gerilmiş ve 200 bine yakın Azerbaycanlı Ermenistan'ı terk etmiştir. 1989'da Ermenistan Yüksek Sovyeti ve Dağlık Karabağ Ulusal Konseyinin birleşme kararı almasıyla Azerbaycan-Ermenistan ilişkilerinde tansiyon yükselmiştir. Sonrasında Azerbaycan topraklarının işgal edilmesi ve yaşanan insani kriz, sorunun Ermenistan ile barışçıl çözümünü imkânsız hale getirmiştir.

Sonuç olarak, Dağlık Karabağ sorunu iki ülke arasındaki bir mesele olmaktan çıkmış, uluslararası aktörlerin müdahil olduğu ve bölgesel barışı tehdit eden boyutlara ulaşmıştır.

Uluslararası örgütler tarafından 1992 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi çatısı altında ABD, Fransa ve Rusya'nın dahilyle başlayan görüşmeler barışın tesisine katkı sunamamıştır. İran'ın da iki ülke devlet başkanlarını davet ederek ev sahipliği yaptığı toplantılar esnasında ateşkes Ermenistan tarafından sıklıkla ihlal edilmiş ve bu durum barışçıl girişimlerin Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün sağlanmasına katkı sunmayacağına önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir.

2020 Temmuz ayından bu yana yaşanan çatışmalar sonrasında önemli bir üstünlük kazanan Azerbaycan, bölgede barışın tesisi ve etkin bir arabuluculuk için Türkiye'nin süreçte yer almasının önemini vurgulamıştır.

Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak Karabağ sorunun çözümüne yönelik girişimleri Ermenistan tarafından reddedilmiş ve arabulucu rolü üstlenmesi engellenmiştir. Hocalı katliamı sonrasında, sorunun devam ettiği yaklaşık 30 yıllık süreçte, Türkiye tarafından Azerbaycan'a her konuda destek sağlanmıştır. Özellikle ilk yıllarda yerinden edilmiş kişilere insani yardım sağlanmış ve bütün uluslararası platformlarda Azerbaycan'ın haklı davası savunulmuştur. 1993 yılında Kelbecer'in işgali ile de Türkiye Ermenistan ile karasınırını kapatmıştır.

1990'lı yılların sonunda iki dost ülke Türkiye ve Azerbaycan arasında petrol, doğalgaz ve demiryolu hatlarının kurulması için başlatılan ortaklıklar 2000'li yılların başında hayata geçmeye başlamış ve bu sayede hem Türkiye'nin enerji ihtiyacı karşılanmış hem de Azerbaycan kaynaklarının uluslararası piyasalara çıkışı sağlanmıştır. İki ülke arasındaki girişimlerin Gürcistan'ı da içine almasıyla, Güney Kafkasya'da üç ülke arasında ortak faydaya dayanan bir iş birliği zemini oluşturulmuştur. Enerjinin yanı sıra, Türkiye ve Azerbaycan arasında gümrük, ticaret, askeri güvenlik, savunma, vize muafiyeti, eğitim ve kültür alanlarında çok sayıda anlaşma imza altına alınmıştır.

Yurtdışı Türkler ve Topluluklar Başkanlığı tarafından eğitim, kültür ve diaspora alanlarında 2010'dan bu yana Azerbaycan'la ortak çok sayıda çalışma yapılmıştır.

1992 yılında bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinin insan kaynağının yetiştirilmesi amacıyla başlatılan "Büyük Öğrenci Projesi" kapsamında ülkemiz yükseköğretim kurumlarında eğitim almak üzere binlerce Azerbaycanlı öğrenci burslandırılmıştır. 2012 yılından itibaren "Türkiye Bursları" markasıyla devam ettirilen süreçte de Azerbaycan, en çok burs hakkı kazanan ülkelerin başında gelmektedir. YÖK istatistikleri incelendiğinde Azerbaycan uyruklu öğrenciler 17 bin kişiye ulaşan sayıları ile Türkiye'de yükseköğrenim gören en kalabalık uluslararası öğrenci grubunu oluşturmaktadır.

Şüphesiz bu durum bir tesadüfe dayanmamaktadır. Azerbaycanlı gençlerin dil ve kültür bariyerine takılmadan eğitim hayatlarına odaklanabilme imkânı bulabilmesi, coğrafi yakınlık, dostane ilişkiler ve ailelerin Türkiye'ye duydukları güven bu ilginin itici faktörlerini oluşturmaktadır.

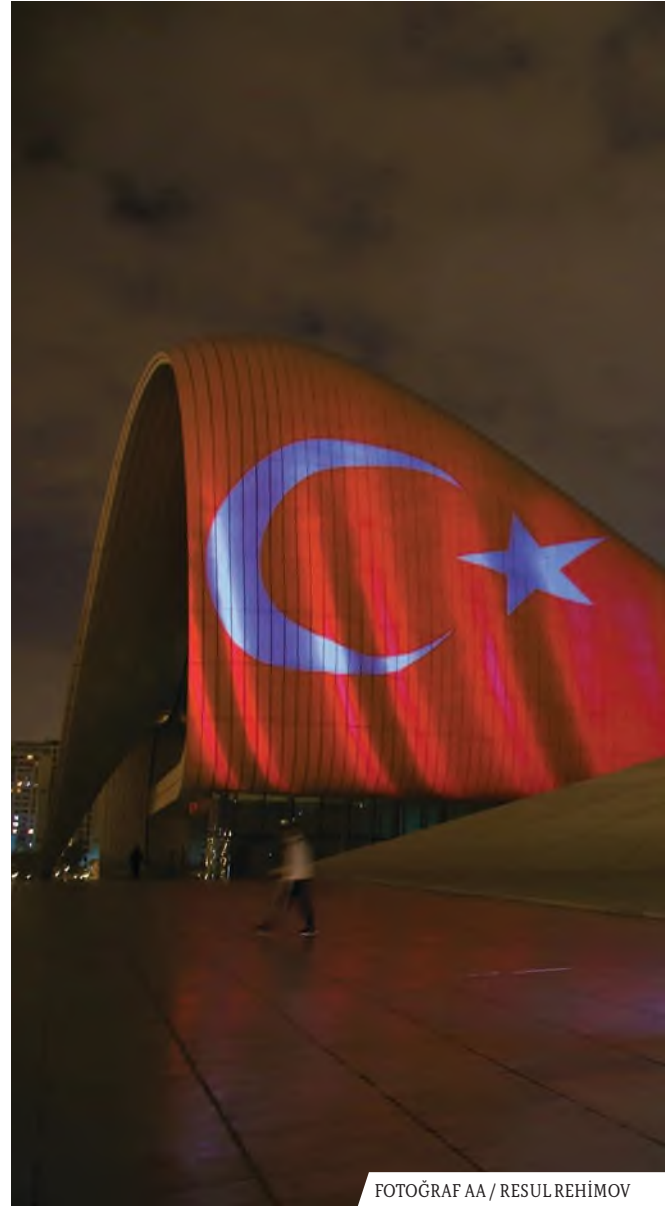
Geçtiğimiz 28 yıllık süreçte Türkiye'de burslu ve kendi imkanlarıyla eğitim alan Azerbaycanlı mezunların sayısının 125 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakama mesleki eğitim, dil kursu ve kısa süreli eğitimler de dahil edilmektedir. Azerbaycanlı Türkiye Mezunları eğitim, sağlık, bürokrasi, dış politika, siyaset, ordu ve ekonomi gibi birçok alanda üst düzey görevler üstlenmekte ve iki ülke tecrübesinin önemli taşıyıcıları olarak ilişkilere önemli katkılar sunmaktadırlar.

Türkiye Mezunlarının ülkelerine sağladıkları katkının son somut örneği Harp Akademilerimizden mezun Azerbaycanlı askerlerin cephede gösterdikleri başarılarla vücut bulmakta ve söz konusu başarılar her iki ülke için gurur kaynağı olmaktadır. Türkiye Mezunları arasındaki dayanışmanın artırılması ve ülkemizde eğitim görece aday öğrencilere örnek teşkil etmeleri amacıyla YTB tarafından mezun buluşmaları düzenlenmekte, mezunlarımızın bir araya geleceği kurumsal platformlar desteklenmekte ve Türk yatırımcılarla ortak çalışmalarını tesis etmek için iş forumları gerçekleştirilmektedir.

Kültürel ve sosyal alanda yapılan faaliyetler ağırlıklı olarak ortak değerlerimizin ortaya çıkarılması, akademik yayınların desteklenmesi, iki ülke gençlerinin birbirlerini yakından tanıması amacıyla kültürel hareketlilik programlarının düzenlenmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Projeler kapsamında lise ve üniversite gençlerinden oluşan gruplar Kafkas İslam Ordusunun rotasından Çanakkale'yi ziyaret etmişlerdir. Aynı şekilde ülkemiz gençlerinin kardeş Azerbaycan'ın tarihindeki elim olayları anlamaları ve dayanışma göstermeleri amacıyla izci gençler Bakü'de Hocalı Şehitlerini Anma Yürüyüşü düzenlemiştir. Azerbaycan'ın daha yakından tanıtılması amacıyla yapılan akademik çalışmalar ve Karabağ sorununu gündeme alan çok sayıda konferans ve sempozyum desteklenmiştir.

Son yıllarda iki ülke arasında gelişen yeni alanlardan birini de diaspora alanındaki iş birliği oluşturmaktadır. Yurtdışında yaşayan Türkiye ve Azerbaycan vatandaşlarının buldukları ülkelerde dayanışma içinde olmaları, ortak sorunlara birlikte çözüm üretmeleri ve kültürel kimliklerini yaşatmaları için sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği tesis edilmektedir. Türk Konseyi çatısı altında da yürütülen diaspora çalışmaları Azerbaycan ve Türkiye diasporalarının yanı sıra Kazakistan, Kırgızistan ve daha sonra üye olan Özbekistan vatandaşlarını da kapsamaktadır. YTB tarafından diaspora alanında sahip olunan tecrübenin kardeş ülkelerle paylaşılması ve farklı coğrafyalarda etkin olan diaspora topluluklarında anavatana ve Türk dünyasına yönelik bilincin canlı tutulması temel hedeflerdendir. YTB ve Azerbaycan Diaspora Komitesi arasında 2018 yılında imzalanan iş birliği ile vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı ülkelerde, aktif faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları için eğitim ve kültürel programlar düzenlenmekte, bu sayede "kardeş diaspora" anlayışının gelişimine de katkı sunulmaktadır.

Ermenistan'ın Azerbaycan ve Dağlık Karabağ'da ateşkesi ihlal ederek Temmuz 2020 itibariyle Azerbaycan topraklarına yönelik başlattığı saldırılar ve 27 Eylül tarihinde başlayan provokasyonlarıyla, iki ülke arasında meydana gelen 44 günlük savaşın Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü açısından önemi büyüktür. 44 gün süren savaşta, Bayrak Günü arefesinde Karabağ'ın incisi olarak tarif edilen Şuşa şehri işgalden azat edilmiş ve 9 Kasım 2020 tarihinde Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü sağlama konusunda önemli başarılar elde ettiği anlaşma imzalanmıştır. Savaşta şehit düşen askerlerimizi saygıyla yad ediyor ve gazilerimize acil şifalar diliyoruz.

FOTOĞRAF AA / RESUL REHİMOV

FOTOĞRAF AA / ARİF HÜDAVERDİ YAMAN

Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Bağlamında Karabağ'ın İşgali Sorunu

Kenan ASLANLI

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Ermenilerin Karabağ'a Yerleştirilmesi ve Bölgedeki Nüfus Hareketleri

Bölgesel nüfus politikaları ile yapay bir gerçeklik oluşturarak Güney Kafkasya'da, tarihi Türk topraklarında Ermeni devleti kurma stratejisi, Karabağ sorununu ortaya çıkaran temel etken olmuştur. İran ve diğer bölgelerden çok sayıda Ermeni kökenlinin Azerbaycan'ın stratejik açıdan önemli Karabağ bölgesinin esasen dağlık kesimine yerleştirilmesi politikası 19. yüzyılın başlarında başlamıştır.

O dönemde bölgenin zengin doğal kaynaklarının kontrolünü ele geçirmek isteyen Çarlık Rusyası, 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyılın başlarında Türkiye ve İran'a karşı savaşta Ermenileri siyasi bir araç olarak kullanmıştır.¹ Karabağ ve İrevan'ın coğrafi konumu nedeniyle hem Osmanlı'ya hem de İran'a açılan bir kapı olduğu ve Rusya'nın bölgedeki konumunu bir Ermeni devleti kurarak güçlendirme stratejisi son 200 yıldır aşama aşama uygulanmaktadır.

19. yüzyılın başlarında Çarlık Rusyası tarafından ele geçirilene kadar Karabağ bölgesi çeşitli Azerbaycan devletlerinin bir parçası olmuştur. 14 Mayıs 1805'te Karabağ Hanı İbrahim Han ve Rus imparatorunun temsilcisi Sisianov arasında "Kürekçay Antlaşması" imzalanmış, bu anlaşma ile Karabağ Hanlığı Rusya'nın egemenliği altına girmiştir. 18 Ekim 1813 tarihinde Rusya ile İran arasında imzalanan "Gülistan Antlaşması", Nahçıvan ve İrevan Hanlıkları dışında, Kuzey Azerbaycan Hanlıklarının da Rusya'ya ilhakını hukuki olarak onaylamıştır.

İkinci Rus-İran Savaşı'nı (1826-1828) sona erdiren 10 Şubat 1828 tarihli "Türkmençay Antlaşması" uyarınca, Azerbaycan Türklerinden Kaçar Hanedanı tarafından yönetilen İran, Nahçıvan ve İrevan Hanlıkları da Kuzey Azerbaycan'dan çekilmiştir.

Gülistan ve Türkmençay Antlaşmalarının imzalanmasından sonra, Ermenilerin Azerbaycan topraklarına hızlı bir şekilde yerleştirilmesi ve yapay bir Ermeni bölgesi oluşturma çalışmaları hızlanmıştır. 1828 ve 1830 yılları arasında Karabağ'ın dağlık kesimine 200 binden fazla Ermeni yerleştirildiği bilinmektedir. Bu amaçla 1828 ve 1911 yıllarında Rusya tarafından İran ve diğer bölgelerden 1 milyondan fazla Ermeni getirilerek Azerbaycan'a yerleştirilmiştir.²

Karabağ bölgesine Ermenilerin yerleştirilmesinden sonra, nüfusun etnik yapısı çarpıcı bir biçimde değişmiştir. Bu göçler sonucunda 1832 yılında Karabağ'ın dağlık kısmının nüfusunun yüzde 65'ini Azerbaycan Türkleri, yüzde 35'ini Ermeniler oluşturuyordu. Rusya'da 1897 yılı nüfus sayımına göre bu rakamlar yüzde 45 ve yüzde 53 iken 1917 yılında bölgenin Türk nüfusu yüzde 40'a düşmüştür. Ermenistan'ın 1918 ve 1920 yıllarında Azerbaycan'da yaptığı katliamlar Karabağ'ı da kapsamaktaydı ve bu katliamlar oradaki Türk nüfusunu etnik temizliğe maruz bırakmıştır.

7 Temmuz 1923 tarihinde Karabağ'ın dağlık kesiminde "Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi", idari merkezi Hankendi olmak üzere kurulmuş ve Eylül 1923'te Bolşevik Lider Stepan Şaumyan'ın onuruna Hankendi şehrinin adı Stepanakert olarak değiştirilmiştir.

Bundan önce 1920 yılında Karabağ ile Nahçıvan arasındaki tarihi Azerbaycan Türk toprakları olan Zengezur Bölgesi Ermenistan'a verilmiştir.

Böylelikle 1922 yılında Sovyetler Birliği kurulduktan hemen sonra, 1923 yılında Ermenilerin baskısı ile Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'nin kurulmasıyla bölgedeki Ermeniler ilk kez yasal statü kazanmışlardır. Bu sırada büyük bir tarihi adaletsizlik yaşanmış ve Karabağ'ın dağlık ve ova kesimleri yapay olarak birbirinden ayrılmıştır. Bu adımla, bölgede Ermeni nüfusunun çoğunluğu elde etmesi için elverişli koşullar yaratılmış ve Azerbaycanlıların demografik konumu ciddi şekilde zarar görmüştür.

1926, 1959, 1970, 1979 ve 1989 yıllarında yapılan nüfus sayımlarına göre Dağlık Karabağ'da Azeri ve Ermenilerin oranları, sırasıyla yüzde 10,1 ve yüzde 89,1; yüzde 13,8 ve yüzde 84,4; yüzde 18,1 ve yüzde 80,5; yüzde 23,0 ve yüzde 75,9; yüzde 22 ve yüzde 77 idi.³

1828 yılında Marağa'dan Karabağ'ın dağlık kesimine yerleşen Ermeniler 150 yıl sonra, yani 1978 yılında Sovyet döneminde, Dağlık Karabağ'ın Ağdere bölgesine yerleşimlerinin anısına bir anıt dikmiş, anıtın üzerine Ermenice "Marağa-150" yazısı yazılmıştır.⁴ 1980'lerin sonlarında Azerbaycan'dan toprak talebinde bulduklarında ise bu anıtı kasıtlı olarak yok etmişlerdir.

1980'li Yılların Sonu ve 1990'lı Yılların Başında Yaşanan Karabağ Savaşı

1980'lerin ikinci yarısında Ermeniler, dış güçlerin yardımıyla, "Büyük Ermenistan" fikrini uygulamak için Sovyetler Birliği'nin "açıklık", "yeniden yapılanma" ve "demokrasi" sürecini kullanarak Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesi üzerindeki toprak taleplerini yeniden ileri sürmüştür.

SSCB'nin dağılma arifesinde saldırgan Ermenistan, Ermenilerin yapay nüfus çoğunluğu kazandığı Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan'dan ayrılarak Ermenistan ile birleşmesi fikrini yaymaya ve bu yönde kararlar almaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, Azerbaycan Türkleri de Ermenistan'dan kovulmaya başlanmıştır. Eski SSCB'nin himayesi ve Ermenistan parlamentosunun gizli bir kararı ile, 1988 yılında Azerbaycan Türklerinin yaşadığı 260'tan fazla yerleşim yeri boşaltılmış ve 200 binden fazla Azerbaycan Türkü bu bölgeden Azerbaycan'a sürülmüştür. Ermenistan'ı Azerbaycan Türklerinden temizleme eyleminde 216 Azerbaycanlı vahşice öldürülmüş, binlerce kadın, çocuk ve yaşlı yaralanmış ve on binlerce ailenin malları yağmalanmıştır.

Şubat 1988'de, Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi Halk Temsilcileri Konseyi'nin Ermeni asıllı temsilcileri, Dağlık Karabağ'ı Azerbaycan'dan ayırmak ve Ermenistan ile birleştirmek için talepte bulunmuştur. Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan'dan koparılarak Ermenistan'a ilhakkına ilişkin 20 Şubat 1988 tarihli müracaata yanıt olarak Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Konseyi ve SSCB Yüksek Konseyi Başkanlığı 17 Haziran ve 18 Temmuz 1988 tarihli kararları kabul etmemiştir. Bu kararlarda, Sovyetler Birliği Anayasasına dayanarak, Dağlık Karabağ'ın Ermenistan'a verilmesinin kabul edilemez olduğunu beyan edilmiştir. Ermenistan, Karabağ'ın Azerbaycan'dan ayrılması için farklı girişimler gerçekleştirmiştir. Örneğin, Ermenistan yasama kurumu 1 Aralık 1989 tarihinde "Ermenistan ile Dağlık Karabağ'ın birleştirilmesi"ne ilişkin bir karar almıştır.⁵

26 Kasım 1991'de Azerbaycan yasama organının kararı ile Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'nin idari-bölgesel bir birim olarak verilmiş olan hukuki statüsü kaldırılmıştır.

Hukuki alanda istediğini elde edemeyen Ermenistan, silahlı çatışma ve işgal politikası yürütmeye başlamıştır. Dağlık Karabağ bölgesinin yanı sıra (4.400 kilometrekare) ve bu bölgenin topraklarının dört katı büyüklüğünde bulunan Laçın, Kelbecer, Ağdam, Fuzuli, Cebrayıl, Kubatlı ve Zengilan bölgeleri de 1992 ve 1993 yıllarında işgal edilmiştir.⁶ Bütün bu bölgeler Ermeniler tarafından etnik temizliğe maruz bırakılmıştır.

Ermenistan'ın toprak iddia ettiği Dağlık Karabağ'daki 120 bin kişilik Ermeni nüfusunun "kendi kaderini belirleme girişimi" olarak tanımlanan bu süreç, 1 milyondan fazla insanın (toplam Azerbaycan nüfusunun yüzde 15'i) işgal altındaki Azerbaycan topraklarından zorla çıkarılmasına yol açmıştır. Azerbaycan topraklarının yüzde 20'sinin Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından işgali sonucunda, yaklaşık 900 yerleşim, 22 müze ve 4 sanat galerisi, 9 tarihi öneme sahip saray, müzelerde yer alan 40 bin eser, 44 dini anıt ve 9 cami yıkılıp yakılmış ve yağmalanmıştır. Ayrıca 927 kütüphanede yer alan 4,6 milyon kitap ve değerli tarihi el yazması imha edilmiştir.

Ermenistan devletinin terör ve soykırım politikası, kendi topraklarında ve işgal ettiği topraklarda, ayrılıkçı rejim tarafından; yolcu otobüslerinde, yolcu ve yük trenlerinde, Bakü metrosunda, hava taşımacılığında, yolcu vapurlarında, yerleşim yerlerinde, sivil ve devlet tesislerinde terör eylemleri gibi çeşitli şekillerde sürdürülmüştür. 1.200 kişinin ölümüne ve 1.700 kişinin yaralanmasına neden olan bir dizi terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Ermenilerin izlediği bu saldırı politikalarına katliamlar da eşlik etmiştir.

1988 ve 1993 yılları arasında Ermeni askerlerinin saldırıları sonucunda 20 bin Azerbaycan Türkü öldürülmüş, 50 binden fazla kişi yaralanmıştır.⁷ Çatışmalarda 5 bin kişi kaybolmuş, 1.400'e yakın kişi Ermeni esaretinden kurtarılmıştır. Azerbaycanlı 800 kişi ise halen Ermenistan'da esir hayatı yaşamaktadır ya da sonraki yıllarda yapılan işkencelerle vahşice öldürülmüştür.

20. yüzyılın sonunda Ermeniler tarafından Hocalı'da işlenen soykırım, insanlığa karşı işlenen en ağır suçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu olaylar, sivillerin soykırımı olarak savaş tarihine geçmiş ve tüm dünyada yankı bulmuştur.

1992 yılına kadar Hocalı'da 7 bin kişi yaşamaktaydı. 1992 yılı 25-26 Şubat tarihlerinde Ermenistan silahlı kuvvetleri, dağılan SSCB'nin Hankendi'de konuşlanmış 366. Alayının yardımıyla silahsız sivillerin yaşadığı ve kuşatma altındaki Hocalı şehrine saldırmıştır.⁸

9 Şehir, 26 Şubat 1992 tarihinde Ermeni işgalciler tarafından tamamen işgal edilmiş ve bir gecede tüm Hocalı şehri yakılıp yıkılmıştır.

Ermenistan ve Karabağ bölgesinde yaşarken mülteci duruma getirilmiş ve zorla yerinden edilmiş kişiler geçici olarak 62 şehir ve ilçedeki 1.600'den fazla tesise yerleştirilmiştir. Karabağ'ın işgalinin ve bunun sonucunda ortaya çıkan tahribatın Azerbaycan ekonomisine verdiği zararın 300 milyar dolardan fazla olduğu tahmin edilmektedir.

İşgalci bir güç olarak Ermenistan'ın izlediği saldırganlık politikası, 30 yılı aşkın süredir dünya kamuoyunun gözleri önünde devam etmektedir. Azerbaycan, işgal sorununun çözümüne yönelik öncelikle barış seçeneğini tercih etmiştir, ancak toprak kaybedilmesi ve etnik temizlik politikasını da kabul etmeyeceğini uluslararası mecrada açıkça dile getirmiştir.

FOTOĞRAF AA / ABDULHAMİT HOŞBAŞ

Karabağ'ın İşgalinin Uluslararası Boyutu ve Farklı Aktörlerin Tutumu

SSCB'nin çöküşü ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yeniden bağımsızlığını kazanmasının ardından, Dağlık Karabağ dahil eski Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin sınırları, ülkenin uluslararası sınırları olarak tanınmış ve uluslararası hukuk tarafından kabul edilmiştir. Bu durum, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Dağlık Karabağ ve çevre bölgelerindeki çatışmalar ve Ermenistan işgalinin durdurulması çağrısı ile bağlantılı olarak kabul edilen BM Güvenlik Konseyinin 822, 853, 874 ve 884 numaralı kararlarına da yansımıştır. BM Güvenlik Konseyinin söz konusu kararları, Azerbaycan'ın uluslararası sınırları içerisinde egemenlik, toprak bütünlüğü ve dokunulmazlığını yeniden teyit etmiş ve Ermeni işgal güçlerinin Azerbaycan'ın işgal altındaki tüm topraklarından derhal, tam ve koşulsuz geri çekilmesini talep etmiştir.⁹

2-3 Aralık 1996 tarihli AGİT Lizbon Zirvesi'nde AGİT Minsk Grubu Eşbaşkanları ve AGİT Dönem Başkanı, Dağlık Karabağ sorununun çözümüne temel oluşturması gereken ilkeleri tavsiye etmiş, ancak Ermenistan bu ilkeleri kabul etmemiştir.

Bu ilkeler: Azerbaycan ve Ermenistan'ın toprak bütünlüğünü; Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan toprak bütünlüğü içinde özerk bir yönetim ile kendi kaderini tayin etmesine yönelik yasal statüsünü; Dağlık Karabağ'ın ve işgal altındaki diğer bölgelerin tüm nüfus güvenliğinin garanti altına alınmasını kapsamaktadır. AGİT Minsk Konferansı'na 1 Ocak 1997 tarihinde Fransa, Rusya ve ABD eş başkanlık etmiştir ancak sorunun çözümüne somut bir katkı verebilmiş değillerdir.

Fransa ve ABD, ülkelerindeki Ermeni lobisinin etkisi ile Ermenistan'dan yana tavır almış olsalar da özellikle Azerbaycan'ın sahip olduğu enerji kaynaklarının Avrupa'nın enerji güvenliğindeki rolü ve Azerbaycan'ın jeostratejik önemi sebebiyle zaman zaman dengeli politikalar yürütmek için çaba göstermişlerdir. ABD söz konusu dengeli tutumunu 2020 yılında da sürdürmeye devam etmiş ancak Fransa, 2020 yılının Temmuz-Ekim ayları arasında Karabağ bölgesinde ve iki devletin sınırında çıkan çatışmalarda açık bir şekilde Ermenistan'dan yana tavır almıştır.

FOTOĞRAF AA / BAYRAM ALTUĞ

Dağlık Karabağ sorunu Azerbaycan'ın iç sorunu olarak ortaya çıkmış gibi görünse de Ermeniler bu sorunu uluslararası hale getirmiştir. Önce Sovyetler Birliği düzeyinde ve ardından uluslararası toplumu meseleye dahil etmiş, yurtdışındaki Ermeni diasporası ve lobisinin desteği ve çabasıyla, Rusya, ABD, Fransa ve diğer ülkelerden kendi işgal politikalarına destek almayı başarmıştır. Güney Kafkasya bölgesinde Sovyetler Birliğinin çöküşü sonrasında başat aktör daima Rusya olmuştur.

8 Mayıs 1992 tarihinde İran'ın girişimiyle Tahran'da Azerbaycan ve Ermenistan liderleri arasında üçlü bir görüşme yapılmış, aynı gün Azerbaycan'ın Şuşa şehri işgal edilmiştir. Sonraki görüşmelerde Ermenistan tarafının, Azerbaycan-Ermenistan sınırı boyunca ve Karabağ'ın dağlık kesimi için ateşkesten farklı bir amacı olduğu ortaya çıkmıştır. Şuşa'nın işgalinin, Tahran'daki Azerbaycan ve Ermenistan liderlerinin görüşmelerine denk getirilmesi ile Azerbaycan tarafında İran'ın bu meselede arabuluculuğu için bir güvensizlik oluşturulmuş oldu. Bu güvensizlik, İran'ın Ermenistan'a yaptığı yakıt ve diğer ekonomik yardımlarla daha da derinleşti.

2020 yılının 27 Eylül tarihinde Ermenistan'ın provokasyonu ile başlayan Azerbaycan silahlı kuvvetlerinin karşı hamle operasyonunda İran'ın net bir tavırla toprak bütünlüğüne kastedilmiş olan Azerbaycan'ın yanında yer alamaması, Karabağ meselesine yaklaşımında tavrının değişmediğinin bir göstergesidir.

Her zaman bölgesel barış ve istikrardan yana tavır alan

Türkiye, Karabağ meselesinde daima Azerbaycan'ın haklı davasının yanında olmuştur. SSCB'nin çöküşü, Türkiye ve Azerbaycan arasında ekonomik, siyasi ve askeri iş birliği için büyük imkanlar açmıştır. Türkiye, bu iş birliğini tüm Güney Kafkasya bölgesine yaymak üzere hem Gürcistan hem de Ermenistan ile ilişkilerini iyileştirmek (Karabağ'ın işgaline son vermek şartıyla) için çaba sarf etmiştir. Ermenistan diğer bölgesel ve küresel güçlerin de tahriki ile Türkiye'nin iş birliği ve Karabağ meselesinde arabuluculuk önerilerini geri çevirmiştir.

Ermenistan, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında neredeyse bir tampon bölge olma arzusunu başarıyla gerçekleştirmeye devam etmektedir.

Batı ülkeleri ise, bölgede Türkiye'nin arabuluculuktan yararlanmak yerine, kendi politikalarını uygulamaktadır. Ancak tüm bu engellemelere rağmen Türkiye, bölgesel enerji ve ulaşım projelerinin önemli bir parçası olmayı başarmıştır. Türkiye, aynı zamanda insani, siyasi, ekonomik, diplomatik, teknik ve askeri desteği ile Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün geri kazanılması için büyük gayret göstermiştir ve göstermeye devam etmektedir.

2020 yılında bölgesel denklem ve jeopolitik düzen anlamında gelinen noktada Güney Kafkasya jeopolitiğinde ve Karabağ meselesinde Türkiye'nin dışlandığı bir çözümün mümkün olmadığı tüm bölgesel ve küresel aktörlerce görülmüştür. Türkiye-Azerbaycan ittifakı Karabağ meselesinin çözümünden sonra da bölgenin kaderinin belirlenmesinde kilit bir rol oynamaya devam edecektir.

FOTOĞRAF AA / YASİN ÖZTÜRK

1. Elchin Ahmedov. Ermenistan'ın Azerbaycanlılara yönelik soykırım ve saldırı politikasının aşamaları. Halk gazetesi. 30.03.2011. <http://www.anl.az/down/meqale/xalqgazeti/2011/mart/164967.htm>
2. Karabağ meselesinin tarihsel yönleri. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı. 2020. <https://mfa.gov.az/az/content/109/munaqisenin-tarixi-aspektleri>
3. Yağub Mahmudov, Karim Shukurov. Karabağ - Gerçek tarih, gerçek olaylar, belgeler. Bakü. 2005 <https://www.virtualkarabakh.az/az/post-item/29/112/ermenilerin-qarabaga-kocurulmesi.html>
4. Ermenilerin Azerbaycan'a karşı asılsız toprak iddialarını ortaya koyan "Marağa-150" anıtı. Azertac. 26.10.2017. <https://bit.ly/3mfpjwD>
5. Karabağ meselesinin yasal yönleri. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı. 2020. <https://mfa.gov.az/az/content/110/munaqisenin-huquqi-aspektleri>
6. Qasim Hacıyev. Dağlık Karabağ Çatışmasının tarihi. 2020. <http://tarixinstitutu.az/page/124/garabagh>
7. Ermenistan tecavüzünün sonuçları ile ilgili istatistikler. Azerbaycan Milli Kütüphanesi. 2020. <http://anl.az/el/emb/QARABAQ/index.htm>
8. Tarihin kanlı hatırası: Hocalı soykırımının üzerinden 26 yıl geçti. Karabakh Today. 26.02.2018 <http://az.karabakh.today/news/history/15536-tarixin-qan-yaddasi>
9. Karabağ sorununun çözüm süreci. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı. 2020. <https://mfa.gov.az/az/content/111/munaqisenin-helli-prosesi>

Karabağ Savaşı'nın Kültürel Miras ve Varlıklar Üzerindeki Etkileri

Karabağ'ın Tarihi Önemi

Sona RZAYEVA

Azerbaycan köklü bir tarihi geçmişe ve zengin kültürel mirasa sahip en eski yerleşim yerlerinden biridir. Çeşitli mimari anıtlar, sanat eserleri, arkeolojik kazılar sonucu elde edilen bulgular ülkenin uzak bir geçmişe ve geniş bir kültürel mirasa sahip olduğunu göstermektedir.

Kültürel miraslar aynı zamanda toplumun geçmişinden haber veren, hafızaları daima canlı tutan arşivlerdir ve toplumun yalnızca tarihini değil, aynı zamanda kültürel değerlerini de yansıtmaktadır. Kültürel değere sahip bu miraslar çoğunlukla Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde bulunmaktadır. Karabağ'ın işgalinin ardından kasıtlı olarak kültürel mirasa zarar verilmesi, yok edilmesi, kentlerin kültürel dokusunun ve arkeolojik özelliklerin değiştirilmesi Azerbaycan kültürüne ve dünya uygarlığına bir darbe olarak değerlendirilebilir. Kültürel birikime yapılan tahribatın maddi boyutlarını belirlemenin zor olmasının yanı sıra bu yıkımın telafisi de bir o kadar zordur. Azerbaycan'ın işgal altındaki tarihi ve kültürel mirasları dünya kültürel mirasının bir parçasını oluşturduğundan bu mirasların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması büyük bir önem taşımaktadır.

Karabağ eski uygarlıkların ilk merkezlerinden biri olması nedeni ile, tarihi ve coğrafi açıdan büyük önem taşıyan bir bölgedir. Bunu dünyanın ilk insan yerleşim yerlerinden sayılan ve 2 milyon yıllık geçmişe sahip olan Azık ve Tağlar mağarası gibi arkeolojik bulgular kanıtlamaktadır.

Bunun yanı sıra, Karabağ eski zamanlarda özellikle Türkler ve Kafkas kabilelerinden müteşekkil, M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllara ait eski Azerbaycan devleti olan Kafkas Albanyası'nın bir parçasıdır. Karabağ Ortaçağ'da kurulan Atabeyler, Eldegizler, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevi devletlerinin bir parçası olarak da tarih sahnesinde kendine yer edinmiştir.

Karabağ'da Alban mimarlığını yansıtan 4. ve 16. yüzyıllara ait birkaç Alban Kilisesi günümüze kadar ulaşmıştır. Aralarında Laçın ilinde bulunan Ağoğlan Monastırı, Kelbecer ilinde bulunan Hudaveng Monastırı, Hovend ilinde bulunan Amaras Monastırı, Akdere ilinde bulunan Kutlu Yelisey Monastırı ve Genceser Monastırı ve diğerleri örnek gösterilebilir. Kafkas Albanyası'nda Doğu Hıristiyan mimarisinin tüm çeşitlerine rastlamak mümkündür. Karabağ'daki Alban haç taşları Hıristiyanlık öncesi inançların ve evreni idrak etmenin belirtilerini kendinde birleştiren işaretlere sahiptir. Bu işaretler, gökle yerin ilişkisi, evren, güneş, ışık ve üretkenliğin (doğurganlığın) sembolüdür.

Karabağ Savaşı

Bilindiği üzere 1987 yılının sonlarından başlayarak Ermenistan'ın, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesine karşı açık toprak iddiaları ve işgalcilik politikaları Karabağ Savaşı'nın başlamasına neden olmuş, bu savaş süresinde, 1992 ve 1993 yılları arasında Azerbaycan topraklarının yüzde 20'sini oluşturan Karabağ bölgesi ve çevresindeki yedi bölge; Kelbecer, Laçın, Gubadlı, Zengilan, Cebrayıl, Fuzuli ve Ağdam Ermenistan tarafından işgal edilmiştir. Karabağ Savaşı'nın Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı etnik temizlik politikasının bir parçası olmasından dolayı sosyo-kültürel sonuçları da çok ağır ve yıkıcı olmuştur.

Uluslararası kurum ve kuruluşların Azerbaycan topraklarının işgalini kınamasına ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1993 yılında Ermenistan'ın işgal ettiği bölgeleri hemen şartsız boşaltmasına dair (822, 853, 884 numaralı) karar almasına rağmen söz konusu kararlar yerine getirilmemiştir. Karabağ bölgesi yaklaşık 30 yıl boyunca işgal altında kalmıştır. Uluslararası kuruluşların hazırladıkları belgelerde, çatışma sırasında uluslararası insani yardım ve insan hakları ihlalleri açık şekilde yer almaktadır. BM Genel Kurulu, 20 Aralık 1993 tarih ve 48/114 numaralı kararında Azerbaycan'da kendi topraklarında mülteci durumuna düşen kişi sayısının bir milyondan fazla olduğunu ve ayrıca Ermenistan tarafından Hocalı katliamının yapılarak 30 binden fazla insanın öldürülmesinin insanlığa karşı işlenen bir suç olduğunu açıkça belirtmiştir.

Karabağ Savaşı sadece on binlerce insanın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanmamış; tarihi ve kültürel miras da yıkılarak, yok edilerek ve çalınarak savaştan nasibini almıştır.

Karabağ Savaşı'nın Kültürel Miras ve Varlıklar Üzerindeki Etkileri

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 2 Ağustos 2001 tarihli, 132 no.'lu kararı ile onaylanan "Dünyaca önem taşıyan tarihi ve kültürel miras ve varlıkların listesi", "Ulusal öneme sahip taşınmaz tarihi ve kültürel miras ve varlıkların listesi" ve "Yerel öneme sahip taşınmaz tarihsel ve kültürel miras ve varlıkların listesi"ne göre işgal altındaki topraklarda kayıtlı olan tarihi ve kültürel miras ve varlıklar da dahil olmak üzere, ülke genelinde kültürel miras ve varlıkların toplam sayısı 900'den fazladır. Bunlardan 13'ü uluslararası (6 mimari ve 7 arkeolojik), 292'si ulusal (119 mimari ve 173 arkeolojik) ve 330'u yerel (270 mimari, 22 arkeolojik, 23 bahçe, park, anıtsal eserler, 15 dekoratif sanat örnekleri) öneme sahip olmak üzere, toplam 635 kültürel miras işgal altındaki bölgelerde yer almaktadır. Karabağ Savaşı sırasında kültürel değere sahip bu miraslar işgalciler tarafından yok edilmiş, zarara uğratılmış veya sahiplenilmiştir. Taşınabilen birçok kültürel değere sahip eser ise Ermenistan'a götürülmüştür. Mimari eserler arasında en fazla zarar gören, yıkılan ve yok edilenler, camiler (67 adet), türbeler ve diğer dini inanç yerleridir. Toplam 67 camiden (Şuşa'da 13, Ağdam'da 5, Zengilan'da 16, Cebrayıl'da 5, Gubadlı'da 8 ve Laçın'de 8) 63'ü tamamen yok edilmiş, 4 caminin (Ağdam Cuma Camii, Aşağı Gövhırağa, Yukarı Gövhırağa ve Saatli Camii) duvarlarını ise uluslararası kuruluşların baskıları sonucu korumak mümkün olmuştur. Bunun dışında işgal edilmiş bölgelerde 40 binden fazla unsurun bulunduğu müzeler de yıkılmış, varlıklarının bir kısmı yok edilmiş, bir kısmı ise Ermenistan'a götürülmüştür.

İşgalciler tarafından yıkılan, tahrip edilen, zarar gören ve sahiplenilmeye çalışılan somut kültürel mirasın bazı örnekleri aşağıda yer almaktadır.

Azık ve Tağlar Mağarası

Dünyanın en eski insan yerleşimlerinden biri olan Azık mağarası, Karabağ bölgesindeki Fuzuli ili yakınlarında yer almaktadır. Azık Mağarası'nda bulunan Neandertal türüne ait insan çene kemiği, tarihsel önem açısından dünyada dördüncü sırada yer alır.

Benzer türden arkeolojik bulgulara Tanzanya, Kenya ve Fransa'da rastlanmıştır. Söz konusu bulgular, Azerbaycan'ın dünyanın eski yerleşim yerleri arasında önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlamak için yeterlidir. Maalesef işgalden sonra uygarlık açısından büyük önem taşıyan bu tarihi mağarada gereksiz kazılar yapmış, mağaranın taşları üzerine isimler yazmaktan çekinmemişlerdir.

FOTOĞRAF AA

Ağdam Cuma Camii

Ağdam ilinde bulunmaktadır. Mescit mimar Kerbelayı Sefihan Karabaği tarafından 1868 ve 1870 yılları arasında yapılmıştır. İşgalden sonra camiye zarar verilerek inek ve domuzların tutulduğu ahır olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Kutlu Musa Türbesi

Ağdam ilinde bulunmaktadır. Türbenin yapımı 1314 yılında tamamlanmıştır. İşgalden sonra işgalciler, türbedeki duvar resimleri ve taşlar üzerindeki yazıları silerek yerine küçük haç resmi ve Ermenice yazılar basarak kültürel mirası sahiplenmiştir.

Ağdam Ekmek Müzesi

1983 yılında faaliyete geçen Ağdam Ekmeği Müzesi'nin, dünyadaki ikinci, SSCB'de ise ilk ve tek ekmek müzesi olduğu bilinmektedir. 1992 yılında işgalciler tarafından yıkılmıştır.

Sarı Aşık'ın Türbesi

Azerbaycan aşık edebiyatının üstatlarından sayılan Sarı Aşık'ın 17. yüzyıla ait olan ve Laçın ilinin Gülebird köyünde bulunan türbesi, Laçın'ın işgalinden sonra Ermeni işgalciler tarafından yıkılmıştır.

Penahali Han'ın Sarayı

18. yüzyılda Ağdam ilinde yapılan bu saray Karabağ Hanı Penahali Han'a ait olup tarihi ve mimarlık açısından büyük önem taşımaktadır, fakat işgalden sonra işgalciler tarafından kullanılmaz hale getirilmiştir.

İmaret Kabristanlığı

18. ve 19. yüzyıllara ait Penahali Han ve oğlu Karabağ Hanı İbrahimhalil Han'ın türbeleri yer almaktadır. Türbenin önünde ise 19. yüzyıl Azerbaycan Şairi Hurşidbanu Natevan'ın büstü yapılmıştır. İşgalden sonraki durumu bilinmemektedir.

Dağı Delen Ferhat Heykeli

Ağdam

İşgalden Sonra, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir daha savaş olmasın temennisiyle yapılan İkinci Dünya Savaşı Anıtı, Ağdam'da bulunmaktadır.

Aşağı Gövher Ağa Camii

Karabağ'ın sonuncu hanı İbrahim Han'ın kızı Gövherga'nın anısına 1874 ve 1875 yılları arasında mimar Kerbelayı Sefihan Karabaği tarafından Şuşa'da yapılmıştır. İşgalden sonra cami ciddi hasar görmüştür.

Yukarı Gövher Ağa Camisi

Yukarı Gövher Ağa Camisi 1883 ve 1884 yıllarında, yani Aşağı Gövher Ağa Camisi'nden yaklaşık sekiz yıl sonra, Gövher Ağa'nın kendi imkanları ile mimar Kerbelayı Sefihan Karabaği tarafından yapılmıştır. 1969 yılından bu yana tarih müzesi olarak kullanılan bu cami, 1992 yılı Mayıs ayında işgalcilerin Şuşa'yı işgal etmesinden sonra yıkılmıştır.

Hacı Kul'un Sarayı

46 oda ve 2 büyük salon ve üç kattan oluşan saray 1851 yılında yapılmıştır ve tarihi-mimari açıdan büyük önem taşımaktadır. Fakat Şuşa şehrinin 1992 yılında Ermeniler tarafından işgal edilmesinden sonra yıkılmıştır.

Hurşudbanu Natavan Hanı

Ünlü Azerbaycan şairi Hurşudbanu Natavan'a ait han, Şuşa'daki 18. ve 19. yüzyıllara ait tarihi yapılar arasında yer almaktadır. İşgalden sonra tahrip edilmiştir.

Molla Penah Vagif'in Müze Türbesi

Ünlü Azerbaycan şairi Molla Penah Vagif'in müze türbesi 1977 yılında şairin mezarı üzerine kurulmuştur. Türbede 80'den fazla eser sergilenmekteydi. İşgalden sonra müze yıkılmış, eserler ise çalınarak Ermenistan'a götürülmüştür.

Saatli Camii

Saatli camii, 1883 yılında yapılmıştır. Mayıs 1992'de Şuşa'nın Ermeniler tarafından işgali sırasında tahrip edilmiştir.

Ağoğlan Manastırı

Ağoğlan Manastırı 5. ve 6. yüzyıllara ait bir Alban manastırındır. Ermeniler Laçın bölgesini işgal ettikten sonra yasa dışı olarak Ağoğlan manastırının mimari yapısında değişiklikler yaparak manastırın duvarları üzerinde bulunan taş yazıları ve Alban dönemine ait pek çok süs ve sembolü tamamen silmiş, Ermeni gregoryen dinine aitmiş gibi göstermek için manastır duvarının çeşitli yerlerine 26 yazı panosu yerleştirmiş, manastırın giriş kapısına 2 adet haç taşı gömmüşlerdir. İşgalden sonra Ermeniler bu manastıra "Cicernavank" ismini vermiştir.

Cicimli Köy Türbeleri

Laçın ilinde bulunmaktadır. 12 ve 13. yüzyıllarda yapılmışlardır. Bugünkü durumları bilinmemektedir.

Hamza Soltan Sarayı

Laçın ilinde bulunmaktadır. 1761 yılında inşa edildiği düşünülmektedir.

Laçın Tarih ve Etnografya Müzesi

Müze 24 oda ve 1 gösteri salonundan oluşmakta ve müzede 5 binden fazla eser bulunmaktaydı. İşgalden sonra eserler yok edilmiş ve müze yıkılmıştır.

Genceser Manastırı

Genceser manastırı Kafkasya Albanyası Katolikosunun ikametgahı olmanın yanı sıra aynı zamanda Alban prens ve katolikoslarının türbesiydi. 13. yüzyılda yapılan Genceser Manastırı Türk-Hıristiyan mimarisinin başyapıtlarından biridir. Akdere ilinin işgal edilmesinden sonra Ermeniler "Kanzasar" ismini vererek manastırı sahiplenmiş ve dünyaya bir Ermeni manastırı olarak tanıtmışlardır.

Hudaveng Manastırı

Azerbaycan'da Hıristiyan mimarisinin en büyük ve en güzel anıtlarından biridir. Efsaneye göre, Kafkasya'daki ilk Hıristiyan misyoner olan Apostol Faddey-Dade bu manastırın içine gömülmüştür. Dolayısıyla, Hudaveng Manastırı'nın 4. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Manastırda birçok yazıt ve kitabe bulunmaktadır. Burada rastlanan Arzu Hatun, Tursun, Seyti, Hasan, Avağ, Şems, Altun, Ağuh, Karagoz gibi isimler, bu yapıyı yapanların etnik kimliklerinin Türk olduğunun bir kanıtıdır. Fakat Ermeniler bu yapıyı da sahiplenerek kendilerine aitmiş gibi tanıtmaktadır.

Kelbecer Tarih ve Etnografya Müzesi

Müzenin dış cephesinde 2037 renk tonunun bulunduğu taşlar kullanılmıştır. İşgalden sonra tahrip edilmiştir.

Memmedbeyli Türbesi

Zengilan ilinde bulunmaktadır, 14. Yüzyılda yapılmıştır. Şu anki durumu bilinmemektedir.

Başikesik Serdabe

Cebrayıl ilinde bulunmaktaydı. 13. yüzyıla aittir. İşgalden sonra tamamen yıkılmıştır.

Hubyarlı Köy Türbesi

Cebrayıl ilinde bulunmaktaydı. 15. yüzyıla aittir. Türbeler işgalden sonra tamamen yıkılmıştır.

Amaras Manastırı

Hocavend ilinde bulunan Kafkas Albanyası Piskoposluğunun merkezi olan Amaras şehrinin kalıntılarıdır. Tarihi bilgilere göre, 4. yüzyılda Amaras'da ilk Hıristiyan tapınağı yapılmış ve Alban piskoposlardan biri buraya gömülmüştür. Bu mezar şu an Amaras Manastırı içindeki serdabededir.

Kalekent Kalesi ve Alban Manastırı

Kale ve manastır Kazak ilinin Ermenistan tarafından işgal edilen Yukarı Eskipara köyünde bulunmaktadır. Kale, Kafkas Albanyası hükümdarlarından birinin ikametgahı olup 6. ve 9. yüzyıllar arasında, manastır ise 6. ve 8. yüzyıllar arasında yapılmıştır.

Ermeniler, kasıtlı olarak Alban eserlerini sahiplenerek Alban mimarisinin ulusal kimliğini değiştirme çabası içindedirler. En fazla sahiplenilme ve değişikliğe maruz kalan eserler bazilika, manastır ve kiliselerdir. Ermeniler bu eserler üzerindeki taş baskı yazıları, süs görüntülerini, sanatsal taş örnekleri ile Hıristiyan dini sembollerini değiştirerek bu eserleri Ermeni kiliseleri ve manastırları olarak takdim etmeye çalışmaktadır. Bu da sonuç olarak tarihin tahrifine yol açmaktadır.

122
123

Karabağ Savaşı sadece somut kültürel mirasın temsilcisi olan mimari eserleri değil, aynı zamanda somut olmayan kültürel miras birikimini de son derece olumsuz etkilemiştir. Yok olan ya da zarar gören sadece cami, türbe, manastır ve müzeler ile sınırlı kalmamış, UNESCO'nun "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine dahil edilmiş Karabağ bölgesine özgü ve kültürel değere sahip halı dokuma sanatı ve Çövken Oyunu da savaşın payını almıştır.

Karabağ'a özgü olan halı dokuma sanatı ve Çövken Oyunu, Azerbaycan'ın diğer bölgelerine buradan yayılmıştır. Karabağ'ın işgalinden sonra bu mirasları koruma ve gelecek kuşaklara aktarma işi artık kaynak bölgede değil, diğer bölgelerde sürdürülmektedir. Oysa yerli halka ait kültürün ve somut olmayan kültürel mirasın, yerel halkın yaşamına ve yaşam koşullarına saygı çerçevesinde korunması gerekmektedir.

Sonuç

Karabağ Savaşı'nın devam ettiği süre zarfında Azerbaycan'ın Karabağ bölgesi ve çevresindeki 7 ilin Ermenistan tarafından işgal edilmesi sonucu Azerbaycan'ın kültürel mirası Ermeniler tarafından kasıtlı olarak tahrip edilmiş, yıkılmış, yok edilmiş, çalınmış, sahiplenilmiş ve kültürel doku değiştirilmiştir. Kültürel mirası yok etme ve sahiplenme Azerbaycan Türklerinin tarihi geçmişlerini silme amacı taşımaktadır.

Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarında, işgalciler tarafından tarihsel ve kültürel mirasın yok edilmesi ve kasıtlı olarak tahrip edilmesi, Azerbaycan ve Ermenistan'ın da taraf olduğu UNESCO'nun 1954 tarihli Lahey Sözleşmesi olarak bilinen "Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi", 1972 tarihli "Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi", yine UNESCO'nun 2003 tarihli "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" ve 1992 tarihli "Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesi" maddelerine tamamen aykırıdır. Bu sözleşmelerden de anlaşılacağı üzere, Azerbaycan kendi sınırları içinde yer alan kültürel mirasını koruma ve gelecek kuşaklara aktarma konusunda uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket etme kararı almıştır.

Bahsi geçen sözleşmelerin ilgili maddeleri gereğince, işgal altındaki kültürel mirasın korunması konusu uluslararası kuruluşların duyarlılığını gerekli kılmaktadır. Fakat başta BM'nin kararları olmak üzere uluslararası yasaların ihlal edildiği açıktır. Ermenistan'ın bu talep ve kararları hiçe sayması, işgal durumunu 30 yıldır devam ettirmesi, uluslararası yetkiye sahip kurum ve kuruluşların özellikle kültürel mirasın korunması çabalarını engellemektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşların ise bu durum karşısında herhangi bir yaptırım ve baskı uygulamaması bu kurumlara olan güveni azaltmaktadır.

Kelbecer'de İşgal

Buta BAĞIROVA

Aniden Ağdaban köyü tarafından yaklaşan Ural markalı arabanın üstünde kadınların ağladığını gördüm. Yüzlerinden kan akıyordu, çığlık seslerinden sanki yer gök titriyordu. “Ülfeti öldürdüler, Ermeniler Ağdaban’ı da işgal edecek, kaçın, Ermeniler geliyor...” (Şehit Ülfet Kerimov)

Tarih 28 Mart 1993. Günün erken saatleri. Saat tahminen 10'u ya da 11'i göstermekteydi. Halam bostanda soğan ekmeye başlamıştı, ben ise ablalarımınla beraber halamın yanında oynuyordum.

Halam bizi götürerek bostandan çıkardı ve eve doğru koşmaya başladık.

Mermi sesi duymaya o kadar alışmıştık ki, “bunlar da her zamanki mermi sesleri” diye düşünüyor, sıradan bir gün olduğunu düşünüyorduk. Oysa değildi...

Her şeyden habersiz olan diğer halam öğle yemeğini hazırlıyordu. Hatta sofraya örtüsünü yere önceden açtığını hatırlıyorum. Evden amcamın 2-3 yaşındaki küçük oğlunu ve halamı da alarak yola doğru koştuk. Aslında evin önünde arabamız vardı fakat babam evde olmadığı için arabayı kullanacak kimse yoktu. Sonra tanımadığım biri bizi yük kamyonuna bindirdi. Kamyon kasasında o kadar çok tanımadığım kişi vardı ki... Hem onlardan hem de atılan mermi seslerinden çok korkuyordum. Bizi Veng köyünde yaşayan halamlara getirdiler. Evin önü çok kalabalıktı.

Arabadan indirilirken tanıdığım bir yüz gördüm; yengem. Fakat o da diğerleri gibi dizlerini döverek ağlıyordu. Ben ise sadece korkuyor ve neden böyle yaptıklarını anlamlandırmaya çalışıyordum.

Meğerse bazıları şehit olan yakınları için saçlarını yolup, yüzlerini yırtıyor; bazıları ise kardeşleri ya da eşleri savaşta olduğu için Kelbecer'den çıkmak istemiyormuş.

Sonra bizi oradan Kılınçlı köyüne götürdüler. Yine hiçbir şey anlamıyordum, bildiğim tek şey Ermenilerin köyümüzü işgal ettiğiydi. O günlerden en çok hatırladığım şey, kadın ve çocukların bitmek bilmeyen çığlıkları ve göz yaşları...

O geceyi Kılınçlı köyünde geçirdik. Sabah erken saatlerde babam, bizi yalın ayak, acele bir şekilde 011 markalı arabasına bindirdi. Yaşlı dedem, iki ablam, halamın 4 yaşındaki oğlu, halamın 5 yaşındaki torunu, 3 yaşındaki amcamın oğlu ve 4 yaşını daha doldurmamış ben.

Herkesin tek bir isteği vardı; düşmana esir düşmemek. Ben o zamanlar esir kelimesinin anlamını bilmiyordum. Ama büyüdüğümde, Hocalı soykırımından ve diğer işgal edilmiş kentlerden kurtarılan esirlerin hikayelerini duyduğum zaman esir düşmenin ne demek olduğunu iyice anladım.

Bizim kurtulmak için tek çıkış yolumuz vardı, Murov dağına aşmalıydık. Biz bu yolculuğun şanslılarından sayılırdık. Çünkü binlerce kişi, bizim arabayla geçmeye çalıştığımız yaklaşık 80 kilometrelik bu yolu, yalın ayak, çocuklarının, yaşlılarının ellerinden tutmuş yürüyerek geçmeye çalışıyordu. Ve bu yol karlı bir dağ yoluydu, hava şartları o kadar çetindi ki ara ara çığ düşüyordu. Biz küçücük çocuklar aç ve susuzduk. Ablam karları avucunda eriterek bize su içirmeye çalışıyordu. Arabalar, insanlar sayılamayacak kadar çoktu.

FOTOĞRAF AA / BAYRAM ALTUĞ

Bu amansız yolda nice anne soğuktan donan yavrusunun cansız bedenini kucağından yere bırakmıyor ve nice anne daha fazla taşımaya gücü kalmadığı için yavrusunu karın içinde adeta mezar yaparmışçasına gömmeye çalışıyordu. Yaya olarak kurtulmaya çalışan insanların çoğunun vücutları bu şekilde donmuştu.

Resmi olarak 02.04.1993 tarihi Kelbecer'in işgal edildiği gün. Güneşli, Ağcakent, Esrik, Xallanlı, Comert, Başlıbel, Beylik, Geçilikaya, Zülfükarlı, Laçın köylerini ana yola bağlayan tünelin patlatılması sonucu bu köylerde yaşayan binlerce köylü dışarı çıkamadı ve sayısız kişi esir düştü. Kimileri ise mağaralarda saklanarak yaşamaya çalışmış ve 2-3 ay sonra farklı yollardan yine büyük zorlukları aşarak sağ kurtulmayı başarmışlar.

Bütün bunlar ne yazık ki bir film senaryosu değil.

Ben Buta Bağirova ve benim gibi nice Karabağlı çocuk, bu anlatılanları çok küçük yaşlarda yaşamak zorunda kaldık ve daha çocukluk yıllarımızda hayatın acı yüzüyle tanıştık. Keşke bütün bu yaşananlar film olsaydı da hafızamızda böyle yer etmemiş olsaydı... Keşke çocukluğumuzla ilgili anılarımız, yalnızca oynadığımız çocuk oyunlarıyla sınırlı kalsaydı... Keşke bizler de doğduğumuz topraklarda büyüye bilseydik... Nice "keşke"lerin biriktiği Kelbecersiz, Karabağsız hasretle geçen 28 yıl.

126
127

Azerbaycan Ziyareti

Umut Deniz ÖNCEL

Azerbaycan'a adım attığımız havalimanından şehir merkezine giderken dikkatimizi ilk çeken şey araçlarda, yerleşim yerlerinde, marketlerde, hatta kamu binalarında Türkiye Azerbaycan bayraklarının birlikte dalgalanışıydı. Devlet adabıdır; ziyaret edilen ülkede ilk iş olarak o ülkenin önem verdiği liderin kabri ziyaret edilir. YTB Başkanı Sayın Abdullah Eren'in riyasetinde 3-4 Kasım 2020 tarihlerinde Azerbaycan'a gerçekleştirilen çalışma ziyareti de Fahri Hıyaban Devlet Mezarlığı'nın ziyaret edilmesiyle başladı. Ardından Bakü Türk Şehitliği'ne geçilerek şehitlerimize dualar edildi. Nuri Paşa'nın kumandanlığındaki Kafkas İslam Ordusu Azerbaycanlı kardeşlerimizin özgürlük mücadelesine destek olmak için çarpışmış ve birçok şehit vermiştir. YTB'nin Azerbaycan ziyareti ülkedeki resmî kurumlarla iş birliği imkanlarını artırmak ve ikili ilişkileri geliştirmenin yanı sıra Kafkas İslam Ordusu ile Azerbaycan'ın haklı mücadelesinde şehit düşmüş askerlere saygı sunma amacını da ihtiva ediyordu. Bu kapsamda, Azerbaycan Diaspora İle İş Üzere Devlet Komitesi ve Ekoloji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler bittikten sonra herkesin ortak kanısı iki ülke arasında artık yeni bir döneme girildiği yönündeydi. Bu görüşmelerin olumlu neticeleri yakın dönemde görülecektir muhakkak.

Bakü'deki resmi temasların sonrasında Sumqayıt şehrine gidilerek Türkiye'de çeşitli eğitimlere katılmış olan Tovuz şehidi Polat Haşimov ve Kubadlı'da şehadete erişen Şükür Hamidov'un aileleri ziyaret edildi.

Ziyarete Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Türk milletinin selamları iletildi. Şehit aileleri Azerbaycan'daki herkesin Türkiye'nin desteğini hissettiğini belirterek Türkiye'ye olan güven ve sevgilerini ifade ettiler. Şehit ailelerinin evleri, evlerinin önü ve sokağı Türkiye ve Azerbaycan bayraklarıyla kaplıydı.

Türkiye'deki bir şehit ailesinin hissiyatı ile Azerbaycan'daki şehit ailelerinin hissiyatının aynı olduğunu görmek bizlerin iki ülke halkının kardeşliğine olan inancını bir kez daha pekiştirdi. Ziyaretlerin akabinde Bakü'ye dönülerek Türkiye Mezunları Cemiyeti ile görüşüldü. Türkiye Mezunları Cemiyeti 100'e yakın şehit, cephe'deki asker ve gazi ailesine yönelik çeşitli organizasyonlar gerçekleştirmiş, bu süreçte şehit düşen 2 Türkiye mezununun ailesini de sık sık ziyaret etmiştir. Yeni dönemde Türkiye mezunlarının ikili ilişkilerde önemli bir rol oynayacağı görülmektedir. Bilindiği üzere, Azerbaycan Türkiye'de en fazla öğrencisi ve mezunu olan ülke konumundadır.

Ertesi gün yaklaşık 400 km yol kat edilerek 1918'de kurulan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin payitahtı Gence'deki Ermenistan'ın sivillere saldırı düzenlediği yerleşim yeri ziyaret edildi. 26 sivilin Ermenistan tarafından öldürüldüğü yerde YTB Başkanı Sayın Abdullah Eren basın mensuplarına verdiği demeçte Azerbaycan'ın uluslararası hukuka uygun şekilde yürüttüğü haklı mücadelesine desteğini belirtti ve bu süreçte TRT ve Anadolu Ajansı başta olmak Türk medyasının olayları dünyaya duyurduğunu ifade etti. Gence Başkonsolosluğumuzda Gence'den bu sene Türkiye Bursları Programı ile ülkemizde okumaya hak kazanan öğrenciler ve Türkiye mezunlarıyla verimli bir görüşme gerçekleştirildi. Nuri Paşa'nın Gence'de konakladığı ev ziyaret edilerek Nuri Paşa bir kez daha anılmış ve Nuri Paşa'yı Gence'de ağırlayan Şehzamanlı ailesinin fertleriyle hasbihal edildi. Program Kafkas İslam Ordusu'nun ilk şehitlerini çevresinde verdiği Şeyh Abbas Camii'nin görülmesiyle devam etti. 11 askerimizin şehit düştüğü Şeyh Abbas Camisi bugün bu olayın anlatıldığı bir tabelanın bölgeye yerleştirilmesini beklemektedir.

Azerbaycan'ınıçindebulunduğusavaşdurumusebebiyle kısa tutulan programda huzurunda bulunulmak istenen, Azerbaycan tarihinde iz bırakmış çok yer vardı şüphesiz. Bu yerlerden birisi de Muhammed el-Bakır'ın oğlu İbrahim'in defnedildiğine inanılan İmamzade Külliyesi'ydi. Külliye ziyaretinin ardından akşam 9'da sokağa çıkma yasağının başladığı Bakü'ye erken dönebilmek için yola çıkıldı. Yol üzerindeki Şamahı

Cuma Mescidi Türkiye Mezunumuzun rehberliğinde ziyaret edildi. Artık dönme vakti geldiği için ziyaret edilemeyen Türk Şehitliği'nde medfun şehitlerimiz ile TİKA'nın katkılarıyla yapılan kazı çalışmalarında çeşitli eserler ile birlikte türbesinin kalıntıları ortaya çıkartılan Ömer Halveti Hazretlerine dualar edildi.

Bu ziyaret vesilesiyle hemen hemen her sokakta, binada, yerleşim yerinde Türkiye ile Azerbaycan bayraklarının birlikte dalgalanışını ve Azerbaycan Türklerinin ülkemize olan muhabbetini görmek bizleri ziyadesiyle sevindirdi. Araç şoförü Fikret Bey'in Türk SİHA'larına olan tutkusu ve bir hayli geç bir zamanda kaldığımız yerlere dönerken Türk pasaportlarını gösterdiğimiz polislerin sorgusuz geçişimize müsaade etmeleri ise bizlerde hoş bir anı olarak kaldı.

Sonuç olarak, devletimizin alperen yüzü YTB Azerbaycan'dan severek ve sorumlulukla taşıdığı yükü bir kat daha ağırlaşmış olarak Azerbaycan Türklerinin selamlarıyla memlekete döndü.

“Selam getirmedi sela getirdi

Tenha gurbetlere saldığım turna...

Mehmet'i Mehmet'e anlatmak olmaz

Bir yiğit, bir tevhid, bir avdet deyin O'na.

O beni anlar.”

Alaca Camii - Makedonya